

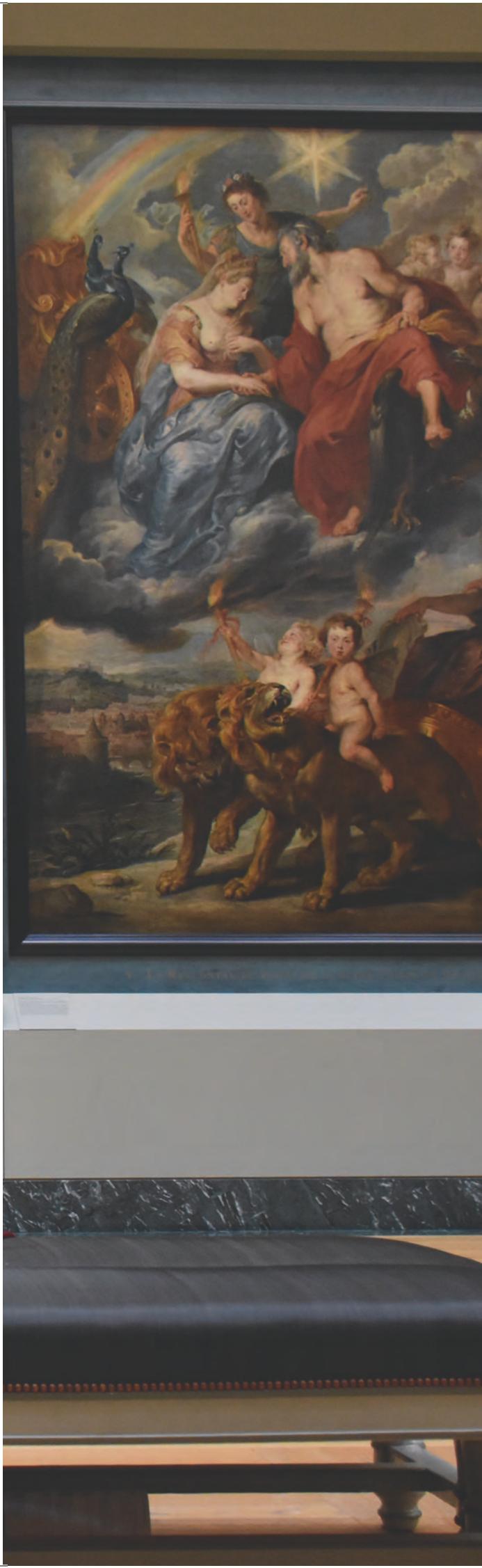
notan

studentski časopis
Odjela za kulturologiju
Sveučilišta J.J. Strossmayera u
Osijeku

Broj 3
studeni 2017.

NOTAN

Studentski e-časopis Odjela za kulturologiju
God. II., br. 3., 2017.

odjel za
kulturologiju

Za izdavača:

izv. prof. dr. sc. Ivana Žužul

Studentsko uredništvo:

Roko Poljak

Filip Živaljić – glavni i odgovorni urednik

Nataša Belaj

Anamarija Maršić

Ana-Marija Gerić

Karolina Teklić

Marija Lozančić

Mirta Kustec

Đurđica Lukšić

Mentorsko uredništvo:

doc. dr. sc. Marina Đukić

doc. dr. sc. Marija Erl Šafar

doc. dr. sc. Tatjana Ileš – izvršna urednica

doc. dr. sc. Marija Šain

Vizualno oblikovanje:

EXAD 18
LAB ONE

Lektura i korektura:

doc. dr. sc. Borko Baraban

Adresa uredništva:

Odjel za kulturologiju, Trg Sv. Trojstva 3, 31000 Osijek

kulturologija.unios.hr

notan.urednistvo@gmail.com

ISSN (e-časopis)

Tiskar potpomogao:

STUDENTSKI ZBOR

SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

**“Probudio se osje-
tivši kako se njezina
topla usta spajaju s
njegovim. Zbilja
poseban način da se
kaže**

**dobro jutro,
pomislio je.”**

Saznaj više na stranici 62.

Soba uz more / Frode Grytten

RIJEČ UREDNIŠTVA

treći broj. festival kratke priče. znanost i umjetnost.
studentski Notan.

Uzimamo u drugu godinu djelovanja na kulturnoj sceni grada Osijeka. Kao studentima dosta nam je pesimizma u Gradu, kao kulturolozima previše nam je priče bez akcije. Novi broj pred vama je uvertira u novu viziju časopisa.

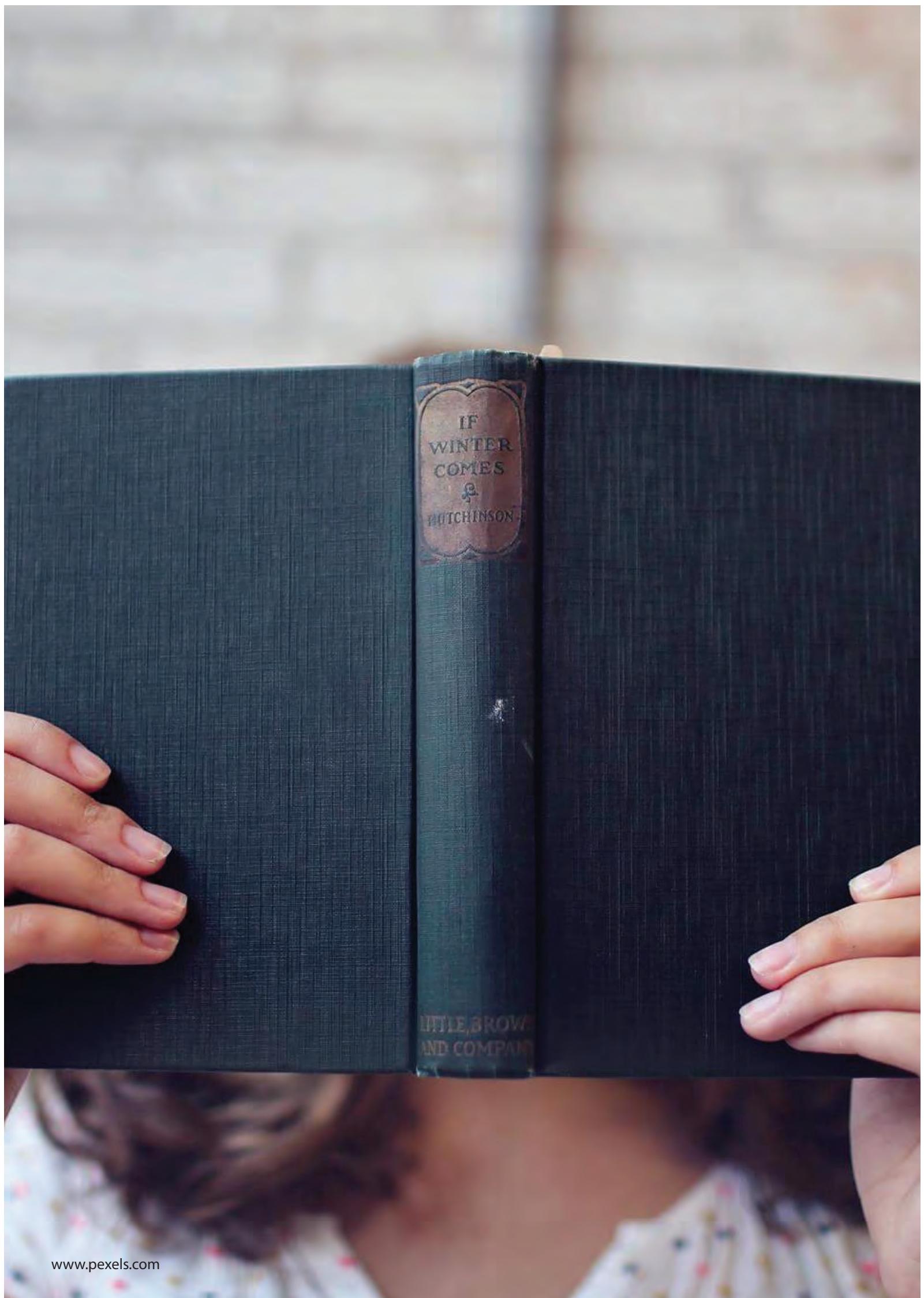
U ovom broju bili smo na Festivalu europske kratke priče s temom o ljudima i granicama koji se održao i u Osijeku. Bili smo s autorima najboljih kratkih priča u Europi i zavirili u njihove živote. Tekstovi Romana Simića, Faruka Šehića, Josipa Novakovića i Frode Gryttena popraćeni intervjoum otkrivaju vam svijet i inspiraciju njihovih priča.

*Prema znanosti saznajte o pojmu virtualnog identiteta koji, u ovom izuzetno informatičkom dobu, postaje sve znača
Kritke nema...*

Iskoristite dan u našoj rubrici *Carpe Diem* i pročitajte o tome što dalje nakon osječke kandidature za europsku prijestolnicu kulture. Bili smo na tribini „Mladi i mediji“ i iskoristili priliku za intervju sa sociologom i pedagogom prof. dr. sc. Zlatkom Milišom. Za kraj donosimo priču s gostovanja u Muzeju likovnih umjetnosti i o osječkoj filmskoj kulturi.

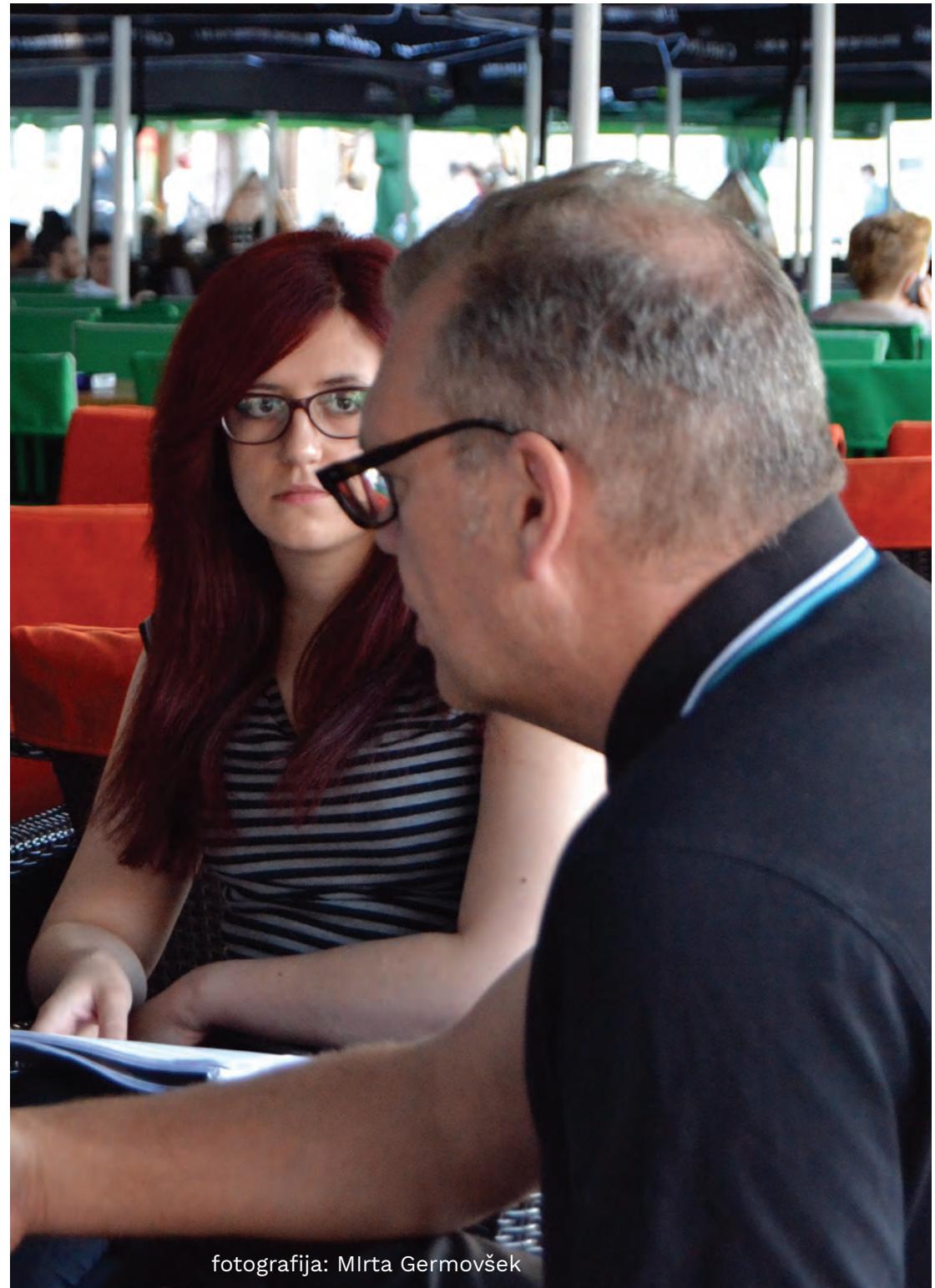
Do idućeg broja i novih priča,
glavni i odgovorni urednik
Filip Živaljić

Festival

fotografija: Mirta Germovšek

63

**Prema
znanosti**

120

**Prema
umjetnosti**

140

**Okom
kritike**

143

**Carpe
Diem**

15. FESTIVAL EUROPSKE KRATKE PRIČE / FEKP 2016.

(Zagreb – Osijek, 29. 5. – 3. 6. 2016.)

Festival europske kratke priče, kako čitamo na njihovoј službenoj web stranici "pokrenut je 2002. i jedan je od prvih festivala u Europi posvećenih ovoj književnoj formi. (...) Na FEKP-u je tako do danas gostovalo preko 150 pisaca iz 15 europskih zemalja. Festival je ugostilo šest hrvatskih gradova. U sklopu festivala objavljeno je i predstavljeno 15 antologija europske kratke priče, uz bar još toliko knjiga festivalskih gostiju. Festival je organizator i sedam prevoditeljskih radionica iz suvremenih europskih književnosti, čije pobjednike, u suradnji s međunarodnim partnerima, nagrađujemo studijskim boravcima u Poljskoj, Italiji, Irskoj, Švedskoj i Španjolskoj. (...)

Partneri su nam jaka mjesta kulture, prostori i klubovi u kojima živi književnost Zagreba, Rijeke, Zadra, Osijeka... Podupiru nas Ministarstvo kulture RH, Ured za kulturu Grada Zagreba, Grad Rijeka, Grad Zadar, europski kulturni instituti sa sjedištem u Zagrebu, veleposlanstva Nizozemske, Švedske, Poljske, Španjolske, SAD... Naši su medijski pokrovitelji neki od najjačih domaćih medija. Na ovom festivalu čita se, raspravlja, kuha, predstavljaju se knjige, prikazuju filmovi, održavaju koncerti... Imamo najbolju publiku, najbolje volontere i najbolju ekipu koja brine. Volimo to što radimo." 1

Riječi su to pokretača i organizatora ovoga Festivala u koje smo se i sami umnogome mogli uvjeriti u rano ljetu 2016. godine kada je Osijek po drugi puta bio gradom domaćinom europskoj kratkoj prići i njezinim autorima (nakon 2003., kada je to bio zajedno s gradom Belim Manastrom). Tema petnaestoga festival bile su granice, prema riječima Romana Simića: "U društvu se prelaze nacionalne granice, rodne granice, etičke razlike, političke granice, a sve to tiče se nas koji se bavimo pisanjem. Festival smo stoga odlučili posvetiti ljudima i granicama. Kratku priču također određuje granica: morate znati kad stati, a ako izađete van granica, ulazite u roman ili pjesmu. Službeno ime festivala je No Trespassing, što aludira na kaznu koja slijedi nakon prelaska granice. Odlučili smo istražiti tu tenziju približavanja granici i polju zabranjenog."2

Snažna kreativna energija i ljudski potencijali u sinergiji žanra kakav je kratka priča – sažet, snažan, životan, filigranske izrade i svevremen – u dva su dana preplavili prostore kulture našega Grada.

Tom su kulturnom događanju svojim angažmanima pridonijeli i studenti Odjela za kulturologiju pod mentorstvom doc. dr. sc. Tihomira Živića i doc. dr. sc. Tatjane Ileš. Osim pohodenja festivalskih čitanja, izleta te druženja s nekim od najznačajnijih europskih suvremenih autora kratke priče poput norveškoga pisca Frodea Gryttena, portugalskoga Alfonsa Crusa, BiH autora Faruka Šehića, hrvatsko (američkoga) Josipa Novakovicha, škotske autorice Kerry Hudson ili makedonske Rumene Bužarovske te domaćih poput Ivane Šojat, Edija Matića ili Stanislave Nikolić Aras, studenti su neke od njih intervjuirali, a te razgovore donosimo u ovome broju Notana. Intervjuirani su Roman Simić, Frode Grytten, Faruk Šehić te Josip Novakovich, uz čije razgovore sa Srđanom Popovićem, Doroteom Horvat, Dorom Jurić i Marijanom Kaurin donosimo i po jednu kratku priču ili prozni fragment objavljen u nas.

Raduje nas što smo mogli biti dijelom *Festivala europske kratke priče* 2016. godine, a čitateljima ćemo pokušati prenijeti barem dio svojih iskustava i užitak druženja s velikim europskim kratkopričašima.

doc. dr. sc. Tatjana Ileš, izvršna urednica

2. 1. Iz rubrike O nama na: <http://europeanshortstory.org/index.php/hr/o-nama> (22. 5. 2017.)
2. Više vidi na: <http://booksa.hr/vijesti/blitz-vijesti/festival-bez-granica> (22. 5. 2017.)

Roman

Simić

3.

Roman Simić rođen 1972. je godine u Zadru. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio je studij komparativne književnosti i španjolskog jezika. Pjesnik, kritičar, prozaist. Urednik je književnog časopisa na stranim jezicima *Relations* (izdavač HDP) i biblioteke *Živi jezici – Antologije europske kratke priče*, organizator i urednik *Festivala europske kratke priče*. Bio urednik u *Nakladi MD*, sada u *Profilu*. Kao prozni pisac sudjeluje u projektu balkanskih i nordijskih pisaca SWITCH, 2004. bio je stipendist LCB (Literarisches Colloquium Berlin), i grada Graza (2003.), sudjelovao na predstavljanju mlade hrvatske proze u Beču (2003.), na *Bienalleu mladih umjetnika Mediterana* (Rim, 1999.), na književnim susretima *Dani Andre Malrauxa* (Sarajevo, 2000). Uvršten je u više pregleda hrvatske proze 90-ih, a priče su mu prevedene na francuski, švedski, slovenski, njemački, poljski, češki, bugarski, litavski i engleski. Knjiga *U što se zaljubljujemo*, iz koje je i priča koju vam donosimo, dobitnica je nagrade *Jutarnjeg lista* za najbolju domaću proznu knjigu u 2005. 3

Mi imamo sjajnu književnost, ali ona teško prelazi preko granica...

Kako je, prije 15 godina, došlo do ideje za pokretanjem jednog ovakvog festivala? Tko su, uz Vas, bili inicijatori i kako ste ga u početcima zamišljali?

Dok sam radio u izdavačkoj kući *Naklada MD*, napravio sam svoj prvi izdavački projekt pod nazivom *Projekt antologije europske kratke priče*. Pošto u Hrvatskoj nisu postojale informacije o suvremenim europskim piscima, ideja je bila da se predstave ljudi koji su prezent europske književnosti. Započeli smo suradnju s Filozofskim fakultetom u Zagrebu, gdje smo dogovarali antologije kratke priče raznih zemalja. U prvom kolu dobili smo sedam knjiga u kojima sam se prvi put susreo s nekim piscima, na primjer Frode Gryttena i Ádáma Bodora, koji su me oduševili. Pošto bi bilo šteta da se za njih ne zna, došao sam na ideju da dovedemo te ljude i stvorimo festival.

I sami ste kratkopričaš. Zašto baš kratka priča? Što je Vama kao piscu privlačno u toj formi?

Kratke priče smo odabrali jer nismo mogli obraditi romane jer bi to bile goleme edicije, a nismo se zanimali za poeziju. Kratka priča je forma koju i romanopisci često koriste, tako da se može napraviti jako dobra knjiga i prikazati najbolje od prozne scene. Jezgra ovog festivala nastala je iz uvida koliko je kratka priča moćna forma u današnjoj prozi i koliko nam otkriva suvremenu europsku književnu scenu. Ja kao pisac, baš tu u Osijeku, imao sam priliku i sreću vidjeti da se u jednom baru okupi 150-200 ljudi koji slušaju pisce kako čitaju i da to može biti jako pozitivno iskustvo za sve.

Shvatili smo i da je kratka priča jedna bogata forma koja može govoriti na razne načine, ne postoji jedan model kratke priče ili način na koji se piše kratka priča. Mogu biti komedije, tragedije, američka škola koja ima jasnu strukturu ili europska škola ili škola apsurda, dakle, to je nevjerojatno bogatstvo.

Ovogodišnja je tema „O ljudima i granicama“. Čime je potaknut ovogodišnji izbor?

Mi imamo sjajnu scenu kratkopisaša. Jedan od najvažnijih autora za našu književnost kraja 80ih i polovice 90ih prošloga stoljeća jest američki pisac Raymond Carver, koji je pisao samo kratke priče. On je kulturna pojava koja je utjecala na cijelu scenu, ne samo kod nas, nego i u susjednim državama – Srbiji, FSRJ Makedoniji, itd. No, kada se razmišlja o Carveru, on je učio od Čehova i kada se kreće nekim tragom, oni uvijek vode preko granica. Mi smo shvatili da ćemo, radeći festival europske kratke priče, naići na autore koji su Amerikanci. Utjecaj Borgesa, Marqueza, Hemingwaya, to su pisci koji su prije toga crpili iz Europe. Gdje postaviti granicu i reći što je europska kratka priča.

Koliko se od osnutka festivala (dakle, u zadnjih 15 godina) sam događaj proširio u druge gradove?

U prvoj godini, kada nismo znali hoćemo li imati dovoljno financijskih sredstava, pravili smo festival samo u Zagrebu i Samoboru, ali od kada smo vidjeli da imamo festival, htjeli smo ga raditi u dva grada.

U našoj drugoj godini došli smo u Osijek, imali smo čitanje u Belom Manastiru i Osijeku i to je bilo sjajno. Festival je bio nešto novo svima nama i to je bio lijepi dio, za velik broj ljudi koji su ga radili ujedno su i učili o festivalu, znali smo samo da to želimo i volimo i to se zadržalo. Festival nije posao, svi rade na drugim radnim mjestima i nitko ne zarađuje od samog festivala, nego se naprsto to radi iz ljubavi. Volimo taj sadržaj, književnost i volimo dobiti ono nešto lijepo što se događa kada dobra književnost povezuje ljudе.

Festival je specifičan po organizaciji. Zašto ste se odlučili na prijateljski način?

Kako mi radimo kao prijatelji, htjeli smo da se i ljudi koji dolaze, a koji su bili na stotina-ma festivala po svijetu, osjete drugačije, da osjete da su među prijateljima. Pošto profesionalni pisci žive od toga, svoje pojavljivanje na festivalima naplaćuju po 500 ili 1000 eura, što je najnormalnija stvar, no mi si to ne možemo priuštiti. Ono što im možemo dati jest jedan poseban osjećaj, od odnosa i tretmana prema njima do sklapanja čak bliskih prijateljstava.

Svaki pisac koji dođe u Zagreb dobije jednog volontera koji je zadužen samo za njega. Uz očite zadatke, da ga vodi iz hotela do mjesta događaja, ima zadatak da mu pokaže što je Zagreb kao grad u kojem taj volonter živi ili da zajedno odu na mjesta koja zanimaju tog pisca. Često se dogodi da se volonter i pisac zbliže, zajedno odlaze na tulumе, vode pisce doma i to je ono što je drugačije. To je prilika za pisce da vide što je prava Hrvatska, što su pravi ljudi i kad klikne, to klikne savršeno, a to je najljepši dio. Pošto nemamo novca za honorar, pisci nam preporučuju, nakon što prođu sve, svoje kolege koje bismo mogli zvati. Time kreiramo ne samo imidž, nego i lice, vibraciju i atmosferu festivala.

Ime festivala sadrži i geografsku označnicu „europske“, a naše je pitanje jeste li od začetaka festivala vidjeli kao internacionalnu/europsku književno-kreativnu platformu?

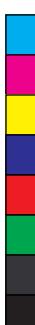
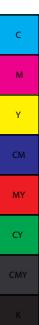
6.

Od početka su tu bili stranci, u prvoj godini bili su ljudi koje smo objavili u antologijama. Naša je želja bila dovoditi ljudе iz svih krajeva Europe i spajati ih s hrvatskim piscima, ali ne samo pisce, nego i strane urednike i izdavačke kuće. Na taj način je, na primjer, Zoran Malkoč, koji je bio i gost ove godine, bio preveden na španjolski. Preveden je jer je sjajan pisac, ali FEKP je povezao ljudе koji ga mogu vidjeti i čitati i tim ljudima se svidjelo što su vidjeli.

Mi imamo sjajnu književnost, ali ona teško prelazi preko granica i odlučili smo stvoriti situaciju u kojoj će u nekoj normalnoj priči drugi ljudi čitati ono što naši pisci pišu i možda se zainteresiraju. Na kraju krajeva, književnost bez konteksta je siromašna književnost. Ona se iscrpljuje sama u sebi, dakle, ako nemaš pogled izvana, ne znaš kakav si. A mi to radimo, na istoj su pozornici i Ivana Šojat Kuči, Rumena Bužarovska, Frode Grytten, znači, na istoj pozornici bit će šest, sedam priča i pisci mogu vidjeti gdje su u odnosu na ostale.

Ovogodišnja je tema „O ljudima i granicama“. Na koji način birate teme festivala?

Prvih nekoliko godina nije bilo teme, a onda smo poželjeli raditi sa zemljama partnerima. Svako izdanje posvećujemo jednoj zemlji i jednoj nacionalnoj književnosti koja ima nešto posebno oko sebe. Dakle, ne neke očite izbore, nego uzeti, na primjer, katalonsku književnost koja ima specijalan odnos prema španjolskoj. Postavljaju se pitanja zašto pisci pišu na katalonskom jeziku, kako ih se tretira u Španjolskoj, prevode li sami. Znači, nalaze se između dva jezika i ti pisci često znaju oba, ali zašto pišu na ovom jeziku. Isto tako velška ili škotska književnost – radili smo zanimljive stvari s književnostima o kojima se kod nas ne zna puno, a koje su jako dobre. Prošle godine odlučili smo napraviti temu Amerika, ne jedna, nego dvije Amerike, s kojom smo htjeli napraviti priču o prožimanju kultura.

Koji je tip publike najčešće prisutan na festivalu? Imate li kao organizatori ciljanu publiku, odnosno, kojim bi se društvenim skupinama Festival volio približiti, a do sada možda još nije?

Na početku, omjer naše publike bio je 60 : 40 ili 70 : 30, mlađa populacija naspram starije. To znači studentska publika naspram onih izvan studija, ali mislim da je sada negdje pola - pola. To je sadržaj koji može biti zanimljiv i studentima, ali i ljudima koji vole književnost. Ono što je određeni filter, način na koji mi predstavljamo književnost, zgodniji je možda mlađoj publici, ona lakše ulazi u takav tip predstavljanja i odnosa jer nemaju kruto očekivanje o književnosti, da je nešto silno ozbiljno. Dio publike sazrio je s festivalom, gdje se vidi neka jezgra, ali svakih par godina dolaze nova lica, mijenja se struktura, a to je dobro. Ono što je važno kod festivala, bar za mene i ljude s kojima radim, jest da ne uđemo u rutinu, u predvidljivi modul. Mi znamo što želimo dobiti, ali uvijek saznajemo što će se dogoditi i uvijek se prilagođavamo. Ove smo godine u Osijeku koji je nama potpuna nepoznanica. Mi napravimo što možemo, stupimo u kontakt sa Sveučilištem, Gradom, novinarima, ali više od toga ne znamo.

Smorate li da FEKP, ali i slični festivali, imaju budućnost?

Ovo je zasigurno zdrav projekt. Ljudi koji ga rade, vole ga, nema nekakvog jala i problema, a i publika ga voli, dakle, nije jalov i ne moramo ulagati da netko dođe. Ali to je kao s bendovima, može biti super bend i super svirati, nešto se dogodi i bend prestane postojati, dezintegrira se i postane nešto drugo. To ne mogu nikada sa stopostotnom sigurnošću reći, ali ono što se meni čini jest da festival ima puno prostora za rast, puno dobrih ideja, ali i ovisimo o puno stvari. Ovisimo o potporama Ministarstva, potporama gradova partnera, potpori Grada Zagreba.

“Ono što je važno kod festivala, bar za mene i ljude s kojima radim, jest da ne uđemo u rutinu, u predvidljivi modul.”

Od početka smo znali da nećemo imati velike novce, književni festivali inače nemaju velika sredstva, a pogotovo ne oni koji ne idu na glamur. Mi nismo Dubrovačke ljetne igre ili neka manifestacija koja je prestižna u tom nekom smislu. Mi želimo raditi jedan izvanredan manji, srednji festival, a toga nema puno i to je jako teško napraviti. Želimo biti pametni i koristiti što više manjih resursa. Oslanjamo se, uz već navedene izvore, na brojne institucije u Hrvatskoj i ministarstvima stranih zemalja s kojima surađujemo. Mi smo stalno na nuli, a tako je teško raditi. Što je rekao jedan od pisaca na festivalu: „Da radite ovo negdje vani, bili bi bogati ljudi“, zato što stvar funkcioniра, a ovdje je malo teže. Pripadamo internacionalnoj platformi *Literature across frontiers* i oni su nas spasili ove godine, zbog previranja u Hrvatskoj i rezanja proračuna, oni su bili spas u zadnji čas. Za ovakav tip manifestacija, posebno književne, teško je pronaći sponzora jer će te novce radije potrošiti na nešto drugo. Ali bez obzira na sve to, mislim da smo dobar i zdrav projekt, imamo dobar tim, dobru publiku i izgrađenu tradiciju u ovih 15 godina, što nije mala stvar, veliko iskustvo i zbilja se nadam kako ćemo nastaviti dalje.

ČOVJEK U ŽENSKIM GAĆICAMA

[U što se zaljubljujemo, Profil, Zagreb, 2005.]
Lazar na patologiji

Autor: Marko Jović

Tog dana, ali i puno puta kasnije, Bruno je trenutak u kojem je Kolja napokon zapalio cigaretu i sa starice skinuo plastičnu plahtu započinjući priču o njezinu izboranom, preplanulom licu, i tijelu bijelom, očuvanom i glatkom kao u šiparice, nazivao Majkom Svih Priča, onom koja ga je oživljela poput Lazara, izvukla iz groba u stijeni i ponovo učinila liječnikom. Tog dana, ali i puno puta kasnije, nije se mogao odlučiti je li mu na tome trebao biti zahvalan ili ne. U svakom slučaju, dok ga je sluoao kako izgovara slike koje su u mrtvu ženu jednu po jednu vraćale boje i pokrete, osjećao je da se sve oko njega mijenja i postaje drugačije – onakvo kakvoga više nikada neće moći zaboraviti. Bilo je kao da se taj bezglasni, neobični, neočekivani život prostorijom razlio odjednom, poput u tami osvijetljenih fresaka, preplavljujući pritom i njega, i u Brunu više nije bilo ni mučnine, ni nesanice, ni smrada koji je trebao prikriti. Sve je to bilo on; život; a bježati od sebe-života nije imalo smisla. Kada je Kolja završio i pogledao ga upitno, Bruno je zato duboko udahnuo, prstom dotakao siva staričina usta, i počeo pričati.

Rad oslobođa

Vrlo brzo, igra koju su otkrili tog popodneva pretvorila se u strast, a nedugo zatim i u porok. Prvu promjenu donijela je vještina. U početku mucve, pune pauza i ponavljanja, priče koje su pričali o mrtvacima ubrzo su postajale sve komplikirane i duže, a budući da su igrati mogli samo kad bi dijelili smjenu, počelo je ponestajati vremena. Problemu su se dovijali na razne načine: radeći prekovremeno, probirućileševe, zadajući si kraće forme; obrnute epitafe ili priče-u-pet-minuta, pričajući naizmjence i nadopunjajući se, i napokon: pišući, iako su se na to odlučili najteže, zbog opasnosti da se – kako je rekao Kolja – „stvar ne isprostituira“.

Pa ipak, koliko god rijetko bilo, baš je pisanje u igru donijelo i najznačajniju primjenu: stil.

Naime, budući da su obojica i ranije puno čitali, u njihovoј pisanoj terapiji uskoro su se počeli primjećivati utjecaji lektire; jedan drugome u pričama su bili u stanju otkrivati posvete, čitateljske sklonosti ili čak više-manje svjesna plagiranja – a da bi ih što uspješnije raskrinkavali, Bruno i Kolja počeli su pisati, čitati i o knjigama pričati sve više, tako da je za njihovih dežurstava – citat je ovaj but Brunov – odjel ponekad podsjećao na konferencijsku dvoranu neke tajne kriptospisateljske sekete.

U prvo vrijeme, u tim je igračim seansama glavnu riječ vodio Kolja. To je na neki način bilo razumljivo; iako je bio samo medicinski tehničar; pričati je počeo prvi, a i mrtvace je poznavao kudikamo bolje od Bruna i to mu je davalо sigurnost i neupitni autoritet učitelja. Podučavao je Bruna kako se lešu prilazi prijateljski, bez stisnutih čeljusti i maramice uronjene u Ungaro priljepljene na nos.

– Sve u opuštenosti... – govorio je. – Kad si ukočen, ukočeniji si od njih i oni to osjete; zatvore se... Pun im je kurac leševa, kužiš, još im samo treba polumrtvi doktor...- podbadao bi ga i tjerao da se mrtvacu nasmije, potapša ga ili mu ispriča vic.

– I pazi što pričaš. Koliko god priča mogla govoriti o mrtvacu, toliko govor i o živome, onome koji je priča.

I baš te Koljine riječi, tko zna zašto i tko zna kad, Bruno je odlučio proglašiti vrhuncem svoga novog staža; možda i najvažnijom lekcijom cijelog dotadašnjeg studija.

Primijenjena na Liječnika i Pacijenta, primijenjena na njega i mrtvace – bila je medicina s velikim M; ona koju je jednom davno sanjao pa zaboravio, ljubio pa izgubio – medicina ljudi, prikazana bez smokvina lista, u svojoj goloj, ali nipošto sramotnoj poz!

U svojim esktatičnim umovanjima Kolja ju je predstavljao kao Vjeru prije Crkve, Pravdu prije Zakona, Misao prije Jezika... a Bruno nešto trezvenije volio zamišljati onom koja ukida granicu između bolesnog i zdravog, mrtvog i živog – i čiji je predmet samo i jedino čovjek, i ljudi; suputnici i supatnici, oni koji između sebe dijele jedini mogući lijek – ljudskost.

Napokon, ono najvažnije bilo je podvučeno i velikim crvenim slovima zapisano u skriptima koja je namijenio svom novom studiju, a koja su prestaala iza sljedećeg zapisa: „Svako lječeњe o lijelniku govori jednako kao i o bolesniku. Ono ih spaja kao ljude koji su se susreli da podijele sudbinu i njezinu tajnu; život i njegov skriveniji dio: smrt“ – jer, razmišljao je tada Bruno; kao i svaka druga povijest, ni povijest bolesti nije izuzimala povjesničare, i zadnje što je itko u svemu mogao osjetiti bila je ravnodušnost...

Osim toga – pokazalo se ubrzo – to „s pričom koja priča o onome koji je priča“ u Koljinu je pojedinačnom slučaju imalo i svoju drugu, nimalo teoretsku stranu.

U čitanju, kao i u pisanju, naime, Kolja je volio Ruse. Njih je, „s obzirom na kontekst i okolnosti“, smatrao najprikladnijima, onima koji „najbolje zahvaćaju i najbolje osjećaju problem, a možda i šire“. Već otprije poznavao je Olešu, Bjelog i Harmsa, a novi val čitateljske grozne, umjesto cigaretama, usta mu je napunio Solženjicinom, Jerofejevom, Limunovim... pa čak i Schulzeom, koji je bio Nijemac, ali jeznao biti lud i divalj i sretnotužan kao pravi pravcati Rus. Postavljen na put ovoj bujici priča, Bruno je uskoro saznao da je Rus bio i Kolja, točnije: njegov djed po majci, koji je kao kapetan carske vojske tko zna kojom igrom slučaja pred Crvenima iz Petrograda pobjegao u Prilep, Kraljevinu Jugoslaviju, umjesto u Pariz, Republiku Francusku – ao svaki bjelogardijac koji je iole držao do sebe.

Za razliku od ostalih, obično jetkih i mračnozabavnih Koljinih priča, ova je tinjala nekakvim nanelektriziranim fatalizmom, zlosutnom pomirenošću koju Bruno ne bi osjetio nikad dok bi Kolja pričao o leševima. kao da sudbine mrtvih, za razliku od njegove vlastite, još uvijek mogu izaći na dobro.

Sav taj zemljopisno-povijesni karambol Nikolaja Aleksandroviča Pimenova, naime, za Kolju je bio nedvojben dokaz o zloj kobi i neumitnom padu obitelji, propasti koja je onda, kao u nekom Ljermontovovljevu retku, sudbinski opravdavala zlu kob i pojedinačni pad svakog od njezinih budućih članova, a od svih naročito njega, Kolje Vinovrškog osobno. Karmički zez pritom nije ublažavalo ni to što se sam Kolja prije četrdesetak godina rodio kao Hrvat; činjenica koja mu se zapravo najčešće činila samo dodatnom otegottnom okolnošću i razlogom više za bezuvjetnu predaju vragu ravnodušnosti.

Kada su se, naime, Koljin djed Rus, baka Makedonka; i ostatak miješane obitelji iz Prilepa odlučili preseliti u Chicago, sesri Koljine majke koja se uspjela udati za Amerikanca, jedina koja je ostala u zemlji koja tone bila je njegova buduća roditeljica, zaljubljena u Zagorca na privremenom radu u inozemstvu i ista ona koja će Kolju roditi usred Zagreba, glavnog grada zemlje u kojoj će se on u nepunih dvadeset godina ženiti i vojsku služiti dvaput, u dva različita rata i dvije različite države.

Je li to sreća?

Ne; to je sranje

Ili sudbina

„Govor višeg razuma, čak i kad je nerazumljiv, pada kao sjeme na humus duha i, kasnije, zagonetnim putovima, daje svoj plod“ – matrao je Kolja Hljebnikova, da bi ga odmah zatim zaboravljao, psujući život i sreću i sudbinu, u dimu cigareta ljutit i divalj poput kozačkog atamana.

– Bijes oslobađa! Pričanje oslobađa! Rad oslobađa!... Od čega se to trebamo oslobođiti i kakva je sloboda koja se nudi? Pitanje ponude i potražnje!? Pitanje zakonitosti i tržišta?“ Pitanje bitka i biti?! Teorija kaosa susreće ekonomsku teoriju, susreće teoriju društva?! Pokret leptirova krila iznad Dugog Sela uzrokuje pad dionica Coca-Cole, uzrokuje zatvaranje tvornica, otpuštanje ljudi i slom pojedinačnih obitelji širom svijeta!... To znači razmišljati globalno!? Je li život nesloboda? Gdje sam tu ja? Gdje su Otac i Sin i Duh Sveti? Bar jedan od četvorice? Tko fali, koga nema, majku mu!? – grmio je Kolja iznad mrtvaca, a Bruno do njega slijegao ramenima, pričap i bilježio hladno i precizno, poput onkologa u viziti ili čovjeka bez svojstava.

I dogodilo se nešto čudno; što je više bio svjestan sebe i svijeta u kojem je živio, manje ga je bio u stanju primjećivati i razumjeti.

Bio je to paradoks vrijedan pažnje.

Pričanje o mrtvacima, putovanje od opipljivih i stvarnih tijela mrtvih ljudi do nesigurne obale njihova rođenja, u svijetu živih činilo ga je duhom, trpkim odmetnutim Haronom, a novčić koji je za trud primao na drugoj strani nije vrijedio ništa. Promjena koju je pritom osjećao na drugoj strani bila je blagotvorna, a mijenjao se naočigled! Uz mrtvace je postajao smireniji, osjetljiviji na različitosti koje nije primjećivao među živima, pažljiviji za sve bljeđe, nestajuće tragove življenja... Kao liječnik, bio je svjesnii pretilosti, loše ishrane, slabog kretanja, najrazličitijih zemaljskih ovisnosti svojih pacijenata leševa... ali kao čovjeka ta ga promjena nije tjerala na ulicu, nije žurio buditi žive, najavljuvati sudnji dan, mijenjati buduće mrtvace!

Kao u viziji zapisanoj na prvoj i posljednjoj stranici svojih skripta, želio je biti čovjekom među ljudima, ali baš ga je priroda te novootkrivene ljudskosti udaljavala od njih!

Bilo je to neobično, ali nimalo uznemirujuće. Bilo je čudno, ali nipošto neugodno: kao da je nakon života provedenog u sljepilu odjednom progledao samo da shvati da je za ono do čega mu je stalo mrak bio kudikamo rječitiji.

Bilo je dobro.

I osjećao je da ga je baš to znanje, možda čak jače i presudnije od prile o starici koju je onoga dana prvi put ispričao Kolja, učinilo slobodnim; slobodnim da bude, da se osjeti sijelom; ne razmišljajući pritom previše kolikim niti od čega. Prema svijetu i prema leševima više nije osjećao ni strah ni gađenje – samo prazninu koju je sebi objašnjavao višim stanjem svijesti, u svim zvučnijim terminima istočnjačke filozofije kojih se mogao prisjetiti. Igra mu je donosila olakšanje; osjećaj da upravljujući sudbinama mrtvaca biva usred života ne dotičući ga se. I u tome je postao vješt. Mogućnosti su bile nepregledne tičući ga se. I u tome je postao vješt. Mogućnosti su bile nepregledne i zanimale su ga, a on se za tu novu strast uhvatio silinom čovjeka koji je nije osjetio nikad. Mrtvace je ponekad dodirivao i u mislima, o njima razmišljao i pričao van radnog vremena, sve dok radnog vremena više nije ni bilo. Samo vrijeme bilo je radno. Prevrtao se u krevetu i zapisivao stranice i strance; gorio! Da nije bilo suludo, pomislio bi da se zaljubio.

– Klasični sličaj platoske nekrofilije – tješio ga je Kolja. – Pouzdano prolazi nakon dva duga vikenda.

Ali nije.

Drastični pokušaj triježnjenja donio je tek Denis Johnson. Kad su pročitali Isusovog sina, Kolja je na dežurstvo donio neke gljive, podijelili su ih i pojeli među teglama s tumorima.

– Sve je ružno, ali svijet je lijep! Svijet je jedinstvo suprotnosti! – buncao je Bruno-bolnička-verzija-Jima Morrissona, raširenih ruku kružeći prostorijom sa staklenkama, vrteći se poput dervša. – Svaki kompot je svet! Svaki tumor je dar od Boga!

Kasnije mu je bilo žao, i studio se, ali bilo je kasno. Kolji je sutradan rekao da pouzdano zna da silaze s uma, da moraju prestati s glupostima i vratiti se pravoj medicini koju su učili i za koju su na kraju krajeva i plaćeni. Ali prava medicina bila je tužna. Neko vrijeme namještali su odvojene šihte, šutjeli i izbjegavali se na hodnicima, sve dok Bruno više nije mogao izdržati, dok nije nazvao Kolju i rekao mu da je glupo da se skrivaju ko balavci, da je smiješno, i da su zadnji šupci ako srvar s pričanjem ne mogu držati pod kontrolom.

– Naravno da možemo, čovječe... – rekao je Kolja, a Bruno je znao da laže – Nije to crack... Treba samo odlučiti...

I odlučili su. Neko vrijeme. A onda je prošao mjesec-dva, a došao Ulovljeni Lovac, i Utopljeni Njemački Turist, i Premlaćeni Cigančić. i Žena bez Srca, i oni su opet počeli pričati.

Sjeme na linoleumu

Brunu se ponekad činilo da cijeli svijet funkcioniра kao njih dvojica. Televizor je pričao o mrtvacima, novine su pričale o mrtvacima, susjedi su pričali o mrtvacima, mama i tata su pričali o mrtvacima... čak je i Sanja pričala o mrtvim mačkama i psima koje seciraju na faksu, kad god bi ležali u krevetu i pušili nakon njihova brzog, medicinskog seksa.

Ipak, svi su oni pričali drugačije.

– Za njih su mrtvi drugo; nisu nego znaće – problem je locirao Kolja. – A znaće sve: mržnju, strah, uštedu, užitak, izborne glasove, novac... nešto pto sa samim mrtvacima veze nema...

Sjeti se samo Gogolja... Oni koji pričaju živi su, a priče su im najpričljivija moguća politika života... boli njih kurac za mrtve: farizeji brinu samo za sebe!... uvijek, u svakoj prilici i bez jednog jebenog izuzetka!

Ali jebenih izuzetaka je bilo.

Jednog dana, u crnoj kožnatoj jakni i s motorističkom kacigom ispod ruke, na odjelu se pojavio Ferić.

To je, govorili su kasnije, bilo nešto poput Čuda, ali Čuda kojemu se još moglo nadati.

Ferić je bio pisac, iako se takvo što o njemu gotovo da i nije trebalo reći. Bio je popularan, možda i najpopularniji domaći pisac za kojega su čuli: jedan od onih za čiji izgled i bračno stanje znate čak i prije nego što ste ih čitali, onaj o kojem ljudi imaju svoje mišljenje, kojega političari spominju u rubrikama „što čitaju poznati“ i jedan od rijetkih koji su u njihovu patološku lektiru ušli gotovo po automatizmu, stvar koju je ispočetka trebao zahvaliti prašini i buci koje je podigao, a onda i knjigama koje je napisao.

Bio je svakako i jedini pisac oko kojega se Bruno i Kolja nisu mogli složiti misli li doista ozbiljno ili ne.

Radilo se zapravo o jednoj Ferićevoj rečenici.

U priči Andeo u ofsjadu, na usta pripovjedača, patologa koji dolazi na sprovod prijateljeve devetogodišnje kćeri, Ferić u jednom trenutku izgovara: „Bog voli ironiju“ i u njihova srca zauvijek unosi sumnju, ne toliko u Boga, koliko u to može li se o poslu patologa reći išta više od toga. Kolja je tvrdio da je Ferić tim rijećima napipao „srž svega što su oni, njih dvojica, doktori za mrtvace“ i da, kad je već uspio u tome, „njegovo bavljenje mrtvima i bolesnima, kolikogod ironično bilo, ne može biti šala“, dok se Bruno hvatao za dio s ironijom i dokazivao da je „kad nju jednom priznaš za nešto što je dopušteno Bogu, nemoguće išta više gledati uistinu ozbiljnim očima“.

Bilo kako bilo, čitati su ga voljeli obojica, ne jednom promišljajući kakva bi sreća bila kad bi na jednoj od svojih znamenitih književnoistraživačkih vizita naletio i na njih.

Naime, reputacija pisca zainteresiranog za bizarno, bolesno i mrtvo – ista ona koja mu je u medijima i priskrbila slavu tamnog celebrityja – Ferića je, sudeći po pričama koje su kolale po mediciniskim krugovima, i prije vodila po onkologijama, psihijatrijama, odjelima za zarazne i spolne bolesti... ali njih dvojica o tim su legendarnim posjetima sve dotad samo slušali i to nikada izravno od onih kojima se pisac „ukazao“, nego u već namrtvo ižvakanim pričama, od sumnjivo brbljavih sestara, iz treće ili čak četvrte ruke.

U devet od deset takvih izviješća Ferić se u bolnici pojavljivao noću, načešće u zelenoj bolničkoj kuti i sa zveckavom crnom liječničkom torbom, artefaktom koji je otvarao samo kad bi ga s bolesnikom u prostoriji ostavili nasamo, pa se tako o njezinu tajanstvenom sadržaju moglo samo nagađati. Jedan im se medicinski brat psihijatrijskog reda i sumnjivo crvena nosa čak i kleo da Ferić tu tajnu dijeli samo sa shizofrenicima, i to onim provjerenima, zato jer njima nitko neće povjerovati, a ionako ne postoji neka realna mogućnost ozdravljenja.

Stvarnost se, već po običaju, pokazala nešto drugačija.

Za početak; bilo je podne.

Nakon devet krugova recepcijskog pakla, kao i svaka druga očajna stranka, Ferić je najprije nazvao, a onda – kad su ga napokon spojili s Brunom, koji je toga dana držao smjenu – predstavio se i plaho, gotovo pretjerano pristojno pitao može li razgovarati s doktorom Radmanom. Kad mu je Bruno rekao da je doktor na putovanju i da ga zamjenjuje on, pitao je može li doći i ostaviti neke sitnice koje ima za njega. Iako nijednom nije spomenuo da je pisac, Bruno je odmah spojio ime i prezime, rekao naravno, poklopio, a onda pozvao Kolju koji nije mogao vjerovati svojim ušima: Ferić!

A onda je sve bilo kao u Hitnoj službi; čitavih pola sata vrtjeli su se i po odjelu motali naigled strašno zaposleni, a misli su im skakale s mogućih Ferićevih pitanja na sumnjive molbe i ponude, na priče, crnu torbu sa sitnicama za dr. Radmana, na sablasno zveckanje i nazad!

Kad se napokon pojavio, pisac je izgledao zbuljeno, gotovo jednako kao i oni. Bio je to ne pretjerano visok, punačak muškarac u kasnim tridesetima, s bradicom i pokretima koji su otkrivali život ili nestavljanje. Oči su mu se ispod pozlaćenih cvikera plavile u iščekivanju, ramena oštro podizala, i na ulasku jedva da se uspio predstaviti, a oni su mu već trčali u susret s ispruženim rukama. ali prostora nije bilo, motoristička kaciga mu je smetala, a on se nije mogao odlučiti ostaviti je, sve dok mu je Kolja u uzbuđenju zamalo nije istrgnuo iz ruke, zajedno sa satom i palcem, i odložio na jedan od ormarića sa staklenkama.

Sudeći po pogledu koji je dobacio izlaznim vratima, Ferića je ova žustrost prilično zbulila a možda čak i uplašila. Prepuštajući im kacigu na milost i nemilost, napravio je korak unazad instinktivno šiteći leđa, a onda stao ukočen i teško dišući, fiksirajući ih širom razrogačenih očiju.

– Sad će ga šlog! – šapnuo je Kolja Brunu, prekoravajući se zbog toga što su zaboravili na Ferićevu hipohondriju, uz mračnjaštvo i perverziju, još jednu miljenicu medija. – Polako...

I bilo je polako. Bruno je gledao Ferića, a Ferić je gledao Brunu, dok mu je Adamova jabučica vratom šetala gore-dolje poput mini.aliena zatvorenog u kobasici. Bio je to loš znak. Sada preplašeni i oni, pred čovjekom u crnoj jakni nekoliko su trenutaka stajali nepomični, kao revolveraši koji čekaju na potez protivnika. Neonsko sunce bilo je visoko, nakognji su odjekivali u sljepoočnicama, a Ferić je napravio pokret da s leđa skine crni kožnati ruksak.

Odjednom, više se nije čulo ništa.

Možda zabrinut za pisca, a možda i za sebe, Kolja je makinalno posegnuo za cigaretom koje nije bilo, a Bruno odrvenio osjećajući kako mu niz kralježnicu beskrajno sporo mili debela graška znoja.

Kao u vesternu u kojem se čeka samo na prvi pucanj, vrijeme je stalo i tako je stajalo između njih sve dok tišinu umjesto Morrivoneova zvižduka odjednom nije rasparap zvuk patent-zatvarača.

Zzzzzzip.

Na užas dvojice u bijelim mantilima, Ferićeva oznojena ruka zavukla se u ruksak i iz njega izvadila plavu najlonsku vrećicu u koju je bilo nešto što je podsjećalo na bocu dvolitrenku umotanu u škarnicu.

– Evo... – pružio je stvar prema Brunu koji je i nehotice ustuknuo. – Za doktora Radmana... Bili smo malo na moru pa... boca maslinova ulja... ravno s Raba...

Nakon što im se ispričao zbog zaduhanosti (sve te silne stepenice, a žena ga doma čeka s ručkom!), prije nego ih je ostavio, Ferić im je, valjda pristojnosti radi, postavio nekoliko pitanja, uglavnom o tome gdje ljetuju, kako komentiraju stanje u zdravstvu i slično, a onu su se zbumili i odgovarali glupo, toliko glupo da im je poslije bilo smiješno, a ne žao, toliko su bili zbumjeni!

Preuzimajući nakratko ulogu optimista, Kolja je kasnije tvrdio da je baš to bilo dobro jer je pokazalo da svoje priče o mrtvacima ne pokušavaju udarati na velika zvana, da se ne žele komercijalizirati ili ikome uvlačiti u guzicu, uza sve dužno poštovanje i uključujući tu i neprikosnovene autoritete, uzore, ljude koje vole i poštuju.

– Ovdje sam i pričam za gušť svoj i gušť svojih pacijenata! – grmio je – Na to sam prisegnuo! Tako je želio i Hipokrat!

Bruno nije rekao ništa. Nije mu bilo svejedno, ali duboko u sebi osjetio je nekakav kvrc, buć, nešto nalik olakšanju. Boca maslinova ulja za doktora Radnara bila je čudo; doduše, ne onakvo kakvo je očekivao od Ferića, ali svakako jedno od onih koja ti mogu promijeniti život. U prvi mah čak je došao u iskušenje da bocu mirisne rapske pomasti otvoriti i u njega se uvjeri prstom, ali učas se osjetio poput Tome i odustao.

– Sve je to – mislio je – zapravo vrlo, vrlo čudno; da se čovjek zamisli.

Stvar je možda bila u izgledu.

Iako mu je sliku višeput video u novinama, čitajući Ferićeve priče, Bruno je pisca zamišljao drugačije, možda malo starijeg ali lukavijeg, oštrijeg a pokvarenijeg, kao neku vrstu umirovljenog Boba iz Twin Peaks.

Ferić koji ih je posjetio bio je netko drugi. Bio je to čovjek iz kina ili tramvaja, netko koga su mogli sretati i ne primjećivati svaki dan. Bruno je bio svjestan da mu je sve ovo vrijeme mogao kimirati u dućanu, preko ramena mu se nadvirivati u novine, iza njega čekati u redu u pošti, zaboravljati ga i ne vidjeti, od danas pa do kraja života.

– Bog voli ironiju, a izgled vara – likovao je Kolja, – Pogledaj nas dvojicu!

I Bruno je gledao. Bili su normalni. Tako su izgledali.

– Ali, prepostavlja se da mi jesmo normalni – pobunio se. – Mi smo medicinsko osoblje.

– A on predaje u školi! Odgaja djecu! Čovjek koji uči druge ljude... da vide... Jedino po čemu se razlikuje od prosječnog kolege jest to što zadani plan i program ostvaruje pričama... kao uostalom i neki ovdje prisutni...

Kolja je prestajao pušiti i jeo je jabuke. Danima je grizao, njih i sve oko sebe, ali sada je bio živčan ali pravedan. Jedna sjajna koštica pod zubima mu je frčnula, napravila luk i pala na sivi pod od linoleuma. Pogledao ju je rastreseno, kao što Bog u Feričevoj priči valjda gleda čovjeka, i nogom zašuljao pod jedan od medicinskih ormara.

– Razumije li zemlja sjeme koje u nju baca orač? Ne. Ali njiva u jesen ipak izrasta kao odgovor na to sjeme. Tako kaže Hjebnikov... A ja kažem: riječi su takvo sjeme i djela su takvo sjeme. Čovjek je u isto vrijeme i njiva i orač! A Bog voli ironiju. Huh! Dao bih guzicu za cigaretu!

Novogodišnja priča

Nakon nekog vremena, ipak, sve je to postalo normalno: i on, i Kolja, i priče, i ta čudna zaljubljenost u mrtvace, dar koji je naučio primati kao Sanjine poljupce: zahvalno, ali u biti rutinski, ravnodušno.

Zapravo – pomicala je ponekad – kao i sve zaljubljenosti, i ova se počela habati s vremenom. Nitko nije bio kriv, takva je bila priroda stvari. Da su Romeo i Julija preživjeli – znao je mudrovati zazivajući klasike – njihovu tragediju ne bi napisao Shakespeare, nego Ibsen: ubrzo nakon zakonite konzamacije veze, strast bi zamijenila ljubomora, ljubomora bi postala čangrizavost, čangrizavost se skrasila u ravnodušnosti... i najkasnije do kraj prvog čina bilo bi to dobri stari tužni građanski brak kakav poznajemo iz susjedstva, a ljudi zbog njega ne bi hodočastili u Veronu, nego u Nagykanizsu – kao što uostalom i čine.

Ljubavna ludost jednostavno nije stvorena da traje...

Pa ipak.

Pa ipak, i on i Kolja pričali su dalje, i o tome se nije moglo dodati ni oduzeti ništa.

Je li sve bilo navika, dosada ili slabost, nisu se pitali. Svoju su zaljubljenost servisirali na dežurstvima, ali nikad im nije palo na pamet da se nakon posla nađu ili izađu na piće. Bruno o Kolji nije znao ništa što se nije ticalo književnosti, ili života koji se mogao ili htio ispričati kroz nju. Kolja o Brunu možda ni toliko. Kad su se jednom pred Božić slučajno susreli u robnoj kući, Bruno je bio sa Sanjom, a Kolja sa zaplakanim musavim djetetom, u premalenom crvenom kaputiću. Tko zna zašto, ali obojici je bilo neugodno. Nisu kimnuli niti pokazali da se poznaju. Sutradan, u bolnici, o događaju nisu progovorili ni riječi. O mrtvacima su, naprotiv, pričali. Tog dana naročito dobro.

– Ljubav ne može biti prema jednom – Kolja je zapisao o mršavoj djevojci izrovanih vena koju su im na stol dopremili na sam Badnjak.

– Ako zaista voliš, ma što to bilo, voljet ćeš sve. Rođenje otvara, ali samo ljubav može držati otvorenim.

Papir je bio istrgan i Bruno ga je našao nekoliko dana kasnije, slučajno prepoznavši Koljin rukopis u kanti za smeće. Dok ga je vraćao među otpatke, prvi put otkako su se upoznali, osjetio se neprilično; odjednom nelagodno i stidno, kao da je Kolju video golog, bez uobičajenih krpica od citata i izmišljotina. Sutradan, na staru godinu, u bolnicu je javio da je bolestan i da ostaje kod kuće. Nije znao reći od čega, ali odlučio je ozdraviti.

Bilo je jasno da nestaje. Isključio je telefon i mobitel, a kada je netko pozvonio na vrata, nije se javio. U jedinom izlasku tog dana iz dućana je donio nekoliko velikih kartonskih kutija i šest likemnki piva. Zaključao se i navukao zastore. Dok su vani odjekivale petarde, a iz susjednih se stanova orili zvuci jeftinih televizijskih fešti, u kutije je naslagao sve knjige koje je imao i, vrebajući trenutak kada pred zgradom nije video nikoga, nešto poslije ponoći ugurao ih u lift i ostavio ispred ulaza zgrade preko puta. Kada se vratio, fotelju je postavio pored prozora, ugasio sva svjetla, otvorio prvu limenku i namjestio se tako da pogledom može obuhvatiti ulaz zajedno s dijelom kolnika ispred zgrade. Što se njega ticalo, moglo je početi. Cijele noći gledao je i pijuckao, a kad mu se pred zoru učinilo da će ga savladati san, navio je budilicu. Zatvorio je oči, ali spavati nije mogao. Osjećao se čudno; umorno, ali budno; posve bolesno, ali bistro. Kada je negdje oko šest zazvonio sat, on je već stajao do prozora i srkao prvu novogodišnju kavu. Gledao je kutije i svijet oko njih. Jutro je bilo sivo i vlažno, a dim koji kuljao iz automobila gotovo da se nije primjećivao. Tek nešto vidljiviji, ljudi su polako punili ulicu, umorno ulazeći ili izlazeći iz zgrada, sudarajući se i teturajući poput mrava pošpricanih dezodoransom. Bruno im je davao vremena. Promatrao je kako oni iz zgrade preko puta otkrivaju kutije, kako pored njih najprije prolaze nezainteresirano, zatim začuđeno, a na kraju nepovjerljivo i pomalo uvrijeđeno, kao da negdje oko sebe slute oko skrivene kamere. Knjige su bile uščuvane i nije ih mogao kriviti. Cijela situacija podsjećala ga je na dokumentarac o lešinarima koji je jednom video na televiziji; veliko sisavcu na umoru najprije prilati najhrabriju pticu, dogeđa se lijeno, gotovo nezainteresirano, kljucne komadić mesa i odleti, dok ostale nekoliko koraka dalje čekaju ishod eksperimenta. Ne bez užasa. Bruno je shvatio da ovaj put navija za ptice. To je bio lijek.

Gledao je kako kutijama napokon prilazi nekoliko dječaka, kako se kratko ošišani klinac u crnom baloneru približava jednoj i po njoj kopa najprije bojažljivo, debelu smeđu knjigu kako mu pada na pod, ostale dječake kako se osvrću oko sebe pa, kada se ne dogodi ništa, knjige uzimaju hrabrije, smijući se, među sobom ih dodajući zaigrano, obijesno, dobacujući.

Igra se zatim širi, prenosi na ulicu.

Bruno je gledao raskriljene knjige kako se iz ruku dječaka odapinju, vijore, paraju i gomilaju pod automobilima, po travnjacima, kantama za smeće. Gledao je knjige koje se pretvaraju u blatnjave nogometne stative i sjajne blagdanske lomače, knjige koje zatim podižu i raznose veći grabežljivci; mamurni studenti, pospani klošari, oprezni Cigani, mrzovoljni smetlari, sivi ljudi iz dućana koji na scenu ulaze niotkud i ponovno uzimaju svoje kutije da sve nestane kao da ga nikada nije ni bilo.

Muškarac u ženskim gačicama

Kad se vratio na odjel, Bruno je znao da s Koljom više nikada neće progovoriti o mrtvacima. Nije ga izbjegavao niti se trudio da im se smjene ne poklope; jednostavno; kad bi se susreli iznad leša, nekako prešutno, zajedno su počeli šutjeti jednako složno kao što su nekada pričali. Bio je to kraj, mislio je Bruno, i bio je siguran da ima pravo. Bio je to kraj pričanja, čitanja, kraj laganja, zavaravanja i maskiranja. Bio je i petak, kraj smjene, kad mu je pažnju, na odlasku, privukao prigušeni smijeh bolničara.

— Doktore, pogledajte ovoga; imate čevape ako pogodite gdje je taj slavio...

Kad su mu prišli s kolicima, Bruno je na njima ugledao ispružena čovjeka koji sudeći po boji kože nije mogao biti mrtav više od dvanaest sati. Bio je to malo krupniji muškarac srednjih godina, srednjeg rasta i kratke smeđe kose, s trodnevnom bradom prošaranom sjedinama i licem koje je moglo pripadati svakome. Bilo je očito da su ga počeli svlačiti od cipela jer je bio bos i bez čarapa, ali je na sebi još uvijek imao baloner, debeli sivi sako, pleteni prsluk koji je skrivaо zgužvanu, ali čistu bijelu košulju, i napokon; raskopčane crne hlače ispod kojih je virilo ono što je i izazivalo smijeh bolničara: minijaturne, malo zapišane, ali još uvijek bijele – ženske gaćice.

Prizor nije bio smiješan, ali Bruna je natjerao da se nasmije.

Iako već odavna nije imao problema ni s čim mrtvim, nešto u naopakosti, opipljivoj iščašenosti scene grčilo mu je želudac, ali pomisao na Kolju i priče, cigarete i odvikavanje, bolest i ironiju, privid – sve te krckave fraze... iz grla mu je i protiv volje istjerala nekoliko škripavih trzaja, koje je mlađi bolničar, onaj kojega Bruno nije poznavao, shvatio kao poticaj i muškarčeve hlače spustio još niže, dok se gaćice nisu ukazale u potpunosti.

– Stairway to Heaven – nasmijao se pokazujući tamne kovrče koje su izbjijale ispod elastičnog ruba gaćica i širile se po trbuhi leša. –

Ovdje imamo jednu zdravo čupavu diskokraljicu... A da ga na cesti vidiš podignutih hlača, rekao bi: normalan frajer...

Bruno se i dalje smiješio, ali sada nekako drugačije, grimasom koja je više podsjećala na iskrivljeno lice čovjeka koji je upravo doživio moždani udar. Takav, pogled je najprije dobacio mlađiću pored kolica, a onda i starijem bolničaru koji je stajao sa strane, igrajući se rubom zelenog kombinezona. Obojica su mu uzvratili osmijeh, mlađi čak i namigujući.

– A vi ste normalni, dečki?

Kad su ga pogledali u čudu, lice mu je bilo sve prije negoli nasmiješeno. Odjednom, izgledalo je da je u svome bijelome mantilu narastao i izdužio se, a u očima su mu sjali hladnoća i onaj nezamjenjivi prijezir kakvim bolničare znaju šibati samo liječnici.

– Volite se igrati s mrtvacima? Hoćete na disciplinsku? – u dva koraka prišao je mlađem bolničaru, sijevnuo i unio mu se u lice – To je neka igra; vaša mala tajna, ha? Zabavljate se? Mislite da je ovo cirkus?

Kažiprstom je dodirnuo mrtvačeve gaćice kao da upire u dokaz, dlanom prešao preko obraslog trbuha i nenadano ga gurnuo pod nos bolničaru.

– Ovo tražiš?

Kad se preneraženi mladić pokušao odmaknuti, Bruno je zamahnuo i palcem ga i kažiprstom uhvatio za nos vičući:

– Ovo je bolnica, imbecili, pokažite malo poštovanja ili marš odavde!

Navrat-nanos, iznoseći kolica i zaklanjajući ga od podivljalog liječnika, stariji bolničar za lakat je dograbio mlađeg i u hodniku su nestali bez riječi.

Bruno je ostao sam.

Sjeo je i zapalio cigaretu.

Bio je uzbuđeni prsti su mu drhtali, ali nešto mu je govorilo da se ne tresu zbog toga što se upravo dogodilo. Zapravo, nije bio siguran da može reći što se zaista dogodilo; nije bio siguran pa nije ni pokušavao. Važnije je bilo ono što se događalo sada.

Ali sada; sada je bilo još neprozirnije.

U nekoliko brzih dodira vlastito tijelo prekontrolirao je rutinski, kao liječnik koji na sistematskom pregledu popunjava obrazac za tisućitog pacijenta, no ili je tijelo odbijalo sudjelovati, ili su obrasci bili krivi i on je u tome uskoro ostao sam. Zatvorio je oči i pamtilo. Osjećao je kako se guši, ali prsa su mu se nadimala mirno, u urednim udisajima i izdisajima. Osjećao je kako mu srce divlja u sljepoočnicama, ali kad je potražio puls, bio je dubok i ujednačen, kao da se upravo probudio iz sna. Usprkos groznici koja ga je tresla, čelo mu je na dodir bilo mlako i on se ubrzo prepustio fantomskoj vrućici, odustao. Uopće, sva logična objašnjenja, sve uzročno-posljedične veze u tom su mu se trenutku činile naročito mutnima i zamršenima. Kad je osjetio da može, ugasio je cigaretu, ostavio upute dežurnoj sestri, neobično, ali nešto što polinje i završava u njemu – nigdje drugdje – bolest koju ne može prepoznati naprosto zato jer je živi!

Dok je koračao hodnikom, Bruno je zato osjećao da je isti i da je promijenjen, miran i uzburkan, kao gusjenica pred otisnuće. Vrenje koje mu se događalo u koži, u glavi, pod prstima, zamišljao je kao prastari grčki prirode, silnu uzbunu živaca, uzbibano pamćenje bića; davno preležanih prehlada, svih virusa na koje je zaboravio, svih gripa i mučnina koje su ga ikada dohvatile... Zašto i kako – nije bilo važno: uopće, upitnici!? Gdje nestaje sve što sam ikada iskusio; bol i trpljenje, zarastanje, strah? Ako ne nestaje, gdje je? U jednom trenutku, sasvim kratkom, trznuo ga je u hodu lom ruke skršene prije dvadeset godina na staroj Makančevoj trešnji, zapeklo u grlu sjećanje na operirane mandule i on je zažmirio očekujući u pupku crveni potres rođenja, britko i bolno upoznavanje svjetla! Ali tijelo je sigurno koračalo u sada, i on je sve to odlučio staviti sa strane, još jedanput privremeno odložiti, zaboraviti do skora.

– Blaženi oni koji mogu! – pomislio je i nasmijao se sebi, u sebi.

Za svo to vrijeme, mozak mu je radio savršeno. Tumarajući odjelima, ničim izazvan, nekoliko puta upustio se u brze šaljive razgovore s liječnicima, pažljivo prateći ne bi li im u očima primjetio trag zabrionutosti, straha, neko naglo i naročito spektakularno prepoznavanje rijetkog i opasnog simptoma! Ali liječnici nisu vidjeli ništa. Ohrabren kao nakon povoljnog nalaza, Bruno je izašao iz zgrade, utišan iscurio na dvorište.

A jednom vani, počeo je primjećivati lica. Gotovo s potpunom sigurnošću mogao je reći koja su od njih pripadala bolničkom osoblju, a koja nesretnicima koji su u bolnicu stupili po nuždi. Pokazatelji su bili brojni, ali gotovo svi su se mogli uočiti bez mikroskopa. Recimo, oči. One su prozor za dušu (Bruno se šeta i smije); liječnicima su živahne ili hladne, pestalima mutne i ugašene. Recimo, strah stisnut u rubovima usana, briga koja utvrđuje vilicu, čelo koje se nabire u grčevima... Bolnica je zapravo mjesto na kojem se ljudi sklapaju i lijepi, ne rađaju! (Bruno se osjeća poput mehaničara-amatera pripuštenog u blještavu unutrašnjost kakvog grandioznog stroja). Tijela, ukazuje mu se odjednom, na okupu ne drži tkivo, materija, ustreptali vrtlog kostiju živaca i žila... Puno prije, to su sile; želja za bivanjem zajedno, strah od odvajanja, strah od iskliznuća, od zraka... Svaka stanica upinje se i gori ne iz ljubavi prema cjelini, već iz bojazni da joj ne pripada, prokletstva usamljenosti! (Bruno je siguran da je baš to razlog svoj toj neljudskoj mržnji prema smrti kojom je okružen: samočać!). Dok hoda prema izlazu, primjećuje i analizira sitne korake, povijeni hod, opuštena ramena, ukočenost pokreta... Zastaje pored porte i pretvara se da nekoga čeka, gleda zamišljen. Već na vratima, čini mu se, promjena je očita; ljudi koji ulaze u bolnicu mijenjaju se, prestaju biti prolaznici i postaju pacijenti.

. (Držanje, izraz lica, ljudskost sama! – bilježi neprimjetno Bruno). Sjeća se priče o šilji na izgubljenog otoku, mitskom mjestu u koje se jednom prilikom nevoljom spušta junak Odisej, a koje znači susret svijeta živih i svijeta mrtvih. Danas svaki veći grad ima bar nekoliko takvih. (On radi u jednom od njih, junak!). Granica između ovih svjetova više se ne osjeća, nego proizvodi! Radi se, jasno je, o različitim kategorijama; o proizvodnji i potrošnji, o postrojenjima i paravanim, o krvoleđnom trileru u kojemu je žrtva Smrt, a ubojica Život! (Bruno bježi iz bolnice mirnim i ravnomjernim korakom izletnika, zviždeći jednostavnu melodiju).

U jednom kafeu u gradu sjeda i piće čaj.

Razmišlja o radnom danu, naručuje kolač, osjeća se dobro.

Kad shvati da u glavi okreće priču o muškarcu u ženskim gaćicama, ne iznenađuje se. Iznenađuje ga samo pomisao, sigurnost da to ne smije biti priča – spoznaja koju, poput vlastitog uskomešanog tijela i buke njegovih sjećanja, zadovoljno stavlja u zagrade. Ne smije biti priča, misli, jer priča može biti sve – a život ili smrt, ako su pravi: samo jedno! Paradoksi su kost u grlu svemira, ergo, bez njih ni grla ni svemira ne bi bilo. Pripovjedač u njemu nazdravlja, miješa čaj, umiren. Prvo je pitanje, dakle, odakle (ili zašto? ili kako? ili čemu?) muškarcu ženske gaćice? Po glavi vrti odgovore, svjestan da bez pravog pitaja oni sami ne vrijede ništa. U glavi mu uskrsava Kolja, njegov djed Rus, njegov bijeg po zemljama koje nestaju, njegov rat koja ga progoni i sustiže, sva ta povijesna menažerija, i Bruno im se smiješi, namiguje zahvalno. Čaj je vreo i on mrmlja, srće, riječi puše u njega.

Da je došao mjesec dana ranije, dok su priče bile priče, čovjek u ženskim gaćicama mogao je biti fetišist, peder, čudak; mogao je biti žrtva izvanzemaljaca ili političke urote; gaćice je mogao navući za okladu ili pod prijetnjom pištolja; ostavši bez rublja mogao je posuditi ženino, na cesti ga je mogao strefiti herc... tada je mogao biti bilo što, ali danas, danas... Što je važno? Što je, a ne Tko je muškarac u ženskim gaćicama?

Završivši kolač i osjećajući da je na pravom putu, Bruno plaća račun i kuckavo srce problema odlučuje razmotriti na ulici.

Život je prepun obrata! – misli dok hoda na Glavni trg, zatim Praškom ulicom zastajkujući, pa kroz perivoj još uvijek okićenih platana, preko Zrinjevcia, prema željezničkom kolodvoru. Nabraja i utvrđuje. Obrat do obrata, njegovi: žive ljude ugledao je zahvaljujući mrtvacima; ljudskost mu je došla s daljinom, kao ljubavno pismo osobe koja se usudila poslati ga tek u avionskoj kuverti; ironiju i privid otkrio je samo da bi ih mogao izgubiti to bolje i potpunije, a književnost i priče o životu i smrti za njega su prestale postojati u trenutku kad ih je (i književnost, i život i smrt!) uistinu počeo razumijevati! Bruno je siguran da je saki od tih rukohvata – uporišta koje je uporno zamjenjivao novima, uvjeren da će mu baš to iduće u svijetu omogućiti da stoji čvrše – da je baš svaki služio samo tome da ga dovede do ovdje i sada, do jedinog i najvažnijeg pitanja: Što je...?

Možda baš zato, pred vratima Sanjine zgrade zastaje i ne ulazi.

Haustor je lijep, starinski, ali nužno je što hitnije razmotriti vlastiti život.

Muškarac u ženskim gaćicama ulazi u tramvaj, vozi se ljubavnici, bez cvijeća, bez strasti, ženi koju ne voli. Kući su mu djeca, zakonita žena, zakoniti pas i televizija. Roditelji su mu živi, žive u istom gradu, ali o njemu ne znaju ništa. Ni on ništa ne zna o njima. U tramvaju šuti, puše u staklo dok se ne zamagli i ne gleda ljudima u oči. Tri obrijana mladića u koži dobacuju djevojci obojene kose. Muškarc u ženskim gaćicama uvlači se u sebe, ostavlja staklo, okreće im leđa. Iza sebe čuje natezanje, psovke, vrata koja se otvaraju silom, tramvaj koji staje. Više ništa. Tramvaj nastavlja, a muškarac u ženskim gaćicama ne osvrće se i ne gleda ljudima u oči, neiznenađen, ali uporniji nego prije. Bruno ga zamišlja kako izlazi na svojoj stanici, povijenih ramena pušta da mu se uteg svijeta objesi na vrat, osjeća da ga u preponama zateže, drobi, žulja... Uzima mobitel i naziva. Sanja je tamo, halo? kaže; udisaj-izdisaj, čeka, Bruno? Tko je? Bruno zna: okružena je knjigama. Vidi je kako ih čita, proždire; razgovori koje vode samo su odjeci ovih intelektualnih popodnevnih stanki uz bešamel i lignje iz zamrzivača. Muškarac u ženskim gaćicama muškarac je liшен muškosti, vrište njezine kuharice, forma ispraznjena od sadržaja, biće ne-biće. Sanja uzima kolutiće lignji i valja ih u brašno, nadajući se da će forma ovaj put očuvati sadržaj. Bruno se mršti i pokušava shavtiti kako se rađa, stvara... Kao u obiteljskom albumu, muškarac u ženskim gaćicama kao dijete, igrajući se u pješčaniku, u pionirskoj uniformi, u školi dok nevoljko dijeli užinu. Bruno se smije fotografijama, krutim iznevjerjenim licim. Muškarac u ženskim gaćicama na početku blistave karijere: u odjeći koju mu kupuju roditelji, u dvorištu kada mu dva starija dječaka iz ruke uzimaju mačića, na svom prvom putovanju, ljeti, u školi, na faksu... sa strahom od dubine, strahom od tijela, strahom od neznanja... Bruno ga zamišlja kako ljubi, trpi, pristaje i savija se brzinom munje, zamišlja ga kako sve to pregrizeno skriva, u sebe trpa i zaboravlja kao svjetski rekorder u sprintu kroz život, disciplina: zatvorenih očiju. Kako se udaljio, kako je postao...?

Bruno shvaća da hoda u smjeru neočekivanom, odlazi od Sanjine kuće.

Prolaznike gleda u lice i otamo im pokušava pročitati živote. Moke lako, ali dade se zamisliti pa Bruno zamišlja. Na obraz koji se nudi u glavi lijepi tijelo sa ženskim gaćicama. Muškarci u ženskim gaćicama pred njim tako promiču, žure, jezde z svoje skrivene živote; odlaze na posao, s posla, opslužuju brakove, firme, banke, ambicije; sniju izbore, bore se za povišice, pripremaju se za tkoznašto, Bruno ih gleda i smije se, očaran.

– Oprostite, možete li mi reći gdje je Bogovićeva ulica? – pita policajca u ženskim gaćicama.

Policajac odgovara, Bruno zahvaljuje i odlazi u smjeru suprotnom od pokazanoga. Okreće se još jednom, samo da provjeri izraz na policajčevom licu, komešanje nelagode ispod opasača, titraj izdaje oko lisicu, pištolja, palice...

Otamo, broj muškaraca u ženskim gaćicama samo se širi, neki od njih su i žene! Bruno ne razbija glavu pojedinostima; princip koji pokreće svijet dvojak je, ali isti; žena u muškim gaćicama žena je lišena ženskosti..., a na pitanja što je to ženskost? što muškost? glava ga boli, količina nepoznanica prijeti da ga zaguši i on već teško diše, uklanja se nebitnom! Fascinira ga smo predstava; svi se ovdje dolje pretvaraju da ne primjećuju, svi se kunu u sljepilo! Umijeće scenskih radnika na djelu, sindikat majstora svjetla šalje brzovje čestitki, Bruno se zahvaljuje u ime svih, lagano ludi, u ime svih, sve je na svome mjestu!

Dolazi do pokretnih stepenica i spušta se. To je pravo podzemlje! Svjetla, svjetla, svjetla, ekrani, i odjednom se nalazi na autobusnom stajalištu, u gomili koja čeka i izmjenjuje se.

Noć je, prljavomodre karoserije strojeva podrhtavaju, a oštra ramena ljudi guraju ga prema ulazu. Bruno je ušao. Bilo je kao da je netko ponovo promijenio vrijeme, isključio zvuk, a ostavio sliku; ljudi su stajali i sjedili šutke, pazeći da se ne pogledaju, a on je bio jedini koji je znao zbog čega. Ponesen zakukuljenim truplima sjeo je na sam kraj autobusa, na jedno od četiri izrovana, sučelice postavljena sjedala od prljavog crvenog platna. Njemu nasuprot, držeći se za ruke, sjedile su dvije djevojke, obje u najboljem slučaju sedamnaestogodišnjakinje. Bruno je gledao. Sitnija, sa slušalicama na ušima, višoj je položila glavu na rame i zažmirila. Druga, djevojka gustih obrva, uzvratila mu je pogled i pogledala ga ravno u oči. Tijelo! Groznica je buknula iz zagrada i Bruno je znao da se napokon događa nešto važno. Pokušao je zadržati pogled, ali lice joj je bilo rumeno, a dugački baloner otkopčan, i ispod njega Bruna su zapekle crvene dokoljenice i kratka sukњa školarke. Pobjeđen, pocrvenio je i oborio pogled. Očiju prikovanih za vrhove cipela čuo je kako djevojčice šuškaju, smiju se, komešaju; i odjednom, ni kriv ni dužan, postao je dio igre. Autobus je krenuo i prošlo je bar nekoliko minuta prije nego se usudio dignuti pogled. I opet, bila je tamo! Nakon toga gledala ga je još upornije, a onda, kad joj već nije uzvraćao, rekla: nasmij se.

Nasmij se. Zvučalo je poput naređenja ili vradžbine. Bruno je u autobusu sjedio oborenih očiju i osjećao svijet oko sebe. Osjećao je i nije trebao gledati: prostor i vrijeme, tijelo i ono drugo, uši koje se žare, prste koje se znoje, prsa koja se podižu... Život koji ga stišće oko pojasa nevidljiv, neudoban, ali lagan kao čipkasta pamučna tkanina. U prsim ga je stezalo i on je osjećao da bi to lako mogao biti kraj priče. To neznanje, znanje, taj smijeh. Kao da su ga čule i razumjele izmaštane, djevojčice zahihotaše i nestadoše.

Za Notan: Ana-Marija Gerić

Šehić

Faruk Šehić bosanskohercegovački je književnik i novinar. Rođen je 14. travnja 1970. u Bihaću te je dobitnik nagrade Europske unije za književnost za knjigu *Knjiga o Uni*. Književna kritika ga smatra jednim od najdarovitijih pisaca na području bivše Jugoslavije i predvodnikom tzv. pregažene generacije. Njegove knjige *Hit depo* (poezija), *Pod pritiskom* (kratke priče) i *Transsarajevo* (poezija) uživaju kulturni status kod čitalačke publike i objavljivane su u više izdanja. Član je Društva pisaca BiH i P.E.N. Centra u BiH. Radi kao novinar i kolumnist u sarajevskom magazinu *BH Dani*. Živi u Sarajevu. 4

Nikada ne pišem samo za sebe, da pišem za sebe, ne bih bio pisac, onda bolje da ne pišem.

Je li vam ovo prvo gostovanje u Osijeku te kako vam se sviđa?

Bio sam ovdje i ranije, ali davno. Zadnji sam put u Osijeku bio 2001. na *Coranovom proljeću*. Nažalost, nisam stigao vidjeti grad, a navečer smo čitali; nekako je sve prošlo u trenu, tako da se ne sjećam puno stvari. Sada mi je zasigurno puno bolji doživljaj Osijeka od prošloga puta. Lijep je grad - šetali smo Europskom avenijom i divili se starim zgradama. Što se tiče samoga Festivala, za organizaciju imam samo riječi hvale. Jučer su bila čitanja u Kazamatu, a ove večeri sam ja na redu sa svojim pričama.

Jeste li već ranije sudjelovali na fekp-u?

Bio sam pozvan, ali zbog obaveza nisam došao, tako da je ovo prvi puta da sudjelujem.

U kakvima ste odnosima s drugim piscima na ovome festivalu?

Većinu pisaca znam i od ranije preko nekih drugih festivala, književnih večeri, dok neke znaš preko njihovih knjiga koje si čitao pa sam ih sad uživo upoznao.

Koji je vaš pristup ratnoj tematici?

Inače nisam osoba koja se bavi pisanjem kratkih priča; imam jednu knjigu kratkih priča i rukopis, recimo, do pola, a pisao sam i priče drugih tematika za neke književne časopise, tako da se tijekom godina nakupi dosta priča koje se mogu pretvoriti u knjigu. Prije desetak godina napisao sam knjigu *Pod pritiskom* gdje je moj pristup ratnoj tematiki direkstan, neposredan, brutalan i poetičan.

U mojim se pričama mogu vidjeti hiperrealizam, fantastične epizode, naturalizam i bizarni trenutci, zbog svog osobnog iskustva kao sudionika rata. To se zove poetika svjedočanstva – kada svjedočiš, ne trebaš puno izmišljati. Stvarnost je bila toliko strašna i užasavajuća, tako da nije bilo potrebe za fikcijom. To se sve događalo pred mojim očima, mojim prijateljima i meni, tako da sam to sve pretočio u priče te je takva forma bila zahvalna jer, prema mojem mišljenju, nema pametovanja kod ratne tematike. Htio sam sa svojim pričama potaknuti razmišljanje kod čitatelja; čitatelju je sve predstavljeno kako bi on sam zaključio što je rat, ne da ja dajem upute. Ja ne veličam rat niti se bavim herojima jer bi inače proza izgubila na svojoj vrijednosti. Recimo, ja sam u svojim pričama koristio dokumentarističke detalje, primjerice, kolika je cijena kave, cigareta, brašna jer sam mislio kako bi to moglo vrijediti za buduću povijesnu građu. Također, koristio sam i opise prirode, kada je bio posrijedi užasan događaj, kao kontrapunkt tadašnjim strašnim događajima.

Što ste koristili za pisanje priča (slike iz sjećanja, fotografije, svjedočanstva drugih)?

Prije svega, pisao sam o svojim događajima, pošto sam bio 4 godine u ratu. Također, koristio sam i tuđa svjedočanstva ljudi koji su boravili skupa sa mnom na ratištu. Ne možeš sve vidjeti, ali netko s drugog ratišta ti može prepričati što je tamo bilo. Rat je bio kolektivan događaj.

“Pisao sam jer je to izlazilo iz mene, imao sam potrebu to prenijeti na papir.”

Rekli ste da bez ratnog sukoba nema priče. Znači li to da u vašoj privatnoj kolekciji postoje samo takve priče?

Ne, nije da se mora samo pisati o ratu, ne postoji diktatura kod pisaca i književnih formi kojom oni pišu.

To sam rekao u kontekstu jer je tema bila ratna, pošto sam se u prošlosti više bazirao na ratnu tematiku, a sada se bavim raznim pričama – seks, ljubav, alkohol, droga, samoća samo su neke od tema.

Imate li neobjavljenih priča?

Nikada ne pišem samo za sebe, da pišem za sebe, ne bih bio pisac, onda bolje da ne pišem. Pošto sam ja profesionalni pisac, živim od toga da ljudi čitaju moje priče. Naravno, imam neobjavljenih priča, ali iz razloga jer ,po nekoj mojoj mjeri, nisu dovoljno vrijedne da idu u moju knjigu iako to ne znači da ih, recimo, ne mogu objaviti u nekom književnome časopisu.

Može li pisac ratne knjige biti osoba koja nije bila u ratu?

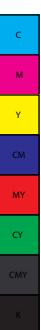
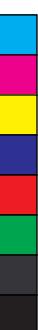
Može, tako što će čitati knjige nas koji smo bili u ratu, povjesne knjige, uz gledanje ratnih filmova, a može i istraživati po knjižnicama. Genijalni pisci mogu napisati takvu priču kao da su bili tamo iako to sve može biti dio samo njihove maštice. Mnogi ljudi pišu o ratu jer je popularna tema.

Jeste li zadovoljni uspjehom vaših priča?

Na početku, nisam razmišljao o uspjehu i nagradama, već sam samo pisao. Da sam tako razmišljao, ne bih ništa napisao. Pisao sam jer je to izlazilo iz mene, imao sam potrebu prenijeti svoje misli na papir. Smatrao sam to dugom prema nekim ljudima, da ljudi znaju što se tada dogodilo.

PROLJEĆE_s

[Uломак iz romana Knjiga o Uni, Agoritam, Zagreb, 2011.]

5. Uломак iz romana donosimo na jeziku autora teksta (op. ur.).

Rosebud, posljednja riječ umirućeg gorosta-sa kojeg glumi Orson Welles u filmu Citizen Kane. Zapamtio sam je kao rozlajn iskrivljenu riječ kojoj sam pridodao njeni stvarno značenje: pupoljak. I nastupilo je vrijeme pupoljaka na žilavim granama drveća. Proljeće nastupa plimnim valovima, zelenim transom u kojem se nalazi trava i čitava bulimenta znanih i neznanih biljaka. Proljeće je religija starija od Mesopotamije. Postavljam sebi pitanje: kuda odlazi životni duh trave nakon što ona izgubi svoju zelenu krv? Da li se on gomila u Santa Spirita koji predstavlja čupriju od života prema smrti? Da li su minerali, voda, ioni, kationi i hranjive tvari njegovo tajno oružje kojima smo nadjenuli naučna imena i pridodali hemijske formule? Kako su se zvale pokretačke sile dok im nismo dali jezične nazine? Kako se zvala trava u doba prije jezika? Ili drvo? Izgovarao sam u sebi: drvo, drvo, drvo, drvo, dok mi ta riječ i misao o njoj nije posve odrvenila. (Možda sam u jednom trenutku osjetio šta znači materija, možda sam je mogao dodirnuti mislima?) I slova su se izgubila u toj mantri, drvo je prestalo biti drvo, i postalo je nešto sasvim novo, nešto što nije imalo svoju riječ, ni misaonu sliku. Kao da si zelenu tintu prosuo u zraku i zatim zaledio protok vremena. To što visi u zraku nije se moglo opisati. Bezoblično, zelenom nešto što uporno odbija naći svoju riječ. To iskustvo koje ukazuje na ljudsku glupost i neznanje. Tu užasnu čovjekovu želu da objasni sebi sve stvari, sredi ih, sistematizira i napiše knjigu s njima, koja će postati kanon budala-ma što ne vjeruju vlastitom mozgu i emocijama. Glupost je epohalna i nesvodiva na jedan znak. Čitava civilizacija je posljedica te gluposti. Pogledajte samo gramatička pravila, tu džunglu deklinacija, pretvorbi, i drugih riječi koje mi se gade čim pomislim na njih. Gramatika je zabavnik za sitne duše. Sitne duše započinju ratove i komadaju planetu u svakom stoljeću.

Hitler je klasičan primjer, napisao je knjigu i potom je sproveo u djelo. Njemu se dive jedino ljudi na nižem stepenu duhovne evolucije, takve ubice iz drugog ešalona su uvijek u većini, možemo izabrati bilo koji vrijeme i bilo koji prostor, zaključak je uvijek isti: amalgam gluposti i neznanja = zločin. Inteligentan monstrum je po prilici usamljenik, nije misionar zla, ne udružuje se sa prozaičnim ubicama kojima je napućena njegova epoha.

„Proljeće je kao neka ruka možda“, nagovještava nam e. e. cummings. Proljeće je puteno doba koje se grči. Svaki pupoljak je nabrekla žila mnogookog nevidljivog stvorenja. Nemoj ga uplašiti! Diskretno hodaj šumom u proljeće dok tvoju sjenku prati pjesma razdraganih strasnih ptica. Ako se sagneš da ubereš ciklamu ili ljubičicu, pogledaj u šumsku stelju, u mirno lice humusa, ono odražava tvoju pojavu više od drevnih knjiga.

*

Pucketanjem prstiju probuđen iz transa, otvorenih očiju, ali još u hipnotičkom snu, gledao sam kako na fakirovom dlanu iz sjemenke indijskog manga izrasta stablo u prirodnoj veličini. Popeo sam se na binu i ubrao jedan plod. Fakirova sugestija je bila da ga pojedem. Zatim mi je dao olovku i papir i rekao da zapišem šta mi padne na pamet. Bila je to metoda automatskog pisanja kojom sam iz sebe izbacio odlomak o proljeću.

Fakirove upute su bile precizne i jasne. Tehnikom hipnotičke regresije, povratka u najdublje stadije djetinjstva surfao sam na vlastitim doživljajima, dječijim, tinejdžerskim, bilo da sam ih se dobro sjećao, ili se radilo o nekim zaboravljenim detaljima zakopanim u naličju sjećanja.

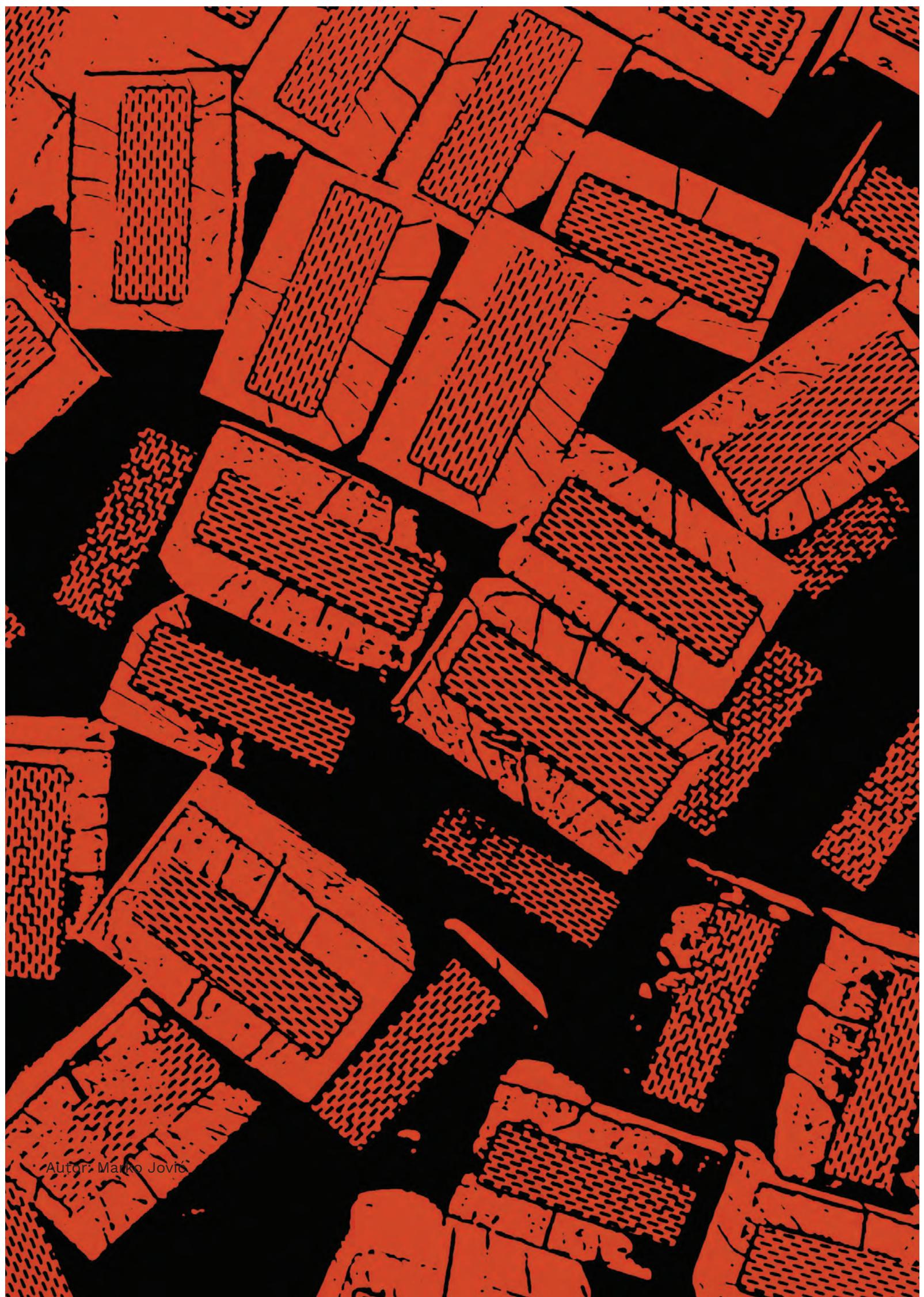

Bilo je slučajeva da je hipnotizer mogao hipnotisanog vratiti čak i petsto godina unazad, u njegovu tadašnju inkarnaciju. U Kopenhagenu 1945. godine u zatvoru se izvjesni Hardrup sreo sa nekim Nilsonom. Hardrup je bio na izdržavanju kazne zbog kolaboracije sa Nijemcima. Nilson upoznaje Hardrupa sa jogom i hipnozom, pa mu sugeriše da će osloboditi i ujediniti cijelu Skandinaviju, ali da mu za to treba dosta novaca. Nakon izlaska iz zatvora Hardrup je opljačkao banku ubivši direktora, ali sud nije priznao da je to radio pod hipnozom, i osudio ga je na doživotnu robiju.

Očigledno se radilo o slučaju jake posthipnotičke sugestije, poruke koja je usađena u svijest medijuma, i koji će,ugo nakon prestanka hipnoze, u tačno vrijeme koje je hipnotizer odredio, izvršiti postavljenu sugestiju, bez obzira ako se to i kosi sa moralnim principima samog medijuma. Obožavao sam bizarre i nebitne događaje koji su imali svoj smisao i poruku, mislim nebitne za veliku historiju čovječanstva. Onaj paralelni svijet neobičnih ljudi, kojima sam pripadao jedino svojom avanturističkom biografijom i dijagonalnim ožiljkom rumene boje na licu.

Za Notan: Karolina Teklić

Autor: Marko Jović

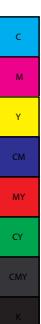

Josip Novaković

[http://www.sandor
f.hr/bloglist.php?ta
g=ezej](http://www.sandor.f.hr/bloglist.php?tag=ezej)

Prozaik i esejist Josip Novaković rođen je 1956. u Daruvaru, s 22 godine emigrirao je u SAD, a posljednjih nekoliko godina živi u Kanadi. Za svoja prozna djela dobio je priznanja *Whiting Writer's Award*, *Ingram Merrill Award*, *American Book Award*, *Pushcart*, *O. Henry*, a 2013. godine bio je finalist nagrade *Man Booker International*.

Njegove priče uvrštene su u prestižne antologije američke kratke priče, a ugledni časopis *Kirkus Review* proglašio ga je jednim od najboljih američkih pisaca kratke priče. Predavao je kreativno pisanje u okviru programa *New York Public Library* te na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu, Die Freie Universität u Berlinu, Sveučilištu Penn State, a trenutačno predaje na Sveučilištu Concordia u Montrealu. 6

Nemam neku poruku, već imam možda jednu viziju da ustvari ljudima uvijek treba dati šansu.

Pisac ste romana, eseja i kratkih priča. Dobitnik ste priznanja i nagrada i to na zahtjevnom američkom i svjetskom tržištu. Kako je započela Vaša autorska priča?

Moja autorska priča nije u početku bila namjerna, naprosto prema pisanoj riječi. Pisao sam vrlo dugačka pisma, eseje, studirajući psihologiju, filozofiju i tako dalje, vidio sam da uživam ako dođem do neke dionice da pokušavam razumjeti nešto što do tada nisam. Taj osjećaj otkrića - kao otkrića Amerike! Bio sam na neki način razočaran kako filozofija i psihologija rade u SAD-u, jedan kruti i artificijelno precizni jezik i nakon toga kada sam čitao živu riječ Márqueza, Dostojevskog itd. Pa sam shvatio da bolje pokušam nešto takvo pisati - priče, a ne organizirane radnje. Osim toga, tijekom dopisivanja sa svojim prijateljima, shvatio sam da mi najbolje stoji pisanje. Počeo sam pisati za sebe, osjećao sam potrebu i užitak. Postalo je navika i ovisnost.

Početak akademskog života vežete za Novi Sad i studij medicine. Kada ste se odlučili preorijentirati i fokus interesa pronaći u pisanju?

Novi Sad je bila privremena solucija. Po završetku studija sam planirao tako i tako ići u SAD i postati psihijatar. Ali, čak i tamo sam se počeo zanimati za engleski jezik. Programi su bili raznoliki. Sve sam zapisivao na engleskom. Svi su imali ruske atlase, ja sam recimo nabavio na engleskom. Tako sam i naučio engleski.

Dolazite nam kao hrvatsko-kanadski pisac. Koliko su ta dva svijeta kojima geografski i identitetno pripadate različita? Je li ta razlika inspirativna za pisca? Susrećete li se s predrasudama i stereotipima?

Predrasuda i stereotipa ima, ali to mi daje jednu fleksibilnost što sam između dva svijeta da mogu izbjegavati razne zamke, to je neki vid slobode, da ne budem zarobljen u jednom sistemu već da se mogu vaditi kad sam tamo da pripadam tu, a kad sam tu da se vadim da pripadam tamo, haha. To je neka vrsta osiguranja.

Tematika kojom se u svojim prozama bavite uvijek je nekako vezana za čovjeka. Tu su teme poput ljubavi, međuljudskih odnosa, rata, vjere i nade u čovjeka i za čovjeka. Pročitala sam negdje kako ste Vi pripovjedač koji nikada ne zaboravlja ljudsko srce. Kakvu poruku želite poslati svojim čitateljima i tko su oni? Tko/kakav bi za Vas bio idealan čitatelj?

Nemam neku poruku, već imam možda jednu viziju da ustvari ljudima uvijek treba dati šansu. Ni jedan čovjek nije loš, možda tu postoji šansa da se nešto dobro otkrije, a nažalost i obrnuto, za one za koje mislimo da su sjajni baš u ključnom trenutku zakažu. Postoji jedna izreka ruska: "Tretiraj svoga prijatelja kao da će ti postati neprijatelj i tretiraj svog neprijatelja kao da će ti postati prijatelj". Konstantno se moramo samospoznavati, mi nismo kamen da smo uvijek isti, moramo se preispitivati. Prije svega moraš znati sve karaktere, što točno oni žele, a što zapravo mi znamo, recimo o svojim prijateljima? Put otkrivenja.

Već smo se dotakli brojnih nagrada koje ste dobili. Što zapravo mislite o nagradama i nagradivanju? Koliko one opterećuju autora u dalnjem pisanju? Ili su značajno priznanje i daljnji poticaj za još angažiraniji pristup?

Taj sportski element koji je prenesen na pisanje, uglavnom je promašaj, osim ako čovjek ne dobije neki novac, koji je dakako uvijek potreban. Ali, reći da je netko bolji od drugog, stvar je ukusa. To nije tenis, nije matematički dokazivo tko je najbolji. Nema objektivnih mjera. Ako pomogne piscu da mu se poveća čitanost, to je dobra stvar.

Na radionici kreativnog pisanja na Fakultetu služimo se Vašom knjigom kao osnovnim priručnikom i udžbenikom. I Vi ste predavali kreativno pisanje na nekim Sveučilištima. Možete li nam ukratko reći svoj stav o tezi da svatko može naučiti pisati. Kakav čovjek može biti pisac, koje su mu kvalitete potrebne?

Teško je odgovoriti na to pitanje. U prethodnom sam pitanju odbijao sportsku paralelu, a sad će je upotrijebiti. Svatko može naučiti hodati, pa zatim trčati (ukoliko nema nekih zdravstvenih problema), pa skakati, pa možda skakati s preponama.. Tako je i s pisanjem, svatko može naučiti razvijati rečenicu, nadovezati je da što bolje teče te da onda ide bolje preko prepreka.. svatko to može. Pisanje nije Bogom dan talent, iako nešto i u tome ima, ljudi koji u prvi mah ne izgledaju talentirano (to sam i često video) ako su bili uporni i razvili dobre navike da puno pišu, sve se to osjeća. Fluidnost se razvija kao i talent. Mašta također, ona je simbol premotacije, ako je dovoljno uporan, čovjek može napraviti dosta solucija za sve radnje u priči.

Je li u Vašem slučaju priručnik nastao iz prakse, načina na koji ste pisali književnost, ili ste prvo posložili neke zakonitosti pa prema njima pisali npr. svoje priče?

Nastao je prije svega iz toga što sam već predavao tu praktičnu književnost ili kreativno pisanje. To zapravo nije bila moja izvorna ideja da napišem udžbenik, mada sam razmišljao da možda ipak valja organizirati i imati bilježnicu s raznim vježbama; natuknicama i receptima iz priča i romana. Kada mi je došao izdavač i ponudio mi jednu takvu knjigu zbog toga što sam bio predavač i zbog toga što su mu se dopale moje priče, onda sam mu rekao: „Oke! Pokušat ću!“ Oni su naručili takvu knjigu koja bi pokrila osnovne elemente pisanja fikcije, i onda sam radio tako da sam pola godine čitao, tražio primjere, podcrtavao, tražio izbor riječi, spremao primjere da mogu objasniti. Primjer koji sam dao u knjizi je: “Da sam bar mogao postati insekt“ (Kafka). Bitna je fikcija. Baš kao u jazzu, vidi se ta literarna putanja.

Imate li recept (kao za kolačel!) za sjajnu, snažnu i efektnu kratku priču koja bi onda bila još tako dobra i pokupila kakvu nagradu? Ili ga držite u tajnosti?

Haha, nema tajne! Jedino mislim kako valja da se čovjek bori s nečim, da to nije nešto samo lagodno i lijepo, nego nešto što je vrlo bitno u njegovom životu i drugih oko njega. Nešto strastveno. Poznat je, naprimjer, balkanski fatalizam, većinom su mračnije i sumornije teme. Bez bolesti nema medicine, isto je s književnošću, bitno je rješavanje problema.

PONOĆNI GOSTI

[Požuda: Priče o ljubavi, ratu i nadi, Profil International, Zagreb, 2015.]

Netko je glasno pokucao na ulazna vrata. Izvukao sam se iz kreveta i otišao otvoriti. Živio sam tada u državi Ohio, u šumi koja je bila dio rezervata, u blizini ceste kojom se rijetko putovalo. Najbliži susjed živio je koji kilometar od mene, pa bi mi bilo najpametnije da sam se držao onog pravila koje kaže da se ne otvaraju vrata usred noći, ili da barem pritom imate nadohvat ruke nekakav pištolj. Ipak, ja sam vrata otvorio i prepustio se riziku. Nikad do sada nisam doživio ništa neugodno, osim dosadnih razgovora s mormonima. No, oni su, dakako, dolazili samo preko dana i to uvijek po prelijepom vremenu, kao stvorenom za raj što su ga obećavali.

Sada je, međutim, vani bilo jako mračno. Siluete koje su se nazirale kroz vrata činile su mi se poznatima. Pomislio sam da su to Jenny i Todd, ljudi koji su nekad živjeli u ovoj kući. Možda im nešto treba. Moj pas nije lajao, već ih je njuškao po preponama. Izvana se čulo smijuljenje. Otvorio sam i odmah me zapuhnuo hladan vjetar. Ugledao sam pred sobom dvije potpuno nepoznate žene. Jedna je bila visoka, duge kose, a druga punija, kraće kose. Tek sam tada shvatio da nisam baš najprikladnije odjeven.

Nisam se zbog toga ni ispričao niti zalupio vratima jer to ne bi baš ni bilo pristojno. Stajao sam na vratima, naime, u svom pamučnom donjem rublju. Bile su to tipične američke, gaće, prilično komotne, ne osobito lijepе, ali pokrivale su sve što je trebalo. Nedavno sam se vratio iz Italije gdje sam bio na nekom poslovnom putovanju. Tamo sam, pak, kupovao po robnim kućama talijanske minimumke ili tange, za koje bi ljudi ovdje mislili da može nositi jedino žigolo ili osoba koja ide u maškare. Kao dijete sam nosio takve gaće jer sam odrastao u Italiji, no kasnije sam kao student u Americi kupovao ono što sam mogao naći po ovdašnjim trgovinama i na to se privikao. Štoviše, čak i zavolio. Tako sam ja i dalje razmišljao o svojim gaćama kad mi se ona visoka žena molećivo obratila.

„Možete li nam, molim vas, pomoći? Upravo smo sletjeli s ceste u kanal!“

Rukom je malo popravila svoju kovrčavu, paperjastu, svjetlo-smeđu kosu. Imala je izdužen, pravilan nos, lijepе, pune usne i blistave oči. Izgledala je sretno, iako je bilo jasno da je bila u nevolji.

„Da barem imam neki kamionet s kojim bih vas mogao izvući“, rekoh.

„Možemo li se poslužiti vašim telefonom?“

„Nema problema“, rekoh. Poveo sam ih u dnevnu sobu u kojoj je bio veliki, crveni perzijski tepih. S užitkom sam po njemu hodao bos. Otišao sam u spavaću sobu, navukao hlače i vratio se.

Visoka je žena tri puta pokušavala dobiti vezu, dok sam ja stavljao cjepanicu u vatru i pročeprkao po žeravici, sretan što je još toliko ima i što još uvijek žari. Plamen je gotovo odmah liznuo cjepanicu i ja sam zadovoljno zatvorio vratašca.

„Ne mogu dobiti vezu“, reče visoka.

„Pokušajte ponovno, malo kasnije. Jeste li za kavu?“

„Da, molim vas. Inače, ja se zovem Marietta.“

„Istresao sam u aparata kavu talijanske marke Illy, za espresso. Htio sam da bude jaka, a dodao sam i malo rastopljene švicarske čokolade da se dodatno obogati i inače vrlo opojna aroma. To će ih razbuditi, okrijepiti i pružiti im pravi užitak. Rijetko je koji ovisnik o kofeinu prema nečem takvom mogao ostati ravnodušan.

„Kako vam se dogodilo da sletite u kanal?“ upitao sam.

„Vozile smo se i odjednom je, ne znam odakle, pred nas izletio tja ogromni jelen. Naglo sam skrenula i završile smo u tvom kanalu.“

„Mislim da ste dobro postupili. Bolje završiti u kanalu nego pogoditi jelena. Mislim, bolje ste prošli. Kako je auto?“

„Malo je utučen. Razbila sam desno prednje svjetlo.“

Nisam im rekao da sam neki dan udario velikog jelena, s predivnim rogovima. Baš sam trljao oči, nakon dugog dana u knjižnici i pokušavao odlediti staklo, kad se odjednom pred mnom pojavila nejasna prilika njegova veličanstva. Zakočio sam i trgnuo ulijevo, jer se on kretao udesno, no došlo je do udara. Nisam znao gdje sam ga pogodio. U nogu? U kopita? Možda je upravo bio uslijed skoka, u zraku? Što god da se dogodilo, auto je i dalje vozio, a nekako sam bio siguran da je jelen ostao živ. Nisam namjeravao krenuti za njime, iako je bila sezona lova na jelene, pa sam bio siguran da će ga netko uloviti. Nisam siguran da mi ga je bilo žao, sada kad sam ostao bez svjetala. A kad sam stigao kući, video sam da je i hauba motora razbijena. Nije mi se to činilo kao neki veliki problem, no čovjek mi je za to u trgovini tražio tristo zelenih papira. Palo mi je na pamet kako je bila na djelu nemanjerna igra rijećima. Kao, ja zelen, odnosno naivan, pa evo, plaćam ogromnu lovnu. Kako se radilo o starom modelu Sentre, cijeli sam posao mogao platiti puno manje da sam uspio pronaći farove na otpadu, ali niti jedan otpad od onih koje sam obišao nije ih imao. U svakom slučaju, ni Mariettino desno svjetlo nije radilo. Do toga je došlo na drugi način, ali uzročnik je bio isti. I ona je pokušala izbjegći jelena.

„Jeste li se vozili s nekog tulumu? Jeste li pili? Nemojte se ljutiti što vas to pitam.“

„Ne“, reče ona druga. „Nismo bile pijane. Popile smo samo po četiri, pet piva.“

„Meni bi to bilo dosta“, rekoh. „Nije bio tulum?“

„Ne, tražile smo moju tetu“, reče Marietta. „Mislila sam da se sjećam gdje živi, no izgubile smo se, a ja sam nastavila voziti ovim sporednim cestama i nismo više znale gdje smo.“

„I trebalo vam je do četiri ujutro da dođete ovamo? Odakle ste krenule?“

Koliko su dugo mogle tako lutati? Ako su krenule tražiti tetu u deset, što je otprije zadnje pristojno vrijeme da se krene tražiti vlastita teta. Lutale su šest sati? Nije mi to zvučalo uvjerljivo, no nije me bilo briga. Prihvatiću tu priču, posmislio sam.

„Zaustavile smo se kupiti cigarete. Shelly, što smo još radile?“

Sada je kava već bila gotova i ponosno sam je poslužio Shelly i Marietti.

„Isuse, ovo je zbilja dobra kava. Izvrsna je!“ reče Shelly, iako nisam primijetio kad je srknula. Spustila je šalicu do stolca za ljuštanje na kojem je sjedila.

„Hvala“, rekoh. „Zašto ne pokušate nazvati ponovno?“

„Dobro“, reče Marietta.

„Imate li štогод protiv da iz auto donesem cigarete i pivo?“

Imao sam štošta protiv. „Ne, nemam“, rekoh.

„Koga pokušavate dobiti?“ upitao sam Mariettu, okrenuvši se prema njoj.

„Svojeg bivšeg muža.“

„To je neki dobar bivši muž kad ga možete nazvati u četiri ujutro da vam dođe pomoći.“

„Da, u nekim je stvarima dobar. Ali, inače je kreten. Ne volim ga. Drago mi je što je taj razvod u tijeku.“

„Znači, još uvijek ste vjenčani.“ To me začudilo, no zašto bih se trebao zanimati za pojedinosti?

„Samo na papiru. Živimo odvojeno. Nadam se da ga više nikad neću vidjeti.“

„Ali, sada ga želite vidjeti.“

„Sada želim. Da barem znam neke druge ljude koje bih mogla nazvati. Ali to upravo pokazuje u čemu je bio naš problem. Nije mi dopuštao da se družim s drugim ljudima. Kreten!“

Shelly se vratila s pakiranjem od šest limenki, bolje rečeno pakiranjem u kojem su ostale još četiri limenke laganog Buda. Okrenuo mi se želudac pri pomisli na taj bljedunjavi, bljutavi okus. Ništa se nije moglo usporediti s Urquellom ili Tapis Aleom. No, bio je to snobovski, pa sam se odmah posramio i nije me zasmetalo kad sam čuo kako se otvaraju limenke. Zapravo mi je bilo ugodno čuti šištanje hладe i svježe pivske pjene.

„Da, on je zbilja kreten“, reče Shelly. „Mislim, što drugo i očekivati, njezin je muž jebeni policajac.“

„Znači, jest joj pravi muž?“

„Pravi pravcati policajac“, reče Shelly. „Prava budala.“

„Ne mogu dobiti vezu“, reče Marietta.

„Koji je njegov pozivni broj?“ upitao sam.

„740.“

„Mi smo 614.“

„Jebi ga, mislila sam da nije međugradska. Nije ni čudo da nisam mogla dobiti vezu. Nazvat ću ga na njegov račun.“

„Nije nužno. Samo ga nazovite.“

„Ne bih vam htjela nabijati račun. I ovako ste već puno napravili za nas.“

Uskoro je opet progovorila.

„Ja sam. Ja.“

S druge se strane čulo da netko više. „Tko?“

„Ja. Nemoj se pretvarati da mi ne prepoznaš glas.“

„U četiri ujutro ne prepoznajem ničiji glas. Gdje si?“ Čovjekov se glas čuo bez obzira na to što je slušalica bila daleko.

„Ne znam.“

„Kako misliš, 'ne znam'? Jesi li pijana?“

„Nisam. Sletjele smo s ceste u kanal i ne možemo van. Možeš li doći po nas?“

„Smiri se, Marietta. Reci mi gdje si.“

„Ne znam, već sam ti rekla.“

Vidio sam da je vrijeme da se umiješam. „Dajte mi telefon i ja ću ga uputiti.“ Tako sam i učinio. Naveo sam mu sva skretanja, tri ili četiri, i odgovorio na nekoliko pitanja.

„Da, njihov je auto u kanalu, negdje u blizini. Ne. Ne piju.“

„Bit ću tamo za dvadeset minuta. Mogu li ponovno dobiti Mariettu?“

„Kako god želite.“

Čula se neka vika.

„I ja tebe jako volim“, veselo otpjevuši Marietta i spusti mu slušalicu.

Zvučali su mi čudno. Ona je upravo rekla kako je on krenut i koliko ga mrzi, a sada je na telefonu on njoj rekao da je voli i ona njemu. Je li to bilo, kao, vidimo se? Laku noć? Pozdrav? Navika? Istina? Nisam tražio da mi objasni. Ali, nešto je tu bilo lažno. Možda ga ona voli, ali se i voli žaliti na njega kad je na cesti. Cijela ta priča o razvodu i mržnji bila je bez veze.

Shelly je htjela otvoriti još jedno pivo.

„Ne“, rekoh. „Nema šanse. Neću se ovdje igrati gazde, ali čini mi se da ste popile dosta piva. Popijte umjesto toga kavu, pogotovo ako vam stiže policajac.“

„Imate pravo“, reče Shelly. „Što se mene tiče, u redu.“ Uzela je pivo i ulila ga u slivnik.

„Sviđa mi se ova vaša kava“, reče Marietta.

„Uzmite onda još.“ Svidjelo mi se kako je rekla to 'sviđa mi se'.

Natočio sam joj još, s malo mljeka, a ona je otpila i zabacila kosu niz ramena. Ništa joj nije moglo pokvariti dobar provod, čak ni nesreća s autom. Doista me se to doj Milo. Ustala je da krene u toalet i video sam da je prekrasno građena. Kretala se lako i spretno. Bilo je to neobično stvorenje kojega se nije ticalo ni siromaštvo, ni loše okolnosti, ni neuspisio brak, ni automobilska nesreća. Bila je jednostavno prekrasna. Kad je otišla na zahod, okrenuo sam se prema Shelly koja je upravo podrignula, možda da mi pokaže kako nije prekrasna.

„Oprostite“, reče. „Recite mi, čime se vi bavite?“ upita i ponovno podrigne.

„Predajem na fakultetu, europsku povijest. Posebno se bavim zločinima u razdoblju renesanse.“

„Žao mi je.“

„Zašto žao? No, dobro, neki je put i meni žao što predajem europsku povijest.“

„Ma žao mi je što vam smetamo.“

„Ne smetate mi. Našli ste se u nevolji i drago mi je što vam mogu pomoći.“

„Mislide smo, kad smo vidjele veliko spremište za duhan, da ovdje živi neki farmer, pa nam nije bilo neugodno zamoliti za pomoć. Da smo znale...“

„Ma dajte, molim vas.“

„Da smo znale da ste ovdje vi, neki gospodin iz Europe, i da ćete se sada morati baviti s nama, provincijalkama...“

„Nemojte tako. Pa, otvorio sam vam vrata u gaćama. To vas je moralo smiriti.“

„Baš i nije. Farmer nikad ne bi otvorio u gaćama, tako da nam je odmah bilo jasno da ste vi neki gospodin.“

Nasmijao sam se. Imala je smisla za humor. Ili možda nije? Jer ona se nije nasmijala. Izgledala je smoždeno. Je li to bilo namjerno? Je li to bila neka vrsta komunikacije? Možda je i ona bila prekrasna, ali samozatajna, sa skrivenim bogatstvom svoga uma.

„Kako možete živjeti ovdje, a predavati na fakultetu? Zar ovdje u blizini ima fakulteta?“

„Nema. Odvezem se na Columbus početkom tjedna i ostanem тамо. A preko vikenda sam ovdje.“

Zažalio sam što sam joj to rekao. Pretpostavimo li da ima neke prijatelje provalnike, oni će saznati kako doći do mene i opljačkati me.

„Preko tjedna je ovdje žena koja pazi na kuću“, dodao sam. „Sviđa joj se ovdje.“

„Aha“, reče. „Znači, imate još jednu kuću?“

„Da, ali ništa osobito. Nije lijepa poput ove brvnare. Ovamo dolazim da bih čitao i pisao, da budem daleko od studenata, barova, restorana i paklenih iskušenja.“

Na ono 'dvije kuće' uzbudjene su joj se oči ispunile zavišću, učinilo mi se. U taj me čas zamrzila. Dovraga, pomislih. Bolje da ništa ne govorim o sebi. Možda je bolje da ni njih dvije ništa ne govore o sebi. Znanje samo šteti.

„A gdje vi radite? suprotstavio sam se vlastitom zaključku da bih održao tempo razgovora.

„Da, radimo“, reče.

„Gdje?“

„Marietta i ja izrađujemo kućice za pse. Po cijeli dan zabijamo čavle, hoćete li opipati moje mišiće?“

„Ne bih, hvala.“

„Baš nam je zabavno na poslu“, reče Marietta. „Hoćete li opipati možda moje mišiće?“

Podigla je ruku, a njezina se košulja od flanela zategne. Zamjetio sam nježne prijevoje njezinih malih, ali lijepo oblikovanih grudi. Nosi li grudnjak? Možda i ne, nije se vidjelo. Prijevoji su se ugibali, poigravajući se sjenama u tamnim naborima njezine košulje. Grudi su mi se sada učinile krupnijima nego ranije.

„Ne, hvala. Vjerujem da imate dobre mišiće.“

Rado bih opipao njezine mišiće, čak i biceps, ali već sam odlučio da neću, kad sam rekao 'ne' Shelly. Ne bi bilo dosljedno da sam sada rekao 'da' Marietti. To bi povrijedilo Shelly. Ili ne bi. Bile su to neke moje zadrške radi dosljednosti, ili točnije, da se pokažem dosljednim.

Marietta se osmjehnula. Vidio sam kako joj usne blistaju kad se okrenula prema peći.

„Lijepo je što se vidi plamen unutra“, reče.

„Načas sam pomislio da su njih dvije možda prostitutke i da je sve ovo bila neka čudna varka. Ali ne, zaista bi bilo teško zarađivati za život slijedeći autom u kanale. S druge strane, otkud znam je li njihov auto doista završio u kanalu? Nisam ga otisao pogledati. Ali, zašto bi onda zvale policajca? Ne, nisu mogle biti prostitutke. K tome, Marietta se čini previše lepršava, nedirnuta, za takvo što. Ne, kako sam uopće tako nešto mogao pomisliti? To je bilo prljavo i uvredljivo s moje strane. Dobro je što ne mogu čitati misli. Ali opet, kako da budem siguran da su pozvale policajca, a ne nekog kriminalca? Možda nisu prostitutke nego neke kradljivice koje se služe složenim shemama koje funkcioniraju, dakako. Možda se sporazumijevaju šiframa? 'I ja tebe volim' možda znači 'nije naoružan, dođi i izmlati ga'. Ali, ona je ipak izgledala malo prefino za takvo što, odveć nevino.

„Treba li vam kućica za psa?“ upita Shelly.

„Dat ćemo vam četrdeset posto popusta.“

„Gdje živi vaš suprug?“ upitao sam Mariettu.

Ona se zavalila natrag u naslonjač.

„Na vrhu brda, prije nego što skrenete na cestu broj 248, stoji kamp-prikolica s mnogo posuda punih cvijeća na prozorima. Pozivam vas da dođete.“

„Da vidim njega?“

„Pa, ne. Tamo je još jedna prikolica, ružičasta, i ta je moja, malo niže u dvorištu.“

„Mislite li da bih mogao tek tako provozati se do vas, na razgovor? A vaša prikolica nema cvijeća?“

„Ne, ja imam mačke. Uvijek se sunčaju na prozorima. Zašto ne biste navratili?“

„Vi obično razgovarate jedno s drugim?“

„Razgovaramo, samo se nadam da nećemo dugo. Imamo dijete o kojem se moramo brinuti, tako da nas to zblžava, što je bolje nego da smo poslali dijete sto kilometara daleko, kao što to čine neki ljudi koje poznajem. Trebat će mi bolji auto prije nego što dobijem razvod.“

„Tko se sada brine o djetetu?“

„Teta. Ne ona koju smo tražili, nego jedna druga, koja živi tridesetak koraka od naše kuće.“

„Blažene su te tete.“

Zazvonio je telefon. Policajac je želio da mu se ponove upute.

„Pronašao sam lance“, rekao je. „Bit ću tamo za dvadeset minuta. Gospodine, je li s njom sve u redu? Nije pala u nesvijest?“

A Marietta je, daleko od toga da bi pala u nesvijest, pijuckala kavu. Kako je neprestano ponavljala kako je kava dobra, sada sam joj napravio kapučino.

„Morate paziti“, reče. „Možda postanem ovisna o ovim stvarima, a ne znam nikoga drugoga tko ih zna raditi.“

Ubrzo su se pojavila svjetla u dvorištu. Činilo mi se, za manje od dvadeset minuta. Pitao sam se zašto je rekao dvadeset. Izšao sam i dočekao koščatog tipa vojničke frizure, s brkovima, koji je iskočio iz svog crvenog kamioneta.

„Gdje su?“ upitao me kao bez daha.

„Unutra.“

„Je li sve u redu? Jesu li ozlijedene?“

„Da, dobro su, samo su malo luckaste.“

Ušao je unutra, s velikom baterijskom svjetiljkicom u jednoj ruci. „Je li sve u redu?“ viknuo je.

„Da, sve je u redu“, reče Marietta.

„Niste udarile o prednje staklo ili što slično?“

„Ne, samo smo se međusobno sudarile glavama. Ne boli.“

Krenuo je prema Marietti.

„Pogledaj me“, reče.

Ona ga je pogledala, a on joj je uperio svjetlo pravo u oči i tako ga ostavio.

„Čovječe, oslijepit ću. Prestani!“

„Moram još jednom pogledati“, reče on.

„Ne, moramo ovo završiti. Ovo je ozbiljno.“

„Evo, što sam vam govorila“, reče mi Shelly.

Shvatio sam što je mislila. Ova je tip doista bio udav.

Kao da je to i on shvatio, pa je uperio svjetlo i njoj u oči. Držao je baterijsku svjetiljku čvrsto u šaci, iznad glave, kako je već bio uvježban, pa tako baterija u času može, po potrebi, poslužiti za tuču.

„Čin mi se da ste prisebne.“

„To nije bilo teško zaključiti“, reče Shelly.

„Pile ste. Koliko ste popile?“

„Ma, ništa. Samo dva, tri piva.“

„To je previše, Marietta. Trebala si dati Shelly da vozi.“

„Ali, ja nemam vozačku“, reče Shelly.

„Nije važno. Ako piješ, ne bi smjela voziti. Pusti Shelly da vozi.“

„Ali ja sam popila više od nje“, reče Shelly.
„Mislim da je Marietta popila samo jedno pivo.“

„Jesi li?“ načas je policajac izgubio ritam ispitivanja.

„Nije važno, Marietta, svejedno nisi trebala voziti. Ti očajno voziš.“

„Nisam baš tako loša.“

„Dobro, reci mi što se dogodilo?“

„Smijale smo se tako da su nam suze navrle na oči“, reče Marietta. „Vicevi. Znamo nekoliko novih. Hoćeš li ih čuti?“

„Ne. Nastavi sa svojom pričom.“

„Teško mi je bilo gledati od suza. A taj veliki jelen iznenada je iskočio niotkuda ja sam okrenula volan.“

„To je bio glupo. Zar ne znaš da moraš kočiti i držati pravac?“

„Ali onda bih udarila u njega.“

„Vjerojatno ne bi da si na vrijeme počela kočiti.“

„Nisam počela kočiti dovoljno rano. Osim toga, iskočio je iz potpunoga mraka.“

„Nisi se smjela zabiti u kanal.“

„Nije to bila autocesta. Tu se može promjeniti smjer. Što je tako loše u tom kanalu?“

„Slupala si auto.“

„Dobro je postupila“, rekoh. „Da ga je lupila prednjim krajem bilo bi još više štete.“

„Gospodine, nemojte je braniti. Mora naučiti, jedno i za svagda. Kad vidiš jelena, zakoči i draži ravno svoj pravac.“

To mi se učinilo blesavim. Dobro je postupila. Bolje od mene i bolje nego što bi on. On bi vjerojatno završio u bolnici da se držao svojih idiotskih pravila. Gdje li ih je samo pokupio? Pišu li u policijskim priručnicima takve gluposti?

„Da mi nisi žena, oduzeo bih ti dozvolu. No i ovako to mogu.“, reče.

„Jesu li i ovdje pile?“ upita.

„Teško. Dao sam i kavu. Hoćete li i vi?“ Otišao je do slivnika i dohvatio one dvije limenke pive Bud.

„Ovo ste vi popili?“

„Ne.“

„Nisam ni mislio.“

„Donijele su unutra prazne konzerve“, rekoh. Ne znam zašto sam mu slagao, on se stresao i prignuo, kao da je shvatio da lažem.
„Jeste li za šalicu kave?“

„Ne, hvala. Idem izvući auto. Vratit ću se. Molim vas, gospodine, nemojte im dati da više piju.“

Nakon toga je izašao.

„Vidim na što ste mislili“, rekoh Marietti. „Ali on vam stoji na usluzi.“

„Znam, ali mi se to ipak ne sviđa.“

Morao sam se složiti s njom, pa smo nastavili sjediti u tišini, kao da smo troje osuđenika. Policajac se vrati vrlo brzo, tegleći crveni automobil. Obasjao je svojom baterijskom svjetiljkom oštećeni dio. Izšli smo van.

„To je barem dvjesto i pedeset dolara, za ovaj oštećeni dio“, reče. „Možda i tri stotine.“

Bio sam impresioniran. Dobro je procijenio. „Gdje ćeš nabavit toliki novac?“ upita je.

„Od osiguranja?“ upita Marietta veselo.

„Ne, ako si vozila pijana. Osim toga, skočila bi ti rata za policu. Moraš negdje naći taj novac.“

„Kako?“

„Sama to smisli. To je tvoj problem.“

Možda je to bio trenutak koji je makro čekao, pomislio sam. Sad bi ona, na mjesecini, trebala ponuditi svoje usluge. Možda je on bio taj koji je sve to skupa izmislio. Cijela me ta pomisao nasmijala.

Policajac me čudno pogledao. To očito nije bio najbolji trenutak da se nasmiješim.

„Gdje je onaj dio koji nedostaje?“ upitao je policajac. „Negdje je otpao.“

„Ono crno? vidjela sam kad je otpao.“, reče Shelly.

Gledali su po kanalu i svijetlili tu i tamo, a nisu ništa našli. Vratili su se i sjeli u auto. Marietta je sjedila, skupljenih ruku među koljenima. Kao da joj je bilo hladno.

„Shelly, ti vozi kamionet“, zapovijedi on.

„Jesi li siguran?“ upita ona, ali se, ne čekajući odgovor, popne u kamionet.

Policajac je sjeo u automobil s Mariettom. „Hvala vam, gospodine, na pomoći“, reče prije nego to je zatvorio vrata.

„Nema na čemu.“

Marietta je podigla ruku i kratko mi odmahnula. Pogledala je na drugu stranu, prema skladištu. To mi je izgledao prilično hladan pozdrav nakon svega onoga o čemu smo razgovarali. Nije mi sada više izgledala onako prijateljski raspoložena. Odmahnula mi je kao da tjera neku muhu. Nije me više trebala. Ja sam ipak samo sredovječni muškarac koji ima skladište za duhan u kojem nema duhana, nego samo drvo za ogrjev i brdski bicikl.

Sada je već bilo pet sati izjutra, da odem u krevet? Ne bi imalo smisla, nakon sve one kave. Napravio sam si još jednu šalicu i pomislio kako su djevojke zapravo bile drage. To nije, naravno, vrijedilo i za policajca. Tko zna, možda je i on dobar čovjek, iako je prilično dosadan. Hoću li ponovno vidjeti Marietu? Rekle su mi gdje rade. Da stanem tamo i posjetim ih na poslu? Ne, pomislio sam. To bi bilo neozbiljno. Da odem do njihove prikifice? Ne, ako žive odvojeno, to nekako ne bi bilo pristojno, doći posjetiti nju, a ne i njega. To ne bi imalo nikakva smisla. Možda naletim na nju kod Krogera i onda, ako je rastavljen...

Ma, zaboravi, rekoh u sebi, a onda sam to ponovio i naglas. „Ne budi budala.“

Bilo mi je dragو što sam im pomogao, usprkos tome što nije bilo pametno otvarati vrata nepoznatima po noći, usred šume.

Sljedećeg jutra ugledao sam policijski automobil i onoga istoga policajca kako hoda gore-dolje po cesti i gleda u kanal. Provezao sam se pored njega i spustio prozor. „Tražite nešto?“ upitao sam.

„Da, onaj dio koji je otpao.“

„Sretno.“, rekoh.

„Hvala”, reče pristojno i nastavi hodati gore-dolje pored mog skladišta.

Bilo bi mi draže daje taj dio došla potražiti Marietta, ili da je barem došla s njime, ili da je barem došla s njime. Sada sam ovdje imao policajca koji je njuškao. Ma, dobro. Moglo je biti i gore, pomislio sam.

Doista. I jest moglo bit gore.

Povremeno sam se znao sjetiti Mariette i pomisliti kako bi bilo prekrasno s njome veslati u kajak i pješaćiti šumom. Ili jednostavno piti vino i čavrljati. Bio sam siguran da je bila pametnija nego što je to onda ispalio. Bilo bi zgodno slušati njene viceve. Svaki put kad bih krenuo sanjariti o njoj, podsjetio bih se kako je to besmisleno. I to je bilo to.

Mjesec dana kasnije, međutim, onaj je policajac opet navratio o mene, baš kada sam slao svoje mailove. Možda ono „navratio” i nije bio najprikladniji izraz za ta njegov posjet.

Učinilo mi se da čujem automobil i pomislio sam da je možda poštar, iako su davno prošli dani kada sam očekivao da će mi poštrom doći neke dobre vijesti. I dalje sam nastavio pretraživati svoju elektroničku poštu, kad su odjednom, uz tresak,, otvorila ulazna vrata. S revolverom u ruci, policajac je zaurlao.

„Ne miči se!”

Meni je to izgledalo toliko smiješno, kao neka loša imitacija da se uopće nisam uplašio.

„Gdje je ona?” vikao je.

„Gdje je tko?”

„Ne pravi se blesav. Moja žena.”

„Otkuda bih to mogao znati?”

„Znaš ti to jako dobro. Nemoj se igrati.”

„Nisam je video od one noći.”

„Nazivao si moju ženu. Zašto si ju nazivao?”

„Nisam.”

„Nemoj mi lagati, imaš li ti vezu s mojom ženom?”

„Ne, daleko od toga. Bilo mi je dragو što sam im mogao pomoći, ali čime sam ovo zasluzio?”

Ruka s revolverom mu je drhtala. To me prvo učinilo nervoznim, a onda i prestravilo. Ovaj je čovjek bio u stanju povući taj obarač. Pogledao sam u cijev, a onda njega u oči. Vidio sam na njegovom licu gnjev i suze. Bio je to potpuni luđak, opsjednut ljubomorom. „Dajte, molim vas, smirite se”, rekoh.

„Nemam ništa s vašom ženom. Nisam je više video.”

„Ali viđao si je ranije, zar ne? Što bi inače ona radila na ovoj cesti u četiri ujutro? Ne vjerujem u tu priču posjeta nekoj teti. Nema ona ovdje u blizini nikakve tete.”

Nisam ni ja povjerovao u tu priču, ali to zna kamo i otkad je ona vozila.

„Ona je bila tu, kod tebe, u posjetu.”

„Ma dajte. Sletjela je automobilom u kanal pored moje kuće. Vozila je ovuda.”

„To je istina, ali možda samo...”

„Nemojte nagađat. To je bio jedini put što sam je video.”

„I to je istina?”

„Da, to je istina. Zašto bih vam lagao?”

„Zbog revolvera.”

Tu je imao pravo, priznajem.

„Priznaj! Viđao si se s mojom ženom?”

„Ne, iako se čovjek doista može preplašiti revolvera i svašta reći. Molim vas, maknite revolver ako želite normalno razgovarati. Hoćete popiti kavu?”

„Čuo sam svašta o vašoj kavi. Mrzim te gradske štosove s kavom. Ne, hvala.”

„Imam negdje, ako će vam to više goditi.”

„Ne.” Vratio je revolver u kožnu futrolu za pojasom.

„Sjednite”, rekoh.

„Dobro”, reče ljutito.

Ja sam već sjedio.

„Hoćete li čaja?”

„Ne, hvala.”

On je i dalje stajao. Time je bio u prednosti, n bilo bi neoprezno da sam ostao sada kad su njegove velike gumene cipele bile blizu mojih nogu. Da sam ustao iz svog stolca ja ljuštanje, morao bih ga dodirnuti, a to mi se nije činilo pametnim. Zadnje što bih želio e bilo oponašati položaje dviju mačaka prije nego što se dohvate, od kojih je jedna gore a druga dolje. Naš je položaj bio upravo takav. Morao bih ustati ili bi se tip morao smiriti, ali, kako da se smiri, kad je toliko ljubomoran zbog Mariette?

„Zvao si moju ženu, priznaj!”

„Nisam.”

„Imam dokaze. S tvog je telefona upućen poziv na moj i to na moj račun, a kad ja radim noću, to je onda njezin telefon.”

„Nikad ne zovem na tudi račun. Imam dobar ugovor s tvrtkom AT&T. a i zbog čega? Pa, imam toliko novaca.”

„Sigurno?” Ogledavao se uokolo, a onda mu se pogled zaustavio na mom računalu.

„Možda to i jest istina, ali to još uvijek ništa ne objašnjava. Također je upućen poziv s mog broja na tvoj, također noću, a ja radim noćne smjene”, reče.

„Ne sjećam se da me zvala noću.”

„Ali se sjećaš da te zvala?” Sada se propeo na prste i činio se još većim.

„Ne, nisam se dobro izrazio. Ona nikad nije zvala ovamo, ni danju, ni noću.”

„Kako to možeš reći? Imam, evo, ovdje dokaz, telefonski račun.”

„Koji je dan u pitanju?”

Načas mi je palo na pamet da ju je možda zvala žena koja mi čisti kuću. Da se možda znaju.

„8.studenzi 2000.”, reče.

„To je bilo prilično davno. Pa, čekajte, te se noći dogodila nesreća. Naravno, ona je odavde zvala zar se ne sjećate? Zvala je na vaš račun. I onda, ako niste bili sigurni kako doći ovamo, vi ste me zvali natrag.”

Slegnuo je ramenima.

„Da, da. To je moguće. Kako mi to nije palo na pamet?”

„Ne znam”, rekoh. „Sjednite.”

Prignuo se, promijenio svoj raniji stav i sjeo.

„Folgers?”

„Može.”

Izgledao je potpuno poraženo.

„Zašto ste tako potišteni? Vaša žena nema nikakvu vezu sa mnom i to bi vam trebalo biti olakšanje.”

„Ne znam. Mora da ima s nekim vezu, siguran sam. Nestaje nekamo noću. Ovo je najbolji trag koji sam imao.”

Doista mi je bilo žao što je bio na pogrešnom tragu, no nastojao sam ga utješiti.

„Možda odlazi nekamo na piće, sa svojom prijateljicom. Shelly?”

„Otkuda ti to znaš?”

„Ona mi je tako rekla.”

Požalio sam što sam to rekao. Bolje bi mi bilo, da ništa nisam znao ni o njemu, ni o njegovoj ženi. Doista.

„Nemam pojma što radi vaša žena. Žao mi je što ne mogu pomoći.”

„Saznat ću ja na kraju sve.” reče on, više sebi u bradu, nego meni.

„Čujte me, gospodine, ja sam pomogao vama i vašoj obitelji, a vi meni to ovako vraćate? Sljedeći put kad mi nepoznati ljudi pokucaju na vrata u četiri ujutro, možda ne otvorim vrata.”

„Točno tako”, reče. „To sam i mislio reći. Kad netko kuca na vrata, čak i ako ne izgleda da je naoružan i opasan, kao te dvije žene, ne valja otvarati. Valja im reći da se vrate u auto i onda im pozvati policiju. To je puno bolje i sigurnije. S ljudima se nikad ne zna.”

S njegovom sam se zadnjom rečenicom u potpunosti slagao. Tada je naglo ustao.

„Hvala na informacijama.”

„Ali, kava još nije gotova.”

„Kao da jest, važna je bila namjera. Hvala.” Gledao me hladno u oči.

„Vidimo se.” reče.

Na putu prema vratima ugledao je moje donje rublje kako leži uokolo. Moje talijanske gaće, svjetloroza, bile su na ulazu u kupaoniku. Uvijek sam bio neuredan, priznajem. Iako sam mrzio ovu vrstu gaća, ostao sam bez čistih gaća Fruit of the Loom, pa sam poslije ovog zadnjeg putovanja nosio samo strano rublje, to mi je bilo lakše nego prihvati se pranja. Sve, samo ne pranje rublja.

„Eno! To je njezino! Kako ćeš mi to objasniti?”

„Ne, to je moje.”

„Znam kakve ona nosi. Ovakve gaće ne nose muškarci. S kime ti misliš da imaš posla?”

„To su muške gaće. Ja sam Talijan. Mi to nosimo.”

„Sada mi je dosta. Nije me briga ni ako te ubijem. Prestani mi lagati.”

„Ne vjerujete?”

Srećom sam se sjetio da ispod hlača sada imam baš talijanske gaće. Spustio sam hlače i pokazao svoje plave gaće, krojem manje od kupačih gaća. Speedo. Virile su mi stidne dlake, no nije me bilo briga. Ovo mi je moglo spasiti život.

„Hej!” vikne. „Jesi li ti neki perverznjak?”

„Jesam, dokazni mazohist, s doktoratom.”

Žmirkao je očima i povlačio se prema vratima.

„Do viđenja”, rekoh.

Izletio je van i počeo se smijati. uskočio je u automobil i zatrubio. Moj pas koji obično trči za automobilima, mirno je stajao i gledao ga, otvorene gubice. Možda je osjetio revolver i znao što to znači, iz sezone lova.

Zašto me nije upozorio na dolazak policajca? Možda iz istog razloga? Nanjušio je metal. Jer obično zalaje. Kad bolje razmislim nije zalajao ni kad su došle one dvije neobične žene. Možda mu je tada bilo drago što su to bile žene, da ih može malo onjušiti. Kilometrima naokolo nije bilo nikakvih ženki.

Kasnije sam prepričao ovu priču Toddu, čovjeku koji mi je ranije znao čuvati kuću. „Čovječe!”, rekao mi je. „Pa policajci su budale. Znate li da u državi Massachusetts ne zaposle policajca ako je inteligentniji od prosjeka?”

„To će zapamtiti“, rekoh. „No, ovaj je možda ipak bio posebno glup.“

„Ma što posebno?!“ progundao je Todd. „Glup je kao stup.“

Nisam više ništa komentirao. Važna je bila namjera, rekao mi je policajac, misleći pritom na kavu, no možda i nije mislio samo na kavu. Možda je on ipak sve shvatio. Možda je nazreo što se sve u mojoj glavi događalo u vezi s Mariettom. U svim je pojedinostima bio u krivu, no osnovnu je misao pogodio. To je na neki način bilo brilljantno. Možda ta vrsta brilliranja vrijedi općenito za stanje ljubomore, da se razvije tolika pronicljivost. Nije bio daleko. Počinio sam prijevaru mišlju, srcem, iako ne uistinu, kao ono Bill Clinton. No u osnovi, biblijski gledano, u čemu je bila razlika? Srećom, nisam ništa poduzeo. Naravno da i ne bih ništa poduzeo. Možda je i njoj to isto palo na pamet, pa je on to uočio? To bi bilo laskavo, da se mlada ždrebica sjetila starog kljušeta poput mene. No, zaboravimo tu vrstu laske. Nije im se svidjela tamna cijev revolvera u drhtavoj ruci ljubomornog policajca. Ne, to nije bila ugodna situacija. Iznenadio sam se što me to nije više prestrašilo jer i sada zadrhtim kad se toga prisjetim.

No što je on mogao očekivati? Naravno, ako je okolo progoni s revolverom, mora da ona poželi nekamo pobjeći, da osjeti miris slobode. Možda se negdje i spetlja s nekim ili joj to samo padne na pamet, dok se vozika uokolo i lupa u glavu sa svojom prijateljicom. Ne znam, no moram priznati da i ne želim ništa o tome saznati.

Za Notan: Anamarija Maršić i Đurđica Lukšić

<http://www.adressa.no/pluss/magasin/article/10295778.ece>

Frode Grytten

7. Preuzeto sa:

<http://www.europeanshortstory.org/index.php/hr/autori-ice/2016/375-frode-grytten>

Frode Grytten (Norveška) rođen je 1960. u Bergenu, a odrastao je u Oddi, industrijskom gradiću na zapadnoj obali Norveške. Na književnoj se sceni pojavio 1983. zbirkom pjesama *Start*. Piše romane, kratke priče, poeziju i knjige za djecu. Velik uspjeh doživio je romanom (ili zbirkom povezanih priča) *Bikubesong* (*Pjesma košnice*), za koji je dobio najveću norvešku književnu nagradu *Bragep* zrisen i preveden na desetak jezika. Njegov crni društveni triler *Flytande bjørn* (*Medvjed koji teče*) objavljen je 2005. i priskrbio mu je nagradu *Rivertonprisen*. Za zbirku priča inspiriranih slikama Edwarda Hoppera *Rom ved havet, rom ved sjøen* (*Sobe uz more, sobe u gradu*) dobio je nagrade *Nynorsk litteraturpris* i *Melsomprisen*. Roman *Brenn huset ned* (*Zapalite kuću*) o grupi *The Clash* opisuje očaravajuć i zastrašujuć uzlet slave na koju članovi grupe nisu bili spremni. Knjiga je dočekana ovacijama. Godine 2014. debitirao je kao dramatičar komadom *Såńne som oss* (*Takvi kao mi*) u rasprodanom Narodnom kazalištu. Ima bend. Voli stare crno-bijele filmove. 7

Ok, ovo je dobra ideja za napisati roman.

Osim što pišete pjesme, kratke priče i bavite se književnošću, imate i bend. Je li to točno?

Da.

Kako to funkcionira? Pjevate li ili svirate?

Ni jedno. Ja pišem i recitiram. Imam bend skoro već osam godina, brojimo sedam članova. Sve je počelo kao projekt usmene predaje u kojem sam pisao eseje i beat poeziju. Zamolili su me da napišem esej, a ja sam odabrao svoju najdražu poemu i pjesnika i to pretvorio u show. Bilo je veoma uspješno pa smo nastavili s tim projektom te smo se tijekom godina razvili kao bend. Ja čitam, a oni sviraju. Nekada sam bio pjesnik pa koristim i svoje poeme. To su moje pjesme i priče kombinirane s glazbom.

Svirate li i po drugim zemljama?

Ne, samo u Norveškoj.

U Hrvatskoj je prošle godine objavljena Vaša knjiga *Brenn huset ned* (Zapalite kuću), roman inspiriran grupom The Clash? Zašto baš oni kao inspiracija?

The Clash je bio moj najdraži bend kad sam imao 17-18 godina. Mnogi pokreti i bendovi koji vam se svide u tom razdoblju života samo nestanu nakon nekog vremena, a The Clash mi je uvijek ostao drag. I sada, kada sam napunio 50 godina, pitao sam se zašto je tomu tako? Zašto mi je taj bend ostao kao jedan od najdražih. A kada nešto pišete, mora vas voditi takva znatiželja za istraživanjem.

Bio sam znatiželjan oko činjenice da taj bend ne nestaje ni iz moga, ali ni iz mnogih drugih života, nekih drugih ljudi. I još uvijek ostavlja značajan utjecaj i na generacije koje su došle i na mnoge mlade ljude danas. Počeo sam razmišljati o tome i pomislio – Ok, ovo je dobra ideja za napisati roman.

S obzirom da u knjizi Zapalite kuću nije riječ o biografiji benda, već o romanu, na kojim razinama i u kojoj mjeri možemo govoriti o fikciji, odnosno fakciji?

Osobno jako volim biografije bendova. Postoji i biografija o grupi The Clash. Volim te pozadinske priče o njihovim životima, ali mi se ne sviđa stil pisanja. U svakoj biografiji stil je isti, jezik je isti i ton je isti. To mi se ne sviđa pa sam se pitao je li moguće napisati priču o bendu u nekoj drugoj formi i nekim drugim jezikom s mnogo više energije, dinamike i poezije unutar takvoga pisanja. Nema poezije u biografijama, samo činjenice, činjenice, činjenice stoga sam odlučio napisati priču o Clashu onako kako mislim da bi trebalo, s mnogo poezije unutra, i time iskazati koliko su mi dragi i koliko ih cijenim.

Pročitala sam u jednom Vašem intervjuu da ste gledali The Clash i uživo. Je li to za vas bio samo jedan od koncerata ili ste imali osjećaj da ste dio pokreta, da ste dio nečega bitnog? Što je punk tada značio Vama osobno?

– Za moju generaciju i ljude iz naše generacije to je značilo slobodu.

Pokazivalo nam je da ne moramo biti pisci da bismo pisali poeziju, da ne moramo biti najbolji gitaristi na svijetu da bismo svirali gitaru, da ne moramo biti svjetski prvaci u nečemu da bismo to napravili, sve što smo trebali učiniti jest započeti i dovršiti ono što želimo bez obzira koje su naše kvalifikacije. U sedamdesetim godinama 20. stoljeća *punk* scena je bila veoma važna. Netko vam je poručivao da imate vrijednost: možete sjediti na ogradi i gledati kako se svijet i vremena mijenjaju ili možete sići s ograde i biti dio pokreta. I to je bilo ono bitno kada pričate o *punku*, ne pljuvanja, psovke, poderana odjeća, akordi na gitari već poziv mladim ljudima da izađu van i pokažu kako i oni imaju nešto za reći te da imaju pravo glasa.

Da nije bilo punk pokreta, mislim da se nikad ne bih usudio početi pisati niti bih postao pisac kakav sam danas.

Kada se pojavio *punk*, ja sam imao 16 godina. Svi oko mene su to smatrali vrlo glupim, ali za mene je to bio poticaj da sjednem i počнем pisati. I znao sam da je u redu ako i ne bude bilo dobro, bitno je da sam imao tu slobodu da sjednem i pišem bez obzira na sve. Da nije bilo *punk* pokreta, mislim da se nikad ne bih usudio početi pisati niti bih postao pisac kakav sam danas.

The Clash sam uživo vidio 1981. i tada je *punk* pokret već bio pred izumiranjem. *The Clash* više nisu bili samo običan *punk* band već jedan jako dobar *rock* bend koji je mogao svirati bilo što jer su bili toliko dobri u tome da su već postajali *mainstream*.

Koliko je *punk*, prema Vašem mišljenju, bio glazbeni, a koliko politički pokret?

Punk je bio veoma politički orijentiran. Tjerao je ljudе van i poticao ih na bunt. Poručivao je kako ne treba provoditi toliko vremena gledajući televiziju već treba izaći van i uraditi nešto za promjenu svijeta koji više nije bio dobar. Naravno da su *The Clash* kao četvorica momaka iz Londona imali takve namjere, pokušati promijeniti svijet, ali to, realno gledano, nije moguće. Nisu uspjeli promijeniti svijet, ali su uspjeli promijeniti mnoge ljude i njihove svjetonazole. Da bismo mogli reći da je nešto političko, onda ta stvar mora imati neki značajan utjecaj. *Punk* je bio veoma utjecajan, ali nije promijenio mnogo, no mijenjao je nas. I to je već bio uspjeh. To razdoblje bila je moja mladost i *punk* je promijenio način na koji sam gledao na svijet što je na kraju i bio dio *punk* ideologije. Ja sam postao drugaćija osoba.

Mislite li da glazba i danas ima moć i snagu na društvenoj sceni, kao što je imala nekada? Postoji li danas glazbeni pokret koji bi imao tendenciju mijenjati društveni sustav?

Mislim da glazba definitivno i dalje ima tu snagu. Bio sam uvjeren da je *punk* mrtav, da je to nešto što se dogodilo u sedamdesetima i to je to, a onda sam otišao u Kinu i otkrio da tamo danas imaju jaku *punk* scenu. Bio sam na koncertu *punk* benda koji se zove *Brain Failure* i bilo je to ponavljanje iskustva, kao da vidite *The Clash* ponovno na sceni i kao da *punk* pokret nikada nije niti nestao. *The Clash* je za taj bend bio inspiracija i to se vidjelo u njihovu sviranju i nastupu. I nisam siguran ima li *punk* ikakav utjecaj u Kini, ali to što *punk* scena tamo postoji daje mi nadu da još uvijek nije gotovo, već da se pojavljuje u nekim novim oblicima (*Riot grrrl, feminist punk*) koji svoje postojanje temelje na nekadašnjem *punk* rocku.

Što trenutno pišete i što Vas okupira kao autora?

U posljednje sam vrijeme bio zaokupljen pisanjem kolekcije kratkih priča pod nazivom *Man That No One Needs* koja će biti objavljena ove jeseni. To su jako dugačke kratke priče jer ne znam koliko bi dugačke kratke priče trebale biti. (:D) U njima će biti govora i o životu u bogatim zemljama koje svojim bogatstvom stvaraju i agresivno siromaštvo jer to tako ide. I taj čovjek koji više nikom nije potreban oslikava društvo koje ga smatra čudakom i na kraju oslikava potrebu kako ljudi ipak trebaju druge ljudi. Ono na što se još moram fokusirati kad se vratim kući iz Hrvatske jest pisanje scenarija za predstavu, napisao sam možda jednu u životu i ovo će mi sada biti novi projekt.

Jeste li prvi puta u Osijeku? Kako Vam se sviđa grad, atmosfera, ljudi? Hoće li kakva impresija ili trenutak iz našega prostora pronaći svoje mjesto u nekoj od Vaših još nenapisanih priča?

Za sada mi se sviđa grad, ali stigli smo prije jedan dan i nisam siguran da toliko dobro poznajem Osijek da bih mogao dovoljno dobro odgovoriti. Jučer smo imali čitanja u sklopu ovog festivala i to je bilo jako lijepo. No, ono što mi se nikako nije svidjelo i ono što već mrzim u vezi Osijeka jest crkveno zvono! Zvonilo je cijelu noć i budilo me i u 3 i u 4 i u 5 ujutro i nisam siguran da će čovjek odgovoran za tu zvonjavu preživjeti iduću noć! (:D) A što se tiče priča, ovo bi eto moglo biti jedna kratka priča. Nikada ne znate o čemu ćete pisati, ali bi iskustvo iz Osijeka svakako moglo biti dio mojih priča, no ništa ne obećavam, možda ako me platite, hahaha.

SOBA UZ MORE

[Festival! : antologija europske kratke priče, ur. Roman Simić Bodrožić,
Profil, Zagreb, 2011.]

24/ Probudio se osjetivši kako se njezina topla usta spajaju s njegovim. Zbilja poseban način da se kaže dobro jutro, pomislio je. Htio je ustati iz kreveta, ali ona ga je povukla natrag. Jutarnje sunce ispunjavalo je sobu. Kroz otvorena vrata mogao je čuti krikove morskih ptica i tihe udarce valova. Jedva se prisjetio gdje se nalaze, zatim potonuo u bijelo ništavilo.

23/ Ovako započinje savršen dan, rekla je njegova žena poslije. Milovala mu je spolovilo dok se erekcija povlačila. Pod kožom je osjećao otkucaje srca. Puls se polako smirivao, kao nakon tjelesnog napora.

Uvijek ti je tako ozbiljan – rekla.

Stvarno? – upitao je.

Da, ali uvijek me učini sretnom.

Sjela mu je na trbuš i fotografirala ga. Pobunio se i stavio ruku ispred ob-jektiva. Vratila je fotoaparat na noćni ormarić i položila mu glavu na prsa.

Što želiš da radimo danas? – pitala je.

Pogledala ga je pogledom koji odavno nije bio.

To bi ti morala znati – odgovorio je.

Ja?

Da, zar ovo nije tvoja ideja?

Pomilovao ju je po bokovima. Nije ju htio živcirati. Dirnulo ga je kad ga je prije nekoliko dana nazvala na posao.

Rezervirala je sobu. Obama im sredila slobodan dan. Djeca su ostala kod njezinih roditelja.

Jesi li što sanjao? – pitala je.

Ništa čega bih se sjetio. A ti?

Ja da. Sanjala sam da sam na snimanju nekog filma. Ne sjećam se točno o kakvom filmu je riječ, samo da mi je jedina replika bila: „Oh, to je tako krasno.“

I, kako je prošlo?

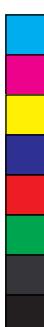
Svaka snimka je propala. Na kraju me redatelj odvukao na stranu i rekao da za mene ima neku drugu ulogu. Rekao je da je riječ o mnogo važnijoj ulozi, ali znala sam da mi laže.

22/ Od kuće su krenuli u sumrak. Na trajektu su stajali na palubi, jedno uz drugo, i gledali svjetlost svjetionika na otoku. Četiri kratke i jedna duga zraka bljeskale su u pravilnim razmacima. Prije spavanja na verandi su pili vino. Noć je bila topla, s onom posebnom vrstom tmine koja se pojavljuje samo posljednjih dana kolovoza. Njegova žena htjela je još tako sjediti, ali on je bio umoran. Dok je tonuo u san, slušao je bruhanje motora, jednolični zvuk ribarskih brodica dok su isplovljivali u potragu za ulovom.

21/ Da se ja prva istuširam? – pitala je i ustala iz kreveta ne čekajući odgovor. On je ostao ležati promatrajući muhu koja je završila na leđima na noćnom ormariću. Uz rubove čaše s vodom uhvatili su se mjehurići. Podigao je fotoaparat i u objektiv uhvatio sobu. Po podu i zidovima sunce je ostavljalo male mrlje. Kad bi udarile pod, uske trake svjetla širile su se i zavlačile pod krevet na kojem je ležao. Pušio je i gledao kako ga novi dan uvlači u sebe.

20/ Nakon doručka predložila je da se malo provozaju. Željela je vidjeti cijeli otok pod danjim svjetлом. Osim toga, vožnja autom odvijek je bila dio savršenog dana. Što se njega tiče, nije imao ništa protiv.

Jesi li mi vidjela mobitel? – doviknuo je nakon što je oprao zube.

Ona je već sjedila u autu spustivši prozorsko staklo. Na glavi je nosila maramu i starsinske naočale.

Spustio se stazom i sjeo do nje.

Jesi li sigurna da mi nisi vidjela mobitel? – pitao je.

Zaplijenila sam ga – rekla je upalivši motor. – Ovo će biti savršen dan. Bez mobitela. Bez interneta. Bez priča o poslu. Samo ti i ja.

Zbilja si na sve mislila, ha?

Nije odgovorila, vozila je posve praznom cestom. Pod danjim svjetлом otok se činio drugačijim, ali krajolik je još uvijek bio obilježen strpljenjem. Pomislio je kako boje izgledaju kao nanesene na platno.

Bi li mogao živjeti ovdje? – upitala ga je dok su se vozili.

Misljam da bih – odgovorio je.

Ti bi mogao živjeti bilo gdje, zar ne?

Što želiš reći?

Ništa posebno, samo sam se sjetila da si mi to jednom rekao.

Zašutjela je. Na putu prema svjetioniku zapadio je cigaretu i pokušavao se radovati toma kako je sve to već unaprijed osmišljeno. Isključen je iz svijeta, može se prepustiti, biti putnik vođen kroz savršen dan.

19/ I sinoć je vozila ona. Voljela je voziti više nego on. Vukli su se kroz popodnevnu prometnu gužvu dok se on pitao koji je zapravo smisao tog izleta. Kad će stići račun? Nikakav razuman odgovor nije mu padao na pamet pa je odustao. Bila je tako ushićena dok mu je otkrivala plan.

O čemu razmišljaš, dragi? – pitala je kad su se napokon izvukli iz gužve.

Ni o čemu – odgovorio je. – A ti?

O svemu.

18/ Kad su stigli do svjetionika pade mu na pamet kako smisao tom tornju daje zapravo mrak. Preko dana svjetionik je mrtav predmet. Dugo su šetali plažom. Nebo se zrcalilo na bijedoj površini mora. Dva tankera plovila su na jug. Zbog udaljenosti činilo se da se uopće ne miču.

Jesi li ponijela fotoaparat? – pitao je.

Dala mu ga je.

Kupila si film sa samo 24 slike?

Da, nisu imali ništa drugo.

Na plaži se pojavio muškarac s psom. Muškarac je u pličak bacio staru cipelu, pas se bacio u vodu očajnički je pokušavajući zgrabitati.

Sjećaš se kad si s djedom pušio cigaru?

Da – odgovorio je.

Na ovom otoku prvi je put upoznao njezinu obitelj. Tu, na plaži, pušio je cigare s njezinim djedom, ritual koji je značio da je primljen u obitelj. Te je noći za njega plesala na cesti osvijetljena svjetlima automobila.

17/ Iz prtljažnika je donijela košaru s hranom i prostrla deku na pješčanu dinu. Jeli su haringe i kruh, pili sok i pivo. Poslije objeda legli su na deku i pušili. On je gledao u nebo koje je sada bilo bez ijednog oblaka. Zatvorio je oči i osjećao kako ga sunce grije.

Šta je sve potrebno za savršen dan? – pitala je.

Ne znam – rekao je.

Ma znaš, daj – rekla je.

Voditi ljubav i spavati, to sigurno – rekao je.

Točno – rekla je.

Vožnja autom.

Vožnja autom?

Sama si rekla. Nema savršenog dana bez vožnje.

Nasmijala se. Čekao je.

Plivanje – rekao je.

Plivanje? – pitala je. – Originalno. Što još?

Nasmiješio joj se.

To je to. Savršen dan.

16/ Na povratku ju je fotografirao iz profila. Vozila je brzo po uskim, krivudavim cestama. Voljela je voziti brzo. Marama i kosa lepršale su na vjetru. Njega je ispunjavala radost. Nemir koji je osjećao jutrost zamjenila je smirenost. Bili su izvan svijeta, nikamo nije trebalo žuriti. Počeo je uživati u tom laganim ritmu i jednoličnoj, neprekidnoj melodiji valova. Pogledao ju je i pomislio: Zašto uvijek nije ovako?

15/ U krevet mu je donijela novine stare godinu dana. Čitao ih je deset minuta prije nego što je otkrio šalu. Smijala se. Novine su bile od 27. kolovoza prošle godine.

14/ Nedostaje ti jedna stvar, rekla je kad su popodne legli u krevet, svjetlo je još bilo čisto i jasno, dizalo se i spuštao nekako nevino zajedno sa zavjesama.

Što? – pitao je.

Sanjati – rekla je. – Na savršen dan moraš sanjati.

Ne, to ne – rekao je. – Što da sanjaš na savršen dan?

Bez snova češ zaribati – rekla je.

Neko vrijeme ležali su u tišini.

Možda je raj mjesto koje treba izbjegavati – rekao je.

Kako to misliš?

Pa, treba sanjati o raju, ali ne bi valjalo tamo dospijeti.

Ne razumijem?

Može se lako pokazati da je predobar da bi bio istinit.

Čekala je.

Uopće te ne razumijem – rekla je na kraju.

Ni ja – rekao je.

Smijali su se.

Popela se na njega i milovala ga po kosi.

Zašto radiš sve ovo? – pitao je.

Zar ne bih trebala?

Ma da, ali zašto?

Zato što zaslužuješ jedan ovakav dan.

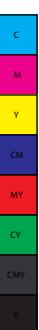
Stavrno?

Da, zaslužuješ jedan savršen dan. Svi ponekad zaslužuju savršen dan. Ostalih dana ionako ima previše, zar ne?

13/ Iz kupaonice, gdje se dotjerivala, dovinula mu je: Jesam li lijepa? Odgovorio joj je da je veoma lijepa. Jesi li spremam za savršenu večeru? – pitala je. Odgovorio je da je veoma spremam. Od iznajmljene kućice odvezli su se do hotela koji je se nalazio na stjenovitom uzvišenju iznad pristaništa. Izašli su iz auta i uhvatili se za ruke. Pitao ju je neće li zaključati auto. Odmahnula je glavom i rekla kako su sada izvan svijeta. U krugu od stotinu kilometara nema ni jednog kradljivca automobila. Na recepciji ih je pozdravila žena. Pitao se je li bila ovdje već prije i rezervirala stol. Kad su ušli u restoran, dočekao ih je pljesak i uzvici veselja. Osurnuo se i ugledao sve sama poznata lica. Restoran je bio pun njihovih prijatelja. Pozdravljao se sa svima gotovo ne shvaćajući tko je tko. Zbilja je nasjeo. Svi su se smijali i zabavljali. Fotografirali su ga i pričali kako su mu umalo otkrili tajni plan. Zurio je u nju. I ona se smijala.

12/ Na ovom filmu postoji samo jedna fotografija na kojoj se vidi Vera. Sjedi u pozadini uz prozor. Na sebi ima crnu haljinu i bijelu bluzu. Podigla je čašu prema fotografu i smiješi se.

11/ Za večerom, činilo mu se da ga svaki pokret odaje. Kako sjedi, kako se smije, kako prinosi hranu ustima. Sve ga je odavalo. Kako ju je pozdradio, kako je sve druge poljubio i zagrljio dok je njoj samo pružio ruku i rekao: zdravo. Inače je uvijek nalazio način kako se ponašati, kako hodati, kako govoriti. Sada je u prostoriji bila Vera i on shvati da će, narančno, tu i ostati čitavu večer. Svakog drugog dana želio je da mu bude u blizini, ali večeras kao da je ušla u sobu u koju nije smjela ući. Prvi put osjetio je kako mu smeta što su u istoj sobi. Nije mogao shvatiti kako je pristala doći.

10/ Alkohol ga je malo opustio. Konobari odjeveni u crno-bijele odore iznijeli su hranu i piće. Ljudi su nazdravljali i pričali viceve. Supruga je održala kratku zdravnicu, pročitala poetski tekst koji je govorio o savršenom danu.

On je bio svjestan Verine prisutnosti. Mogao ju je pratiti a da je ne gleda. Jednom je primijetio kako odlazi prema vrtu, udahnuti svježeg zraka. Shvatio je da mu je promjenila smjer, brzinu i cilj. Sve mu je promjenila.

Glasovi u lokaluu postali su glasniji. Hvatao je dijelove razgovora, detalje koji nisu imali smisla, jer čuo je samo komadiće. Osvrnuo se i shvatio kako se u tim licima odražava cijeli njegov život.

Odavno te nisam vidjela tako dobro raspoloženog – rekla je supruga. – Je li ti lijepo?

Savršeno – odgovorio je.

9/ Prvi put Vera ga je jednostavno nazvala i pitala želi li se malo provozati. Nitko ništa nije trebao objašnjavati. Pokupio ju je pola sata poslije. Odvezli su se do kampa izvan grada. Prvi zimski snijeg sipo je po njima dok su hodali po plaži, do skakaonice. Kad su se vratili snijeg je već bio prekrio cijeli auto.

Možeš li mi učiniti uslugu? – pitala ga je kad se više nije moglo izdržati.

Da?

Poljubi me.

8/ Večera je završila cigarama na terasi. Vrata balkona su otvorili da uđe svjež zrak. Večer je blaga i ugodna. Svjetionik je bacao signale preko glatke vodene površine. Veliki kruzer upaljenih svjetala plovio je nekamo. Obuze ga nov nalet nemira.

7/ Poslije ponoći ugledao je Veru kako sjedi sama vani. Otišao je i sjeo pored nje. Izvadio je cigaretu i zapalio. Nije bila tako pijana kao ostali. Nije smjela piti. Morala je biti na oprezu.

Jesi li imao savršen dan? – pitala je Vera.

Još nije gotov – odgovorio je.

Nije ju smio dotaknuti. Samo to je želio, ali nije ju smio ni pogledati. Jedan pogled i bili bi otkriveni. Pomicali kako im taj pogled i dodir i nisu potrebni. Mogao ju je osjetiti, znao je kako je dotaknuti joj kožu, znao je kako izgleda dok spava.

autor: Roko Poljak

6/ Restoran se polukružno širio prema vrtu. Unutra su se ljudi zabavljali, neki su plesali, drugi držali čaše. Kretnje su im sada bile drugačije, alkohol im je usporio tempo. Ugledao je suprugu, stajala je okružena četvoricom muškaraca.

Shvaćam te – rekla je Vera i kimnula prema njegovoj ženi.

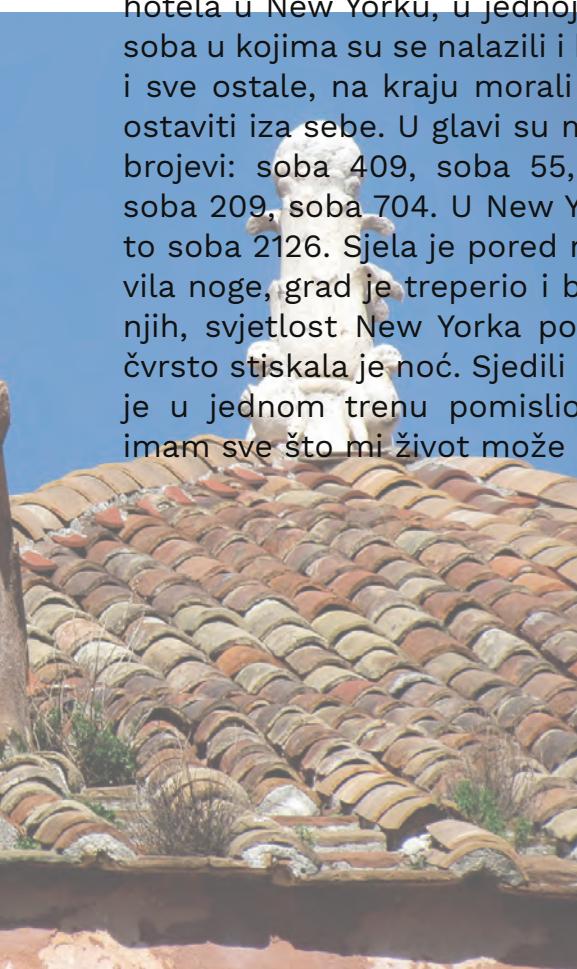
Što shvaćaš?

Shvaćam kako razmišljaš. Želiš imati sve, zar ne?

Ne razumiješ. Da sam te sreo prvu, oženio bih te.

Ali ona je prva – rekla je ustajući. – Je li tako?

5/ Prisjetio se kad su jednom zajedno proveli nekoliko dana. Sjedili su na terasi hotela u New Yorku, u jednoj od mnogih soba u kojima su se nalazili i koju su, kao i sve ostale, na kraju morali zaključati i ostaviti iza sebe. U glavi su mu još bili ti brojevi: soba 409, soba 55, soba 1521, soba 209, soba 704. U New Yorku bila je to soba 2126. Sjela je pored njega i podvila noge, grad je treperio i brucao ispod njih, svjetlost New Yorka poput kliješta čvrsto stiskala je noć. Sjedili su tako i on je u jednom trenu pomislio: Baš sada imam sve što mi život može ponuditi.

4/ Riskirao je i posljednji ples otplesao s njom. Šaputala mu je u uho. Ono što joj najviše nedostaje obične su stvari. Gledati ga kako pere zube. Napraviti mu šalicu kave. Razodjenuti se a da ne moraju voditi ljubav.

Želim živjeti s tobom – šapnuo joj je.

Ne zna zašto joj je to rekao. Ne zna čak ni je li to mislio.

I ja želim živjeti s tobom – rekla je. – Ali kada? Za četrnaest dana? Za godinu dana? Za deset godina?

Ne znam.

Ma znaš, znaš ti dobro.

Ne znam.

Jesi li joj rekao?

Odmahnuo je glavom.

Ponavljaо je u sebi rečenice, izvrtao i okreao riječi, ali nije izrekao ni jednu jedinu. Nije to mogao objasniti. Neke stvari ne možeš objasniti.

Nećeš joj ni reći?

Ne znam.

Ali ja znam. Nećeš. Prevelika si ti kukavica. Pustila ga je i ostala stajati nasred plesnog podija. On je poseguuo za njom.

Ne буди tako melodramatična. To nije tvoj stil.

Što ti znaš o mom stilu?

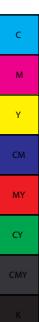
Moramo popričati kad budemo malo smireniji. Oboje.

Ja ne mogu biti smirenija. A i dovoljno sam pametna da ne uništим jedan brak.

Nije odgovorio. Osjetio je kako mu se melankolija vraća puzeći poput psa.

A sad ostatak noći možeš pokloniti svojoj supruzi – rekla je i otišla.

3/ Dok su sjedali u taksi, netko je dotrčao s fotoaparatom. Bili su ga zaboravili u restoranu. Netko je fotografirao unutrašnjost restorana s bočnog prozora. Na putu do vikendice žena mu je zaspala na grudima. Vozač je slušao radio. Bila je kontakt-emisija, a slušatelji su zvali i slali pozdrave svojim najdražima. Jedan muškarac rekao je da ima 49 godina i da je razveden. – Osjećam kako se raspadam – rekao je taj muškarac.

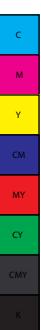

2/ Bila je pijana, ali je inzistirala da vode ljubav. Privukla ga je sebi, hihotala se i valjala po krevetu. Pomislio je da će je izgubiti, izgubit će je, a nikad je nije toliko volio.

Njihova tijela automatski su zauzela stare položaje, ali ovaj put s nestrpljenjem i željom koja im je nedostajala posljednjih godina. Ljubio joj je dijelove tijela koji mu se nikad nisu činili važnima: ramena, zglobove, nožne prste, vrat. I te je njezine djeliće htio zadržati. Dirao ju je cijelu, nanovo osvojio svaki izgubljeni dio.

Šapnula je: Jesi li imao savršen dan?

Pomislio je: Sad me možeš ostaviti.

1/ Svjetlo je bilo blijedo kad se probudio, dan je sličio loše razvijenoj fotografiji. Bilo mu je hladno. Pokrivač je bio na podu. Soba je mirisala na more i seks. Ona je disala pored njega, ravnomjerno i mirno poput valova koji su se čuli vani. Ležao je tako budan. S noćnog ormarića uzeo je kutiju cigareta, gurnuo jednu u usta ne zapalivši je. Ležao je i zurio u sjene koje su se polako mijenjale, kako je novi dan prodirao u sobu.

S norveškog preveo Bekim Serjanović
Za Notan: Nataša Belaj

www.notan.com

PРЕМА

ЗНАНОС

63

**Prema
znanosti**

120

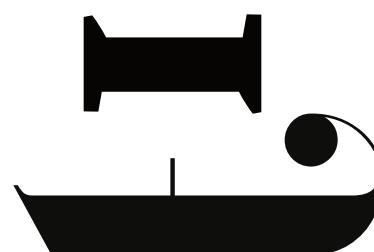
**Prema
umjetnosti**

140

**Okom
kritike**

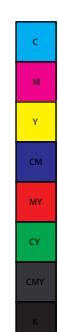
143

**Carpe
Diem**

Autor: Marko Jović

Virtualni identitet

U ovom će se radu obraditi pojam virtualnog identiteta koji, u ovom izuzetno informatičkom dobu, postaje sve značajniji dio stvarnog identiteta. Rad će započeti samim objašnjanjem glavnog operativnog pojma, pojma „identiteta“, koji je nužan da bi se u konačnici mogao razumjeti doseg i značaj tog pojma u virtualnom svijetu. Pojam virtualnog identiteta detaljno je razrađen u slijedećem poglavlju. Prikazan je kroz sve svoje vrste, prednosti i nedostatke. Također je predstavljena teorija o maskiranju kroz virtualne identitete. Njeni teoretičari Dorian Wiszniewsky i Richard Coyne tako smatraju da sam odabir, stil i značenje virtualnog identiteta govori mnogo više o njihovim korisnicima nego što prepostavljamo. Posebno je poglavlje također posvećeno internetskim profilima, koji nastaju kao djelomični virtualni identitet te kao takvi svakodnevno zamjenjuju prave identitete svojih korisnika pri njihovom služenju internetom. Ovdje se postavlja pitanje mogućnosti zadržavanja anonimnosti na internetu te iznenađujuće razine zahtijevanja autentičnosti, koja postaje gotovo conditio sine qua non. Uz sve navedeno, posve je jasno da je nužno dobro poznavati i koristiti se alatima i tehnikama zaštite privatnosti i identiteta prilikom korištenja interneta. Stoga u posljednjem poglavlju iznosimo pitanja i probleme koje okružuju mogućnost kontrole nad osobnim podacima, ali i jednako tako predstavljamo načine pomoći kojih se korisnici mogu zaštитiti.

Mihaela Galović,

Valentina Mišić,

Monika Sitar

Identitet znači istovjetnost, potpuna jednakost, odnos po kojemu je netko ili nešto jednako samo sebi.¹

Definicija je pronađena u enciklopediji, a poklapa se s definicijom na Hrvatskom jezičnom portalu iz čega zaključujemo da je ovo štura, ali najjednostavnija i najkraća definicija identiteta. Osobni identitet je identitet pojedinca, koga od drugih osobnih identiteta razlikuje različito redište samosvijesti, različito tijelo, različiti životopis, te različiti unutarnji život i osjećaj sebe odnosno vlastite subjektivnosti.²

Osobni identitet temelji se na ideji da je svaki pojedinac jedinstven, različit od svih drugih, specifičan. Prema tome, osobni identitet odnosi se na osobne vrijednosti, ideje, emocije i ciljeve pojedinca, na to kako pojedinac vidi sebe. Socijalni identitet definira se obično kao „onaj dio samopoimanja svakog pojedinca koji se temelji na članstvu u određenoj grupi ili grupama, zajedno s vrijednosti i emocionalnom važnosti koja se pridaje tim grupama“.³

Identitet

“Osobni identitet može biti različit od društvenog identiteta.”

1. Hrvatska enciklopedija, sv. 5, Zagreb, 2003. str. 36.
2. Bhikhu Parekh, Nova politika identiteta, Zagreb, 2008., str. 14.
3. Margareta Jelić, „Istraživanje identiteta: Validacija hrvatske verzije Skale socijalnog samopoštovanja“, u: Migracijske i etničke teme, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009., str. 238.
4. Michael Haralambos - Martin Holborn, Sociologija: teme i perspektive, Golden marketing, Zagreb, 2002., str 117.

Pojam identiteta definira se kao osjećaj vlastitosti što se razvija kad se dijete počne diferencirati od roditelja i obitelji i kad zauzima svoje mjesto u društvu. Odnosi se na to što ljudi misle da jesu, stoje ono najvažnije što ih obilježava. Identitet se najčešće povezuje s nacionalnom i etničkom pripadnošću, seksualnom orijentacijom (homoseksualci, heteroseksualci, biseksualci), rodom i klasom.⁴ Premda je identitet nešto što se odnosi na pojedince, on je povezan s društvenim skupinama kojima ti pojedinci pripadaju i s kojima se identificiraju. Međutim, čovjekova predodžba o sebi i predodžba drugih o njemu ne poklapaju se uvijek. Osobni identitet može biti različit od društvenog identiteta. Na primjer, osoba koju drugi vide kao muškarca može sebe doživljavati kao ženu zarobljenu u muškom tijelu.

Virtualni identitet je identitet kojim se korisnici interneta služe u virtualnim zajednicama i na web stranicama. Iako pojedinci koriste svoje pravo ime i prezime tako da drugi znaju tko su, većina se predstavlja putem pseudonima, koji otkrivaju naizmjenične količine osobnih informacija. Pseudonom dopušta korisniku da sakrije njihov pravi identitet. Ljudi se mogu skrивati iza računala i govoriti što žele sa malim posljedicama. Korisnici često misle da im internet pseudonom daje anonimnost, naprotiv, odlučan istraživač može često povući vezu između identiteta na internetu i "stvarnog" legalnog identiteta. Web serveri i ISP (Interner service Provider), tj. dobavljači internet usluga, imaju zabilježenu IP adresu koja pripada određenom identitetu. U nekim internet sklopovima, uključujući forume, MUDove (Multi-user Dungeon – preteća Role-Play igara), slanje trenutnih poruka (instant messaging) i Masivne Multyplayer Online Igre (Mass-Multiplayer-Online-Games) – korisnici se mogu predstaviti vizualno pomoću avatara, slike veličine ikone.⁵

Avatar uključuje reprezentativne slike ili video sadržaje, nadimak ili ime i profil koji pruža više informacija o virtualnom identitetu.

Virtualni

Identitet

Stvaranje virtualnog identiteta danas postaje sasvim lagano. Putem računala možete postati sve što želite. Jedan od mogućih 'problema' u građenju virtualnog identiteta jest zapravo mogućnost da pojedinac odabire određene osobine koje smatra najbitnijima, najpreciznijima pri autodefiniranju tako da ne postoji potpuna slika nečije osobnosti, identiteta. Postoji samo slika koju je netko možda vjerno prikazao, a možda je posrijedi fabricirana verzija osobnosti gdje se pojedinac želi pošto poto svidjeti nekome ili je taj internetski identitet surogat za ono što on sam ne može biti u stvarnosti. Tim više što je dokazano da 'dotjerivanje' podataka (ili samo odabir i postavljanje onih koji bolje zvuče, izostavljanjem lošijih) na osobnim profilima na društvenim mrežama podiže razinu samopouzdanja i razinu percepcije vlastite vrijednosti. Podacima koje prezentiramo o sebi te svojim ponašanjem u online okruženju stvaramo svoju online reputaciju. Kako drugi korisnici vrše međudelovanje sa utemeljenim internet identitetom reputacija im dopušta da odluče je li taj identitet pouzdan.⁶ Virtualni identitet koji je postigao odličan ugled vrijedan je zbog dva razloga:

1. jedna ili više osoba uložila je mnogo vremena i truda da izgradi reputaciju
2. drugi korisnici pregledavaju reputaciju identiteta kada odlučuju je li dovoljno pouzdana.

Virtualni identitet pruža veću slobodu od pravog identiteta, identiteta koji je oblikovan činiteljima koje ne možemo kontrolirati – uključujući rasu, klasu, zanimanje, te stupanj obrazovanja. Sredstvom kao što je identitet na internetu, ljudi imaju slobodu da se redefiniraju kako žele.

5. Suellen Adams, Information Behavior and the Formation and Maintenance of Peer Cultures in Massive Multiplayer Online Roleplaying Games: a Case Study of City of Heroes, DiGRA: Changing Views - Worlds in Play. Authors & Digital Games research Association , 2005. (<http://www.digra.org/wp-content/uploads/digital-library/06278.15067.pdf>, posljednji posjet 12.siječnja 2016.)

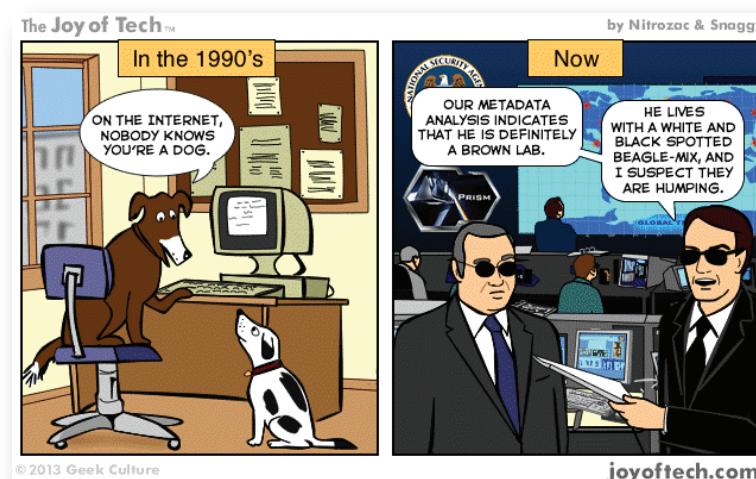
6. Thierry Nabeth, „D2.2: Set of use cases and scenarios“, u: Future of Identity in the Information Society (No. 507512), str. 68. (http://www.fidis.net/fileadmin/fidis/diaries/deliverables/fidis-wp2-del2.2_Cases_stories_and_Scenario.pdf, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

Neke osobe se u virtualnom okruženju ponašaju drugačije nego u fizičkom okruženju – dok neke osobe lišene granica fizičkog okruženja kroz Internet pokazuju neželjene oblike ponašanja, drugima online okruženje u pozitivnom smislu olakšava izražavanje i komunikaciju. Mnogi korisnici interneta imaju više od jednog identiteta, to je činjenica koja se djelomično pripisuje nedostatku menadžmentske infrastrukture identiteta, koja bi omogućila osobi da koristi potvrđeni identitet u dvije ili više online zajednica. No kada postoji više internet identiteta, mogu se postaviti pitanja o "odgovornosti". Na primjer, osoba može započeti novi identitet da izbjegne posljedice negativne reputacije, da promijeni ishod nekog glasovanja na internetu, ili da pridodaje dodatnu podršku za argument u forumskoj diskusiji. Na stranicama internet aukcija, prodavači se nekada znaju logirati u više nestvarnih identiteta sa namjerom da bi podigli kupovne cijene.

„na internetu nitko ne zna da si pas“

Prije nego što su Facebook i Google postali monoliti weba, najpoznatija izreka online je bila: „na internetu nitko ne zna da si pas“. Čini da su ti dani prošli jer je stari web, gdje se lagano mogao odvojiti identitet i stvarnost, gotovo nestao.⁷ U ranim 1990., korisnici interneta osjećali su se zaštićeno iza elektronskog vela anonimnosti i imali su mogućnost biti što god im se prohtjelo. Nitko na internetu nije znao tko ste vi zaista, mogli ste pregleđavati web anonimno, raditi i govoriti što hoćete, ali danas se privatnost na webu promjenila. Sada vas svi, uključujući i vlasti, u rekordnom roku mogu pronaći putem profila na Facebooku, Google računa, IP adrese i sl.

7. Aleks Krotoski, Online identity: is authenticity or anonymity more important? (<http://www.theguardian.com/technology/2012/apr/19/online-identity-authenticity-anonymity>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

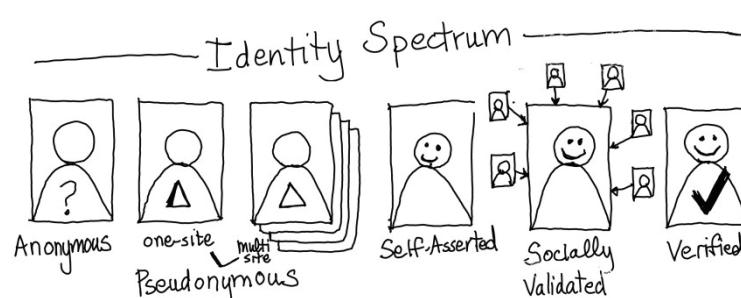

Spektar identiteta daje prikaz različitih vrsta identiteta koje su moguće u digitalnim sustavima. One nisu ekskluzivne – mogu se miješati i podudarati. Razlikujemo pet vrsta identiteta¹⁴:

Anonimni identitet je na jednom kraju spektra identiteta. Koristi se osnovni račun ili identifikator svaki put kada se ide na web stranicu. Nema dosljednosti i ni na koji se način ne može povezati pretraživanje od prošlog tjedna s onim od ovog tjedna.

Pseudonimni identitet je kada se kroz neko vrijeme iznova i iznova koriste isti račun ili identifikator na stranici. To obično znači da korisnik ne otkriva svojeuobičajeno/pravo ime ili druge podatke po kojima bi gase moglo osobno identificirati. Može se koristiti isti identifikator na više stranica te se na taj način stvara povezanost radnji na jednoj drugoj stranici.

Samostalno utvrđen identitet je ono što je tipično na webu danas. Od korisnika se traži da podijeli svoje ime, datum rođenja, grad stanovanja, adresu itd. Korisnik može dati "lažne" informacije ili istinite podatke o sebi - to je do njega. Društveno potvrđen identitet je identifikator u kontekstu društvenih vezas kojim je povezan, a zbog društvenih veza priznat je od strane drugih koji su društveno potvrđeni.

Vrste

Potvrđeni (verificirani) identitet je kada postoje tvrdnje o korisniku koje suverificirane od strane treće osobe. Tako na primjer, ako je korisnik zaposlenik tvrtke, poslodavac može izdati potvrdu da je korisnik doista zaposlenik.

Dorian Wiszniewski i Richard Coyne u njihovom dodatku knjizi „Building Virtual Communities“ (2002.) istražuju identitet na internetu, sa naglaskom na pojam “maskiranja” identiteta. Izdvajaju da kada individua djeluje u društvenoj sferi prikazuje masku njihovog identiteta. Vrsta maske koju odaberemo otkriva nešto o osobi iza maske. Možemo to nazvati ”metaforom“ maske. Maska na internetu ne otkriva pravi identitet neke osobe. No, ono otkriva što leži iza maske, na primjer – ako se neka osoba odluči ponašati kao rock zvijezda, metafora otkriva zanimanje za rock glazbu. Ako se osoba odluči skrivati iza potpuno lažnog identiteta, to govori o strahu i nedostatku samopoštovanja iza lažne maske. Drugo, maske mogu biti potrebne za interakciju na internetu. Zbog emocionalne i psihološke dinamike, ljudi se mogu opirati interakciji sa drugim korisnicima interneta. Pri stvaranju maske identiteta, stvara se sigurnosna mreža. Jedno od najvećih strahova je da će netko ukrasti ili zlo-upotrijebiti njihov identitet. Kod stvaranja maske, ljudi mogu interaktivno djelovati bez straha.

Wiszniewski i Coyne tvrde: „Obrazovanje se može promatrati kao proces promjene kojim se ostvaruje identitet, kako tko pronalazi svoje mjesto. Obrazovanje podrazumijeva transformaciju identiteta. Obrazovanje je, između ostalog, proces izgradnje osjećaja identiteta, generaliziran kao proces izgrađivanja.“ Studenti u interakciji s online zajednicom moraju otkriti nešto o sebi i postići da drugi odgovore na ovaj doprinos. Na ovaj način, maska se stalno formulira u dijalogu s drugima i na taj će način studenti dobiti bogatiji i dublji smisao tko su oni. Tu će biti proces izgrađivanja koji će pomoći studentima shvatiti njihove prednosti i slabosti. 8

Pojam „maskiranja“ identiteta

8. Dorian Wiszniewski – Richard Coyne, „Mask and Identity: The Hermeneutics of Self-Construction in the Information Age“, u: Renninger, K. Ann –Shumar, Wesley, Building Virtual Communities (1st ed.). Cambridge University Press, 2002., str. 191.–214.

Prednosti i nedostaci virtualnog identiteta

Pozitivan aspekt virtualnih zajednica je da se ljudi sada mogu predstavljati bez straha od progona, kakve god da su ličnosti, za koja god se područja zanimaju ili ako otkrivaju komponentu identiteta iz stvarnog svijeta koja nikada prije nije otkrivena. Ta sloboda rezultira novim mogućnostima za društvo u cjelini, a posebno sposobnost za ljude da istraže uloge spola i seksualnosti na način koji može biti bezopasan, ali zanimljiv i koristan za one koji poduzimaju promjene. Virtualni identitet je dao ljudima priliku da se osjećaju ugodno u širokom rasponu uloga, od kojih neke aspekte života korisnik ne može prikazati u stvarnom svijetu. Virtualni identitet ima blagotvoran učinak za manjinske skupine, uključujući etničku manjinsku populaciju, osobe s invaliditetom itd. Može pomoći ukloniti predrasude stvorene stereotipima koje pronalazimo u stvarnom životu, i na taj način pružiti veći osjećaj uključenosti.

Prvenstveno, nedostatak u vezi virtualnog identiteta vrti se oko područja lažnog predstavljanja i kontrastnih učinaka na i izvan mreže postojanja. Seksualnost i seksualno online ponašanje pruža neke od najkontroverznijih rasprava i zabrinutost o predatorskoj naravi nekih korisnika. To se posebno odnosi na dječju pornografiju i sposobnost pedofila da prekrivaju svoj identitet. Nedostatak su i zloupotrebe virtualnog identiteta uključujući krađu identiteta, virtualno nasilje, zloupotreba osobnih podataka. Upitna je i pouzdanost online identiteta. Identiteti koje ljudi definiraju na društvenim mrežama nisu nužno aspekti njihovog stvarnog identiteta. Istraživanja su pokazala da ljudi lažu u online dating servisima.⁹ U okviru toga, catfishing je način da korisnik stvori lažni online profil, ponekad s lažnim fotografijama i informacijama, kako bi ušao u odnos, intimni ili platoniski, s drugim korisnikom.

9. Robert Epstein, „The Truth about Online Dating: The hype is huge, and the findings are somewhat disturbing—but the future of online dating looks good“, u: Scientific American Mind, 2007.

„Virtualni je svijet drukčiji. Sastavljen je od informacija, a ne od tvari. Informacije se šire i raspršuju; nema zakona o njihovu očuvanju. Stanovnici toga neopipljivog prostora također su raspršeni, bez tijela kao ujedinjujućeg uporišta. Neki tvrde da čovjek može imati onoliko elektroničkih ličnosti (engl. personae) koliko ima vremena i energije za njihovo stvaranje. “Čovjek može imati...?” O kome je riječ? Naravno, o utjelovljenom sebstvu, o tijelu koje je istoznačno identitetu, o tijelu za tipkovnicom. Ta dva svijeta zapravo nisu razdvojena. Iako je točno da jedna osoba može stvoriti više elektroničkih identiteta koje povezuje jedino njihov zajednički tvorac, ta je veza, premda je nevidljiva u virtualnom svijetu, iznimno važna. Kakav je odnos između više elektroničkih ličnosti kojima je zajednički isti tvorac? Nasljeđuju li virtualne ličnosti osobine – i odgovornosti – svojih tvoraca?

Takva pitanja znače nov pristup drevnim propitivanjima odnosa između sebstva i tijela – i novi osjećaj njihove važnosti. Online zajednice rastu velikom brzinom, a njihovi se sudionici suočavaju s istim pitanjima, ali ne kao s hipotetskim misaonim vježbama, nego kao s osnovnim problemima u svojoj svakodnevici.¹⁰

Identitet se sastoji od nekih stalnih stvari koje se ne mijenjaju: mjesto rođenja, ime, datum rođenja, školovanje... svaka stranica na kojoj imamo profil ima svoju verziju našeg identiteta, zbog toga što svaka web stranica vidi tebe i tvoje karakteristike identiteta drugačije. To se zove djelomični identitet, a djelomični identitet je podset karakteristika koje tvore tvoj cijelokupan identitet. Na taj način mi stvaramo virtualnu personu (ličnost) koja odražava naš djelomični identitet i predstavlja nas u specifičnim situacijama.¹¹

Stranice koriste identifikatore kako bi što bolje ustanovile naše preferencije te nam pržile što bolju uslugu. Identifikatori su podatci koji na jedinstven način identificiraju osobu ili stvar unutar neke populacije. Neki od identifikatora: ime, ip adresa, ... to im pomaže da uspostave Svoj profil i s vremenom razumiju tvoje interakcije na određenoj stranici.¹²

10. Donath, Judith S., Identitet i prijevare u virtualnoj zajednici, str: 125 (<http://smg.media.mit.edu/papers/Donath/IdentityDeception/IdentityDeception.Croatian.pdf>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

11. Online identity - an overview (<http://www.internetsociety.org/sites/default/files/Online%20Identity-An%20Overview.pdf>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

12. sto kao 10

Profil

Razlike u profilima

Ovisno o tome na kojoj platformi korisnik ima račun ovisit će i njegov identitet. Zbog toga što profili na društvenim mrežama neće biti isti kao profili na igrama ili anonimnim forumima...

Pa tako u igricama se koriste tako zvani avatari koji su zapravo oblik virtualnog identiteta koji je najviše suprotan stvarnom identitetu osobe koju predstavlja. Iz razloga što se ne koriste stvarne slike korisnika nego korisnik sam kreira izgled svoga avatara i daju mu karakteristike osobnosti koje mu želi dati. No, avatar nebitno koliko se razlikuje od stvarnoga identiteta i dalje je dio stvarnoga identiteta korisnika jer ipak ga je korisnik sam stvorio. Naravno, profili (virtualni identiteti) na društvenim mrežama biti će sličniji stvarnom identitetu korisnika, ali ne mogu u potpunosti prikazivati stvarni identitet. Mnogo ej razloga zašto je tako, kao prvo korisnik odlučuje koje će dijelove svoje stvarnosti prikazati na društvenoj mreži. Također, korisnik se može drugačije ponašati na društvenim mrežama nego što se ponaša u stvarnosti.

Neki anonimni profili mogu se u potpunosti razlikovati od stvarnog identiteta osobe, ali to nije nužno tako jer to u potpunosti ovisi o tome kako se ta osoba/korisnik odluči predstavljati na internetu.

Profili, autentičnost i anonimnost

Stari web, mjesto na kojem je identitet mogao ostati odvojen od stvarnog života, vrlo brzo nestaje sa računalnog ekrana. Sheryl Sandberg i Richard Allan, djelatnici Facebooka kažu kako velika količina ljudi žele jedino one internetske interakcije koje su kroz „autentične“ (prave) identitete. Upravo ovo, kažu kritičari, će imati nepovratne posljedice na otvorenost i slobodu na internetu.¹³

13. A. Krotoski, Online identity: is authenticity or anonymity more important? (<http://www.theguardian.com/technology/2012/apr/19/online-identity-authenticity-anonymity>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

Potjera za autentičnošću se uvlači u srce većine modela društvenih medija i trenutni izgled interneta igra jako veliku ulogu u tome kako komuniciramo jedni s drugim i kako se odnosimo prema sadržaju na webu. Za mnoge ljudе, Facebook i Google proizvodi su suma svih njihovih web interakcija. Vrijednost u kreiranju platforme koja uljeva povjerenje u to da je osoba ta za koju se predstavlja, prije noga da se pretvara da je netko, ključna je za uspijeh društvene mreže.¹⁴

Na ovakav način, autentični identitet nije anoniman. Facebook profili i Google identifikacije su povezane sa pravim imenom osobe i njihovim pravim vezama i sve više se povezuje sa korisnikovim ostalim aktivnostima na internetu. Korisnici koriste Facebook ili Google račune kako bi se prijavili (ulogirali) na usluge nekih drugih stranica te tako formiraju jedan javni identitet koji je kombinacija njihove offline prošlosti, online sadašnjosti i njihove kombinirane budućnosti.¹⁵

Facebook također vjeruje kako je autentičnost povezana sa korisnikovim slikama, zbog toga su platili 1 milijardu dolara za uslugu dijeljenja slika sa Instagrama na Facebook. No, ne slažu se svi sa time. Christopher Pole, osnivač 4Chana, online zajednice osnovane 2004, kaže kako ne bi nazvao ono što imamo na Facebooku autentičnim identitetom, također kaže i kako lažni identiteti nisu tako dobri kao što su bili jer je internet od mjesta za štrebere postao mainstream okupacija.¹⁶

Svaki profila na Facebooku ili Google za koje g se čini da nije povezan sa pravim offline imenom se uklanja. Nadimci i pseudonimi, nevažno koliko se dugo koriste- neki su u upotrebi desetljećima- se smatraju kršenjima uvijeta o korištenju.¹⁷

Online identitet može biti permanentan koliko i pravi identitet: korisnici pseudonima često sebe identificiraju (registriraju) na različitim društvenim mrežama koristeći isto ime računa. Ali zbog toga što se ne identificiraju pravim imenima, ti korisnici mogu svoj identitet opisati kako žele i iskoristiti anonimnost kad hoće. Psiholozi tvrde kako je ovo vrlo vrijedno za razvoj osjećaja osobe o tome tko je ona, tko ona može biti i kako se uklapa u različite kontekste. Ova vrsta aktivnosti je dozvoljena čak i u zemljama u kojima su se korisnici društvenih mreža dužni registrirati se koristeći osobnu iskaznicu, te zemlje su Sjeverna Koreja i Kina; jer je online javna identifikacija izmišljena, to jest smije se koristiti pseudonim ili nadimak.¹⁸

“autentični identitet nije anoniman.”

14. A. Krotoski, Online identity: is authenticity or anonymity more important? (<http://www.theguardian.com/technology/2012/apr/19/online-identity-authenticity-anonymity>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

15. Isto

16. Isto

17. Isto

18. A. Krotoski, Online identity: is authenticity or anonymity more important? (<http://www.theguardian.com/technology/2012/apr/19/online-identity-authenticity-anonymity>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)

Kako definirati društvene mreže? To su web stranice na kojima možete kreirati svoj profil, uređivati ga, komunicirati sa poznanicima (ali i strancima), dijeliti sadržaj, te se oglašavati ukoliko imate svoju tvrtku ili marketing agenciju. Na svijetu postoji preko 100 web stranica koje se svrstavaju u društvene web stranice, odnosno mreže i koje pokušavaju sa nekim novim stvarima privući korisnike. Nažalost, malo je takvih uspješnih stranica. Primjera neuspješnih ima mnogo: Academia.edu, Badoo, Buzznet, CafeMom, Classmates.com, Faces.com, GovLoop, Hotlist, Kiwibox, LibraryThing, MyLife, MySpace, Netlog, Qapacity, Tagged, Wasabi...

„lako je stvaranje društvenih mreža i društveno umrežavanje moguće u stvarnom, realnom svijetu (npr. u četvrti, školi, učeničkom domu...), navedeni koncepti preneseni su u online okruženje čime online društvene mreže i društveno umrežavanje postaje vrlo popularno među mladima.“¹⁹

Prvi oblici društvenih mreža javljaju se 90-ih godina 20. stoljeća. Prve mreže bile su poput soba za čavrjanje (eng.chat room), s više umreženih korisnika. Na nekim je pristup dozvoljen samo preko registracije, dok kod drugih, potreban je samo nadimak (eng. nickname). U takvim sobama, obično postoji lista sa strane, gdje korisnik može vidjeti sve druge aktivne korisnike u tom trenutku. Na donjem dijelu ekrana, nalazi se mjesto, gdje korisnik piše poruke. Jedan od primjera društvenog servisa je mIRC, koji je stekao veliku popularnost, upravo zbog svoje jednostavnosti, tj. lakog pristupa. Ipak, najveći značaj stekao je e-mail, koji je i danas jedan od najkorištenijih usluga društvenih mreža.

19. Siniša Kušić, „Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: navike Facebook generacije“, Život i škola, br. 24 (2/2010.), god. 56., str. 103.

Društvene mreže

Servisi društvenih mreža stalno se poboljšavaju, dajući nove mogućnosti korisnicima. Pojavljuju se i nove društvene mreže s novim mogućnostima. Ovakve mreže, pored prvobitne uloge komunikacije, imaju i ulogu marketinga, promovirajući druge web-stranice i niz različitih usluga.

Korisnici ne mogu komunicirati sa svim članovima koji se nalaze na mreži, već mogu isključivo s kontaktima (engl. contacts). Osim standarnog načina čavrjanja, korisnici mogu komunicirati preko video snimki, što olakšava komunikaciju. Takav tip komunikacije može biti između dva ili više korisnika. Među najpopularnijim modernim sustavima za komunikaciju na internetu su: Facebook, Twitter, YouTube, MySpace, Skype, Vkontakte i dr.

Zaštita na internetu

20. Protecting your privacy(<http://www.internetsociety.org/protecting-your-privacy>, posljednji posjet 13. siječnja 2016.)

Kada se Internet pojavio početkom 90-ih, tadašnji korisnici mogli su biti uvjereni u svoju sigurnost. Njihov identitet bio je skriven iz elektroničke anonimnosti te su mogli preuzeti koji god oblik persone im odgovara. No, Internet se potpuno promijenio u zadnjih dvadeset godina i to na način koji znatno utječe na on-line privatnost i sigurnost. Internetske usluge i kompanije preuzele su tehnologije koje kreiraju profile njihovih korisnika kako bi u konačnici učinkovitije plasirali svoje proizvode. Ti profili grade se na temelju podataka prikupljenih kroz aktivnosti tih korisnika na internetu, prateći njihove interese i pretraživanja. Kroz mreže i baze podataka, dio po dio, prateći svaki fragment i on-line otisak, gradi se profil potencijalnog kupca.

Umrežavanje i korištenje interneta kroz stvorene profile ili on-line identitete kojima dobivamo osobni pristup dosta olakšava snalaženje u nepreglednim internetskim podatcima, no ono ujedno sve više potiče i pitanja o sigurnosti i privatnosti koju takav pristup ujedno i narušava.

Privatnost na internetu

Pitanje zaštite privatnosti korisnika interneta kompleksan je problem i zahtijeva višestrana usklajivanja. Kao prvo, zakoni koji štite privatne podatke variraju od države do države. Također, informatički napredak i mnogobrojno strujanje i prenošenje podataka znatno je brže od stvaranja zakonskih regulativa koje prate isti.

Da bi nešto moglo biti provedeno kroz zakonske okvire te kao takvo biti zaštićeno, te da, sukladno tomu postoje i zakonske sankcije, nužno je definirati objekt pravne zaštite. Poimanje privatnosti ovisi od kulture do kulture i gotovo je nemoguće doći do konsenzusa oko definicije privatnih, osobnih podataka. Različiti pogledi na ono što smatramo privatnim pod utjecajem su kulturnih, ekonomskih, društvenih, političkih, vjerskih, povijesnih, obrazovnih i umjetvenih strujanja te tako možemo reći da su oni kontekstualne naravi.²⁰ Pojednostavljeni, to je pokušaj prevođenja društvenog konstrukta u onaj tehnološki, stoga otegotne okolnosti s kojima se susreće i nisu predmet čuđenja.

U pokušaju definiranja virtualne privatnosti, većina teoretičara slaže se u nekoliko točaka. Da internetsku privatnost čini sporazumno dijeljenje privatnih podataka u određenom kontekstu sa predviđenim i poznatim dosegom.²¹ Takav pristup, iako obuhvaća najveći dio točaka preklapanja, opet podiže neka druga pitanja. Takva su ona koja se tiču dosega i zloporabe informiranog pristanka, svjesnosti i procjene rizika od strane korisnika kao i njihove (ne)moći da kontroliraju okvir u kojem se te informacije diseminiraju. Korisnici su pravom zabrinuti oko načina na koji se njihovi podatci prikupljaju, pohranjuju i koriste pošto je sve raširenija praksa dijeljenja, čak i prodaje dotičnih podataka sasvim drugim servisima.

Kako se trgovanje internetom rapidno širi, tako i kriminalci napreduju u svojim pokušajima da dođu u posjed personaliziranih identifikatora, šifri i srodnih informacija. Njihova motivacija čista je ekonomска dobit te oni, preuzimajući tuđi identitet, mogu upravljati novcem s bankovnih računa, štetiti reputaciji neprimjerenim on-line aktivnostima e narušavati druge sisteme i on-line izvore koji zahtijevaju legitimnu autorizaciju. Također, postavljene su neke odrednice koje razlikuje dobrovoljno, odnosno namjerno, od onog nemamjernog. Dobrovoljno dijeljenje podataka uključuje ono putem društvenih mreža koje uključuju: označavanje lokacije, otkrivanje godina, spola, osobnih interesa itd, a ono nemamjerno označava prijenos ili prodaju istih raznim oglašivačima i marketinškim tvrtkama.

Za razliku od problema internetske krađe podataka, zaštita i kontrola nad privatnim podatcima predstavlja teži oblik sankcioniranja, baš zbog tog elementa dobrovoljnog dijeljenja naoko bezazlenih podataka. Postoji malo industrijskih standarda usklađenih za pravim okvirom zakona koji se tiču prikladnog i neprikladnog, sami korisnici žele imati kontrolu nad svojim podatcima, a regionalne razlike otežavaju dovošenje globalnog rješenja.

21. Protecting your privacy(<http://www.internetsociety.org/protecting-your-privacy>, posljednji posjet 13. siječnja 2016.)

22. Protecting your privacy(<http://www.internetsociety.org/protecting-your-privacy>, posljednji posjet 13. siječnja 2016.)

U sustavu interneta potrebno je uzeti u obzir i drugu stranu, točnije ulogu onih koji objavljaju određen sadržaj te on kao takav postaje dostupan svakome. Kako korisnici plaćaju samo pristup internetu, ali ne i sam sadržaj, te različite stranice moraju tražiti način da bi mogle platiti svoju održivost na surovom internetskom tržištu. Najjednostavniji način za to su upravo prepuštanje prostora oglašivačima s kojima su na takav način u simbiotskom odnosu. Samim pregledom i surfanjem kroz informacije i usluge na web-stranicama, korisnici o sebi odaju informacije koji mogu pomoći u određivanju tipa i vrste proizvoda i usluga koje bi ih mogle interesirati. Na neki način, gotovo da se radi o razmijeni vrijednosti. Korisnici određenim stranicama daju svoju pozornost u zamjenu za pristup željenoj informaciji koju smatraju vrijednom. Iako ti podatci o onome čemu korisnici pridaju pozornost nemaju veliku vrijednost sami po sebi, njihovim akumuliranjem moguće je stvoriti prilično jak djelomični profil. Pogotovo ako se radi o uslugama koje su nam od velikog značaja poput bankarstva (banki), osiguravajućih kompanija ili zdravstvenih operatera.

Čak iako se pri korištenju podataka pazi na otkrivanje osobnih podataka, sama povijest našeg korištenja interneta, naše ponašanje pri surfanju može govoriti o identitetu korisnika puno više nego što on to misli. Skupljanje on-line otiska i njihovo stavljanje u korelaciju postalo je biznisom.

„Dubinski on-line profil korisnika može se stvoriti koristeći informacije iz sljedećih izvora:

- Aktivni, svjesno otkriveni podatci: oni koje korisnik iznosi svjesno, bilo da se radi o prijavljivanju na određenu lokaciju ili kroz postove na internetu.
- Pasivni, nesvjesno otkriveni podatci: oni koji se otkrivaju putem treće strane; snimke nadzornih kamera, registracijskih oznaka, krađom podataka o surfanju..
- „Iskopavanje“ podataka, statističko profiliranje i izvodi: prema lokacijskim obrascima, socijalnim grafovima, obrascima kupnje.“²²

Zaštita identiteta

Identitet posjeduje mnoge vrijednosti, i samim time mnogo i vrijedi. Kako on-line identitet tako i djelomični identiteti koji nastaju iz njega. Samom korisniku, virtualni identitet je vrijedan jer ih odražava te im omogućuje pristup mjestima i informacijama koje žele. Internetski pružatelji usluga su nositelji onoga što korisnici žele te im je identitet klijenata vrijedna poslovna imovina. Dok je nezakonitim korisnicima tuđih identiteta on alat koji im omogućuje korištenje sredstava na koje inače nemaju pravo. Krađa identiteta je, široko rečeno, gubitak kontrole nad jednim ili više svojih tzv. djelomičnih identiteta. Kako dotični mogu sadržavati privatne informacije i podatke, vrlo je važno koristiti i čuvati ih na pravilan način. Mnoge krađe identiteta su zapravo uvodi u puno teže zločine, sa znatno većom štetom, poput prevare identiteta.

„Krađe identiteta mogu se dogoditi na nekoliko načina. Evo nekoliko primjera uobičajnih i svakodnevnih načina:

- Osoba je prevarena da podjeli osobne podatke sa krivom osobom
- Netko (ili nešto) je u mogućnosti pogoditi tuđe sigurnosne lozinke, ili resetirati šifru koristeći za to namijenjene sustave, te tako preuzeti nečiji virtualni identitet
- Netko (ili nešto) može dolaziti do željenih podataka elektroničkim prisluškivanjem, odnosno praćenjem te preuzimanje kontrole nad uređajima
- Masovni proboj u velike baze podataka koji koriste šifre koje nisu dobro zaštićene
- Napadač vremenom skuplja toliko podataka da može napraviti novi djelomični identitet na korisnikovo ime, često radi ekonomski koristi.“²³

U prvom slučaju osoba je prevarena misleći da se radi o osobi od povjerenja, odnosno da osoba predstavlja instituciju od povjerenja, te im tako otkrivaju podatke koristeći povjerenje. Dosta prijevara bazirano je na korištenje elektroničke pošte koja, prilikom otvaranja, spaja korisnika sa web-stranicom koja od njega, iz naravno lažnih razloga, traži iznošenje nekih privatnih informacija. Sofisticiraniji način prijevara je korištenje sistema za resetiranja ili ponovno traženje lozinki. Ona zahtijeva korištenje tehničkih alata kao i socioloških tehniki. Naime, činjenica je da mnogi ljudi koriste lozinke koji nisu tako teške za pogoditi onome tko (ili što) već poznaje neke karakteristike korisnika. Njiveći rizik su upravo takve šifre. Također je potrebno koristiti sigurne pretraživačke putove kako bi šifra automatski bila zaštićena u samom procesu prijenosa. Sofisticiranim načinom prijevara smatraju se i različiti virusi kreirani da instaliranjem preuzimaju kontrolu nad računalom ili njegovim internetskim sučeljem kako bi pretraživao osjetljive informacije poput računa kreditnih kartica, korisničkog imena i njegovih lozinki i sličnih podataka.

Masovni proboj podataka događa se kada hakeri uspiju prodrijeti u baze podataka internetskih poslužitelja i tako doći u posjed traženih podataka, takvi probaji se uglavnom organiziraju s ciljem preprodaje spomenutih podataka na međunarodnom crnom tržištu. Kod slučaja preuzimanja identiteta ponekad je teško dokazati opseg prevare te je stoga ponekad teško onima koji su prevareni dokazati svoju nedužnost jer se radi o iznimno uspješnim metodama manipulacije nečijim identitetom.

Kada se radi o lozinkama koje su pohranjene u servisima pružatelja usluga, korisnik se mora osloniti na sigurnosne mjere koje taj pružatelj koristi. Tako je od iznimne važnosti odgovornost pružatelj usluga prema pohranjivanju i čuvanju tih povjerljivih podataka kao i stalno održavanje i nadogradnje sistema zaštite. Ovaj vid zaštite ne ovisi o korisniku, no zato postoje mnogi koje korisnik može iskoristiti kako bi se zaštitio. Može se koristiti tehnologijama koje su kreirane da upozoravaju na štetne i sumnjive podatke i sadržaj te internetske stranice koje imaju lošu zaštitu.

„Kod manipulacije svojim lozinkama korisnik bi trebao voditi se ovim pravilima kako bi povećao sigurnost i otežao otkrivanje svojih lozinki:

- Odabrati lozinke kojih se lako može sjetiti, ali koje nisu lake drugima za pogoditi.
- Izbjegavati korištenje jedne lozinke za više stranica. Tako, ako je jedna stranica kompromitirana ta ista šifra ne može se koristiti drugim stranicama.
- Prilagođavanje lozinke za svaki sajt pojedinačno, dovoljno je samo dodavati nekoliko slova ili znakova.
- Birati znatno teže lozinke za stranice od iznimnog značaja, poput onih vezanih uz financije.
- Prihvatići, gdje god je to moguće, dokazivanje autentičnosti kroz nekoliko koraka.“²⁴

Resetiranje postavki i lozinki potrebno je obavljati samostalno te pitanja, koja su kreirana kako bi pomagala u slučaju da se šifra zaboravi, oblikovati tako da je odgovor jasan samo korisniku i to na način da samo pitanje ne otkriva u sebi i odgovor. Kao mjeru predstrožnosti dobro je i posebno zaštititi pristup svojoj internetskoj pošti.

„Tri najjednostavnija, a opet učinkovita načina za zaštitu podataka su:

- Prilikom prestanka korištenja računala odjaviti se sa svih internetskih računa
- Koristiti sigurne protokole.
- Periodično mijenjanje lozinke.,²⁵

Prilikom zaštite e-maila preporučuje se i korištenje različitih mailova koji odgovaraju svrsi i namjeri. Dakle, korištenje poslovnog maila za poslovnu korespondenciju, posebnu za privatnu itd..Naime, poslovni mailovi nisu najsigurnije mjesto za manevriranje podatcima u privatne svrhe je kompanije, organizacije, u određenim okolnostima mogu zatražiti njihov sadržaj na uvid. Unatoč svemu, tehnološke i poslovne zajednice sve više uviđaju spomenuti problem te zajedničkim silama nastoje iznaći učinkovito rješenje.

Kako Internet i on-line poslovanja i komunikacije preuzimaju sve značajniju ulogu u svakoj domeni života, tako je razvoj i uporaba internetskih identiteta svakodnevica prilikom korištenja internetom. Iako je naizgled rezerviran samo za određena područja djelovanja, virtualni identitet puno govori o svome korisniku te je moguće, prikupljanjem identifikatora, dobiti prilično točnu sliku o stvarnom identitetu korisnika. Ti identifikatori mogu se koristiti radi personaliziranja iskustva na internetu, olakšavanja njegovog korištenja, iskorištavanja njegovog potencijala, ciljanog plasiranja proizvoda i usluga, ali, jednako tako, i u loše svrhe. Preuzimanje i korištenje, dakle krađa, tuđeg virtualnog identiteta može imati nesagledive negativne posljedice kako na reputaciju tako i na materijalno stanje oštećenog. Zakonski okvir još uvijek teško drži korak sa rapiđnim razvojem tehnologije i zločina koji proizlaze iz zloupotrebe istih, no budućnost njihova usklađivanja sve je izvjesnija.

Upravo iz tih razloga, poznavanje tehnika i alata koji mogu pomoći u sigurnom i kontroliranom korištenju interneta imperativ su za pozitivno korisničko iskustvo na Internetu, iskustvo koje bilo koja tvorevina ljudske ruke naposljetku i treba pružiti.

Zaključak

Literatura

Knjige:

1. Hrvatska enciklopedija, sv. 5, Zagreb, 2003. str. 36.
2. Haralambos, Michael - Holborn,Martin, Sociologija: teme i perspektive, Golden marketing, Zagreb, 2002
3. Parekh, Bhikhu , Nova politika identiteta, Zagreb, 2008.

Rad u zborniku:

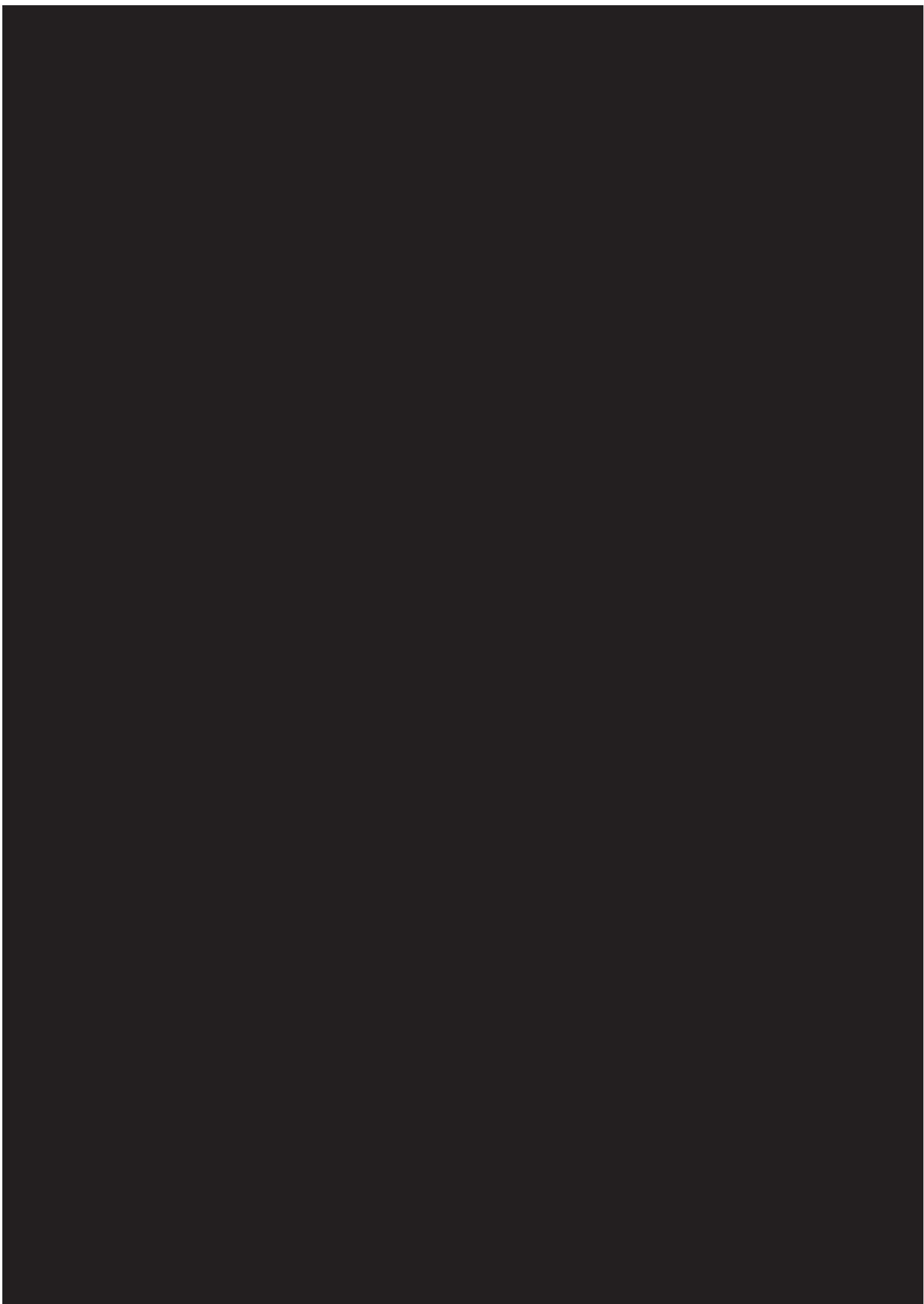
1. Wiszniewski, Dorian – Coyne, Richard, „Mask and Identity: The Hermeneutics of Self-Construction in the Information Age“, u: Renninger, K. Ann –Shumar, Wesley,Building Virtual Communities (1st ed.). Cambridge University Press, 2002., str. 191.–214.

Članci u časopisu:

1. Jelić, Margareta, „Istraživanje identiteta: Validacija hrvatske verzije Skale socijalnog samopoštovanja“, u: Migracijske i etničke teme 25, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009, str. 237.–262.
2. Kušić, Siniša, „Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: navike Facebook generacije“, u: Život i škola, br. 24 (2/2010.), god. 56., str. 103.–125.

1. Donath, Judith S., Identitet i prijevare u virtualnoj zajednici, str: 125.–159. (<http://smg.media.mit.edu/papers/Donath/IdentityDeception/IdentityDeception.Croatian.pdf>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)
2. Hamlin, Kaliya, The Identity Spectrum (<http://www.identitywoman.net/the-identity-spectrum>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)
3. Krotoski, Aleks, Online identity: is authenticity or anonymity more important? (<http://www.theguardian.com/technology/2012/apr/19/online-identity-authenticity-anonymity>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)
4. Nabeth, Thierry „D2.2: Set of use cases and scenarios“, u: Future of Identity in the Information Society (No. 507512). (http://www.fidis.net/fileadmin/fidis/deliverables/-fidis-wp2-del2.2_Cases_stories_and_Scenario.pdf, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)
5. Suellen Adams, Information Behavior and the Formation and Maintenance of Peer Cultures in Massive Multiplayer Online Roleplaying Games: a Case Study of City of Heroes, DiGRA: Changing Views - Worlds in Play. Authors & Digital Games research Association , 2005. (<http://www.digra.org/wp-content/uploads/digital-library/06278.15067.pdf>, posljednji posjet 12.siječnja 2016.)
6. Online identity - an overview (<http://www.internetsociety.org/sites/default/files/Online%20Identity-An%20Overview.pdf>, posljednji posjet 12. siječnja 2016.)
7. Protecting your privacy (<http://www.internetsociety.org/protecting-your-privacy>, posljednji posjet 13. siječnja 2016.)
8. Protecting your identity (<http://www.internetsociety.org/protecting-your-identity>, posljednji posjet 13. siječnja 2016.)

Kontroverzno u romanesknoj trilogiji Michela Houllebecqa

Rad analizira kontroverzne elemente romaneskne trilogije francuskog autora Michela Houellebecqa.

Kroz prizmu recepcijskih i biografskih podataka rad prikazuje zamršen splet činjenica koje su itekako važne za analizu fenomena par excellence.

Tkivo teksta prožeto je osobnim frustracijama, a ključno mu je obilježje konfliktnost. Houellebecq se obrušava na hedonističku kulturu i društvo spektakla, ne štedi mladenačku konzumerističku kulturu kao ni New Age filozofiju.

Prikazuje smislenu vezu između seksa i ekonomije i svoje pripovjedače portretira kao taoce vlastite žudnje u okrutnom svijetu punom samoće, tame i beznađa.

Damir Janković

Uvod

Svojom je romanesknom trilogijom Michel Houellebecq postigao svjetski uspjeh. Romani Širenje područja borbe (1994), Elementarne Čestice (1998) i Platforma (2001) otvorili su mnoge tabu teme suvremene Europe. Bez imalo elegancije, Houellebecq je svojim britkim i lako čitljivim stilom otvorio pitanja na koja su mnogi bili spremni okrenuti leđa. Da postoje mnoga pitanja na koja suvremena politička zajednica kao ni ona znanstvena ne nude odgovore, pobrinuo se depresivni administrativni službenik sa darom za provokaciju. Houellebecq je odlučio obračunati se sa svim porocima svoje zemlje, ali i Europe, a isti je bijes uspješno upakirao u romanesknu građu i time stvorio preduvjete za javnu debatu. Neki su kritizirali stil, drugi se obrušavali na teze iz romana. Neki su kopali po biografiji i povlačili analogije iz kartica osobnih podataka, dok su drugi pokušavali smisleno i kritički pristupiti analizi fenomena.

Imajući na umu kompleksnost problema i podijeljenost javnosti kad je slučaj Houellebecq u pitanju pristupio sam istraživanju razne građe ne bih li odgovorio na pitanje što točno rad Houellebecqa čini kontroverznim i toliko diže prašinu u javnosti. Nakon analize, pretežito hrvatskih tekstova o Houellebecqu, rad je podijeljen na četiri poglavlja. Prvo će poglavlje u samom početku predstaviti život i djelo Michela Houellebecqa, a preko biografskih podataka prijeći će na one recepcionske. Time će ovo poglavlje izložiti sve one vanjske elemente kontroverznog. Preko javnih ispada, milijunskih iznosa, sudova i beskrupuloznih igara, rad će svoju pozornost usmjeriti prema tkivu teksta.

Kulturna revolucija na pragu šezdesetih godina prošlog stoljeća izazvala je potragu za alternativnim sustavima vrijednosti, a u Houellebecqovim romanima ista je označena kao ona koja je svojim optimizmom utrla put u propast zapadnog svijeta. Drugo će poglavlje zato ukratko opisati društvene promjene u Francuskoj kroz vremensko razdoblje od kulturne revolucije do devedesetih, kad je Houellebecq istupio na scenu. Nakon kontekstualizacije, poglavlje će svoju pažnju usmjeriti prema novodobnom senzibilitetu i sličnostima, odnosno različitostima sa stavovima koje Houellebecq iznosi preko svojih protagonisti. Rapidnom širenju Houellebecqovih romana i protezanju njegova imena kroz medije pogodovalo je i bljedilo francuske književne pozadine pa će treće poglavlje opisati književni kontekst u kojem su se našla autorova djela. Puno se puta isticalo da je stil Houellebecqov najslabiji adut te da manjak istog autor nadoknađuje svojim ispadima u javnosti ne bi li tako privukao potencijalne čitatelje. Četvrto poglavlje razmotrit će istinitost te tvrdnje kroz analizu književnih sredstava, postupaka, motiva i registara i tako pronaći ona koja su u korespondenciji sa autorovim osobnim stavom. Konačno, o prijavjedačevu diskurzu uvelike ovisi čitateljeva percepcija događaja i osoba opisanih u djelu; on je taj koji organizira i filtrira tekst pa je peto poglavlje usmjereno opisu Houellebecqovog protagonista i načinu na koji iznosi prijavjednu građu. Zaključak iznosi komentar autora.

O biografiji i recepciji

Gotovo da ne postoji pisac koji izaziva toliko kontroverzi i lavinu polemika kao što to neprestano čini Michel Houellebecq. U vrijeme kad se Zapad čini dezorientiran, apatičan i na rubu propasti, francuski se autor u potpunosti odlučuje obračunati sa svim porocima svoje epohe.

Rоđen 1956. godine na francuskom otoku Le Reunion, bivši informatički stručnjak sa diplomom inženjera agronomije na književnu je francusku scenu ušao biografijom autora znanstveno-fantastičnih romana Howard Phillips Lovecrafta.³³ Esej H. P. Lovecraft: Protiv svijeta, protiv života objavljen je 1991. godine, a Houellebecq u njemu nastoji otkriti izvore svoje poetike i inspiracije, ali i energetske mehanizme budućih tekstova. (Košćec 2007) Teme koje proučava u eseju o Lovecraftu, postat će temeljima njegove fikcije. Izražavanjem skepse prema osobnoj slobodi i demokraciji i mržnje prema kultu produktivnosti, stvara tezu koja će postati središnjim konceptom prvog romana: liberalni se kapitalizam proširio iz ekonomskog na seksualno područje te se vrijednost ljudskih bića danas procjenjuje isključivo prema financijskom i erotskom potencijalu. (Houellebecq 2006)

Širenje područja borbe, roman – esej objavljen 1994. godine, u kojemu Houellebecq, uprizorujući spregu liberalnog kapitalizma i seksualnosti, depresiju prikazuje kao bjelodanu posljedicu globalnog procesa ubrzanja. Protagonist Michel i Tisserand uprizoraju posljedice neostvarivanja seksualne želje i prijelaz u patnju, agoniju i frustraciju. „Premda nagrađivan i često smatrani tehnički najuspjelijim djelom trilogije roman Širenje područja borbe ipak je ostao u sjeni.“ (Košćec 2007, 8)

No, već samu objavu drugog romana Elementarne čestice u jesen 1998. godine prati Houellebecqovo isključenje iz uredništva časopisa Perpendiculaire i tužba koju pokreće naturistički kamp Prostor Mogućeg. Roman koji analizira duhovno naslijede poslijeratnih generacija, a svojim naslovom utvrđuje nestanak humanističkih paradigma, užasnuo je urednike Perpendiculairea koji su prvi pokazali neprihvatljiva politička stajališta svojeg suradnika. (Demopian 2005) Houellebecqova namjera da prikaže najradikalniju metafizičku mutaciju „kojom će započeti novo razdoblje u svjetskoj povijesti“ (Houellebecq 2004, 8) nije naišla na odobranje uredništva Perpendiculaire. Uredništvo je tražilo udaljavanje od iste, ali Houellebecq je to odbio i dodao još ulja na vatru priznavši da je napisao reakcionarnu knjigu. Francuski su mediji časopis Perpendiculaire odbacili kao dogmatike, a na Houellebecqovu je stranu stao i nakladnik. (Košćec 2007)

1. Howard Phillips Lovecraft (1890-1937) bio je američki ekscentrični autor čije je pisanje korijen pronašlo u mržnji prema ljudskom svijetu, a njegovi ideološki aspekti (izrazita odbojnost prema ljudima druge boje kože) udaljili su ga od bilo kakvog književnog priznanja. U Houellebecqovim rasističkim ispadima, nepoštivanju granica dobrog ukusa te egzaltiranim prepustanjima verbalnim ekscesima Košćec uvida izravno preuzimanje strategija iz Lovecraftovih djela, no u tom preuzimanju ne vidi istovjetnost osobnih svjetonazora ili biografskih poveznica, već smatra da je Houellebecq jasno uočio ključnu važnost afektivnog sadržaja teksta i njegovu djelotvornost na čitatelja, bila ona ugodna ili ne (Košćec 2007).

Proboju u medijski prostor francuskom je autoru uvelike pomogla i afera oko alternativnog naturističkog kampa u Francuskoj. Houellebecq je kamp u romanu opisao kao pribježište seksualno frustriranih koji se u sektama odaju New Age inicijacijama, odnosno, mjesto „u kojem se neurotične feministice i nezadovoljni informatičari prepuštaju ispraznim rituallima transcendentalne meditacije.“ (Valentić 2002, 225) Takav se opis nije svidio upravitelju ustanove te je zahtijevao preinake prije objave. Vidjevši to kao cenzuru, Houellebecq je odbio molbu i objavio Elementarne Čestice. Kamp je slučaj odveo na sud, a nakon niza saslušanja donešena je konačna presuda: autor mora promijeniti ime kampa i oštećenom isplatiti pet tisuća franaka. U samo su nekoliko tjedana nakon objave Čestice premašile sva očekivanja te se roman prodao u sto tisuća primjeraka. Koščec smatra da je Houellebecq otada shvatio da osvajanje većeg broja čitatelja ne ovisi nužno o vladanju pripovjednim tehnikama, već o teškom i žestokom arsenalu provokacija i sablazni. (Koščec 2007) Houellebecq je tako uudio neophodnost uboda u kritična mjesta koja imaju potencijal za lavinu polemika. „Brzopleto iskazana uvjerenja i ocjene, protuislamistički i rasistički ispadi, reakcionarna čitanja društva i katastrofične prognoze, prokljinjanja slobode i žudnje, zagovaranja eutanazije i dokinuća ljudske vrste“ (Koščec 2007), svakako su pogodovala rijetko viđenoj medijskoj pozornosti koja autoru itekako odgovara, kako je i sam priznao. (Demonpion 2005) Kada ga progone zbog reakcionarnosti, rasizma ili mizantropije, a njegova djela nazivaju pornografskim, skatološkim i kakografskim, Houellebecq ih dodatno podgrijava svojim izjavama, ponajčešće iznoseći politički nekorektne ideje. (Koščec 2002) Razumljiva je i optužba da Houellebecq intelektualnim provokacijama prikriva preprodaju najtraženije robe: seksa i skandala, odnosno tako podilazi čitateljevoj gladi za opscenim i bolesnim (Koščec 2002)

Premda se stječe dojam da sudjeluje u usklađivanju i međusobnom kombiniranju sredstava sa ciljem osvajanja tržišta, Houellebecq uopće ne izgleda kao da je sudionik u toj prodaji. Televizijska antispektakularna pojavljivanja pribavila su mu ugled buntovnika protiv trendova i ushićenosti. (Koščec 2007)

Francuska se književna prozna scena također teško pomiruje sa činjenicom da se Houellebecq ne usteže priznati da nije čitao Dostojevskog, Prousta, Joyca ili Kafku, ali sa lakoćom citira Schopenhauera, Rousseaua ili načela kvantne fizike, poziva se na Kantove etičke kategorije i univerzalni moral. (Koščec 2002) No, Houellebecq je u slici o sebi pažljivo preuredio podatke, nekad prešućujući ono neprikladno, nekad dodajući ono što je nedostajalo za postizanje efekta fascinacije.3

2. Temeljnom metaforom ljudskog života kao aleatornog kretanja unutar predeterminiranih koordinata Houellebecq dovodi u sumnju osobnu slobodu i individualnost te egzistenciju vidi kao slučajnu manifestaciju povijesnih gibanja. (Houellebecq 2007)

3. Već je Demonpion svojom neautoriziranom biografijom prikazao visok stupanj koncentracije autobiografskih elemenata, to jest ukazao na neka očigledna (ne)poklapanja autorova života sa onim protagonista.

U svom trećem romanu, Platforma, objavljenom 2001. godine, Houellebecq ide još dalje. Tematizirajući turizam kao vodeću svjetsku gospodarsku granu i spekulirajući o ekonomsko-demografskom potencijalu prostitucije, Houellebecq opisuje neizbjježnost seksualnog siromaštva, prodor islama, a time i otvara problematiku terorizma i urbanog nasilja. Houellebecq u životima bogatih zapadnih društava vidi manifestaciju frustracije nemogućnosti ostvarivanja seksualne želje. Kako s druge strane svijeta postoje milijarde pojedinaca koji umiru od gladi, a jedino što imaju na prodaju jest njihovo tijelo, Houellebecq, da bi pomirio obje strane, rješenje iznalazi u seksualnom turizmu. Uspjeh takvog univerzalnog rješenja prijavljuje se za smanjenje društvenog i seksualnog siromaštva nadilazi sva nadanja. (Koščec 2007)

Nakon opet polarizirane javnosti o kvaliteti novoobjavljenog romana, Houellebecq je dodatno plijenio medijsku pozornost intervjuuom u časopisu Lire. U razgovoru sa redakcijom časopisa Houellebecq izjavljuje: „Najgluplja religija ipak je islam!“ (Demonpion 2005, 271), a na pitanje o majčinom obraćenju na islamsku religiju odgovara u maniri provokatora da samo idiot može vjerovati takvoj osvajačkoj, ratobornoj i netolerantnoj religiji. (Demonpion 2005)

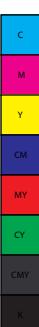
Više je muslimanskih udruženja nakon autorova intervjuja podnijelo tužbu, zahtjevavši preventivnu cenzuru televizijske emisije u kojoj se isti prikazivao. Uz objašnjenje da se načelo slobode izražavanja protivi prethodnoj kontroli te da opasnost nije očita, sutkinja je odbila zahtjev muslimanskih udruga. Muslimanske su se udruge nakon toga po prvi put u francuskoj povijesti ujedinile te tako zajedno pristupile sudu protiv Houellebecqa. Podnositelji tužbe optužili su Houellebecqa za uvrede nanesene skupini ljudi zbog njihove pripadnosti određenoj religiji te zbog poticanja diskriminacije, mržnje i nasilja prema muslimanima. Sudska je, pak, presuda oslobođila Houellebecqa (kao i časopis Lire) uz objašnjenje da je autor krivo koristio načelo nekažnjivosti književnosti, a za riječi koje izgovara čak i u trenutku objavljivanja romana osobno je odgovoran. U poistovjećivanju Arapa i muslimana u Platformi sud nije vidio poticaj na mržnju, smatravši tako da uporaba riječi glup za kvalifikaciju islama nedvojbeno ne proizlazi iz posebne visine pogleda niti suptilnosti u formulaciji. (Demonpion 2005)

Nakon Platforme, Houellebecq prelazi kod drugog nakladnika i dobiva predujam za prvu knjigu od milijun eura. Nedugo kasnije, dobio je i veliku irsku međunarodnu književnu nagradu od sto tisuća eura u Dublinu koju dodjeljuju sto šezdeset i dvije knjižnice iz četrdeset sedam zemalja. Francuska mu književna kritika otada odaje priznanje da je anemični francuski roman osvježio svojim antironesknim, znanstvenim zahvatima.

Da je Houellebecq postao vrlo brzo fenomen šireg opsega, našoj javnosti otkrio je šesti broj Europskog glasnika⁴, u kojemu francuskog autora nazivaju prorokom suvremenog doba, ali i jeftinim nihilistom koji je samo isfurao poznate nove mitove o propasti zapada, „gradeći na toj razvikanoj propasti vlastiti uspjeh.“ (Žigo 2004) Dio, pak, objašnjenja njegove čitanosti, poneki kritičari vide u pitkom tekstu (Paradžik 2013), dok drugi pomamu za Houellebecqovim djelima objašnjavaju ustrajnošću ka razotkrivanju opskurnih i prešućivanih mjesa ili pak vještom spajanju središnjih tema i provokativnošću tona. Koščec smatra da je pravi problem, a ujedno i razlog Houellebecqove intriganosti, što imalo obuhvatniji pogled na njegova djela onemogućuje svođenje na jedan od odgovora. Uz market-inške trikove, Houellebecqova djela otkrivaju i književno vrijedne elemente i istinsku i dubinsku patnju autora. (Koščec 2007) U nastavku će ovaj rad svoj fokus sa recepcijskih i biografskih elemenata usmjeriti prema tekstu.⁵

Društveni kontekst

Kulturološka i politička prekretnica kao posljedica događaja iz 1968. godine u tekstu je stigmatizirana kao ona koja je svojim poslijeratnim optimizmom i vjerom u napredak stvorila kulturu utemeljenu na seksu i novcu. (Koščec 2007) U tom su se vremenu pojavile libertinske struje koje su u ime ljudske slobode napadale društvene ustanove, ali nisu težile preuzimanju vlasti, već su tražile duhovna i materijalna dobra. Ta je kulturna revolucija primarno težila promjeni ljudskog duha i mentaliteta. No, tijekom sedamdesetih godina, zapažena je neobična praznina u intelektualnim granama. Takav antiklimaks šezdesetosmaškog preokreta još je jače prisutan u osamdesetim godinama u kojima je slobodno tržište postiglo osobit izražaj, individualizam je jačao, a time slabila nacionalna solidarnost među društvenim slojevima. (Koščec 2007) Kapitalizam je ušao na velika vrata i vladavina konzumerizma mogla je započeti svoju točku.

4. Dossier se sastoji od mnoštva kraćih kritika, ozbiljnijih studija i eseja o Houellebecqovu proznom opusu i njegovim stajalištima koji su u velikoj mjeri uzdrmali književnu i šиру kulturnu zajednicu. (Valentić 2001)
5. Tekst ćemo promatrati kao zatvoreni znakovni sustav u kojem se iskaz pretvara u diskurz te se njegovo značenje osamostaljuje i stabilizira bez pripadnosti autoru. (Biti 2000)

New Age

Takvo je stanje od osamdesetih godina pa do danas potaknulo traganje za alternativnim sustavima vrijednosti. Tehnološki napredak predstavlja preobrazbu čovječanstva, a obraćanje filozofijama i tehnikama New Agea, kao što su astrologija, kozmologija, vjerski sinkretizam i sekete, meditacije i istočnojedinstvene discipline, dobiva osobit zamah nakon kraja osamdesetih. Osim širenja svijesti i osobne preobrazbe „kao glavne teme New Agea navode se metafizika jedinstva i milenarizam⁶, kao i promjena paradigme.“ (La croix 2006, 6)

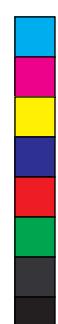
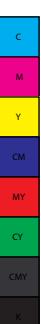
New Age pojavio se prije četrdesetak godina u Kaliforniji koja je sredinom šezdesetih bila uzburkana kulturnom revolucijom hipija kao glavnih predstavnika pokreta. Osporavanja vlasti i društvenog pokreta nije značilo poticaj na povlačenje u sferu egova, već otvaranje mogućnosti sklapanja novih saveza sa svojim bližnjima; zauzimali su se za osobnu slobodu koja je materijalističkim vrijednostima potrošačkog društva bila osuđena na društvene kontrole. La Croix smatra da su otvaranja raznih salona i radionica, seminara i mogućnosti usavršavanja u dodiru s guruima i mudracima na kraju osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, posebno potaknula spektakularan zamah New Agea u Francuskoj. (La Croix 2006) Premda su sve te organizacije nastale kao reakcija na materijalizam i civilizaciju posjedovanja, novo doba predstavlja vrlo isplativo tržište.

6. Vjerovanje da razdoblje Vodenjaka donosi 2000. godine mira, skладa i sreće.

Korijene uspjeha takvog sociološkog fenomena La Croix pronalazi u trima zahtjevima na koje novo doba odgovara. Prvi je zahtjev egzistencijalne prirode te je tako novo doba nedjeljivo od situacije patnje, frustracije i osamljenosti. „Smrt Boga koju proglašava Nietzsche i postupna sekularizacija društava doveli su u pitanje tradicionalna rješenja problema smisla.“ (La croix 2006, 20) Nasuprot skepticizmu, novo doba svoje ideje razlaže učinkovito i djeluje spasonosno. Čovjek više nije „kamen bačen u prazninu“ i smisao postojanja ispunjava njegov duh. Drugi je zahtjev kulturnog podrijetla. U vremenu kad broj pojedinaca zainteresiranih za proširenje svoje kulture raste svakodnevno, novo doba privlači svojim sinkretizmom ezoterike, okultizma, mistike, religija Istoka i antičkog svijeta. Treći, a možda i onaj koji najviše plijeni pozornost, jest ideološki zahtjev. Tako ideologija novog doba povezuje tri glavne teme. Razdoblje vodenjaka predstavlja velik zaokret u povijesti i ulazak u novo, mirnije razdoblje. Metafizika totaliteta predstavljena u temi cjeline (grč. *holos*) fizički i mentalni svijet ne razdvaja na subjekt i objekt, već je stvarnost jedinstvena pa, prema tome, prošlost ni budućnost ne postoje, a niti samoća. Ta se metafizika, kao što upućuje La Croix, suprostavlja analitičkom pogledu. U razdvojnoj i mehanističkoj paradigmi novo doba vidi neprijatelja te u prevladavanju kartezianizma prvi korak u postizanju preobražaja. Ta će osobna preobrazba, kao treća glavna tema novog doba, učiniti čovjeka bez granica, renesansnog čovjeka koji živi u potpunom skladu sa prirodom. (La Croix 2006)

Houellebecqove epizode posvećene Mjestu Promjene u Elementarnim Česticama pravi su pamflet protiv New Agea. Obrušava se na zablude, okupljanja, ekološke pokrete i trendove, ali i priznaje sposobnost harmoničnog ujedinjavanja. Premda sve što pripada New Ageu svodi na ispravnost i eskapizam, Houellebecq se uvelike preklapa u uporištima i argumentacijama novodobnog senzibiliteta. Razbija koncepte identiteta i zagovara raspršenje individualnosti, mašta o institucijski osiguranom zadovoljenju žudnje te napada monoteističke religije. (Koščec 2007) Ispreplitanjem sociologije, biologije te fizike i genetike, Houellebecq teži teorijskom sinkretizmu, a iz kvantnih teorija, kao najplodnijem supstratu New Agea, crpi svoje metafizičke analogije, primjerice s Hilbertovim prostorima ili Heisenbergovim načelima nesigurnosti. Houellebecq objavljuje kraj materijalizma i promjenu paradigmе, a takva je preobrazba, kao što smo vidjeli, u skladu s učenjima New Agea. (Koščec 2007)

Kao sastavni dio logike novog doba čini se totalitarizam prema kojem vode novodobni koncepti. Tako se osobna preobrazba može činiti kao pranje mozga, čovjek bez granica poništava sam pojam subjekta dok globalni mozak podriva svaki politički i društveni život, a kultura novog doba prijeti i našoj kulturnoj baštini. (La Croix 2006) Opasnost duhovne smrti na koju nas priprema novo doba zamjetna je i u Houellebecqovim vizijama.

Književni kontekst

Francuski je roman u posljednja dva desetljeća dvadesetog stoljeća izgubio ulogu društvene kritike. Miješanjem žanrova, brisanjem hijerarhija vrijednosti i povratkom klasičnoj naraciji proza je izgubila onu privilegiju kakvu je imala početkom dvadesetog stoljeća. (Koščec 2002) „Prednost kojom je roman mogao objediniti misao, imaginarno i nesvjesno te paradigma – uprizoriti kako opsesije i ključne silnice svoje epohe, tako i ono što je izvanvremensko, transcendentno nestala je. Prevladavanjem tendencije minimalizacije ciljeva i zatvaranjem unutar specifičnih diskursa roman kraja dvadesetog stoljeća kao da je odustao od takve zadaće.“ (Koščec 2002, 28) Autori su prezirali bilo kakav politički angažman i radije su težili estetizaciji i dovitljivosti. U literarnom je svijetu pred njima bila postavljena latentna zadaća: stvoriti tekst koji pruža užitak i lako je dostupan. Autori su tada obasipali čitatelja ispraznom autofikcijom; sve je prolazilo, patetično, vulgarno, sve dok je postojao ironijski odmak. I dalje se od svega najviše cijenilo cinizam i amoralnost. (Koščec 2002) Takva književna zaokupiranost, „često optuživana zbog bezbrižnog uživanja u stilskim igram, patološke stidljivosti i anemije“ (Koščec 2002, 12), Koščecu se doima uvjetovanim padom zanimanja za globalne ciljeve.

Stil

Houellebecq često ponavlja Schopenhauerovu rečenicu: „Pravi – i gotovo jedini – uvjet dobrog stila, jest imati nešto za reći.“ (Houellebecq 2007, 226). Ako pojам stila shvatimo kao osobitu kvalitetu iskaza pomoću figura i postupaka (Solar 1996), uzalud bismo ga tražili u Houellebecqovim tekstovima. Houellebecq svoja djela piše bez one francuske virtuoznosti i profinjenosti. No, premda i sam autor uvjerava kako ga ne zabrinjavaju pitanja koherentnosti i kako je stil zanemariv, marginalan, ovo će poglavje svoju pozornost usmjeriti sredstvima, postupcima, motivima, odabiru registra, leksika i sintaktičkih obrazaca, kako bi iz tih obilježja razabrao one ključne koje su u korespondenciji sa autorovom osobnošću i svjetonazorom, a tako i s njegovim intencijama ili ciljanim manipulacijama.

Houellebecqov tekst obiluje jednostavnim proširenim rečenicama koje su nalik onima iz medija ili spontanom govoru (Košćec 2007). Rečenice poput: „Otac mi je umro prije godinu dana.“ (Houellebecq 2003, 9), uspostavljaju atmosferu odsutnosti i rezigniranosti. Vrlo česti su i sarkastični pečati poput „to je sjajno“ ili „upravo tako i ja mislim“. (Houellebecq 2004, 38) Širenje područja borbe obiluje zločudnim ubodima pri dovršavanju portreta, dok su u Česticama i Platformi komentari duži, isprirovijedani mirnije i monotonije poput onog o kolegici s posla: „Tridesetpetogodišnja je žena ravne plave kose i veoma svijetlih plavih očiju; o njezinom intimnom životu nemam pojma“. (Houellebecq 2003, 18)

U tekstu nailazimo i na lirske dijelove koji svojom razmetljivom retorikom i neumjerenom metaforikom nastoje humanistički diskurz podcijeniti, ali i ti su dijelovi podložni autorovoj relativizaciji i ciničnim izvrtanjima. (Košćec 2007) Košćec pak smatra da sintaktički obrazac koji najviše doprinosi prepoznatljivosti teksta jest parataksična konstrukcija. Povezivanje rečeničnih segmenata interpunkcijskim znakom točka – zarez (;) utjelovljuje paradoks: ujedno označuje završetak i novi početak. (Košćec 2007) Primjerice: „Vječnost je djetinjstva kratka vječnost, ali on to još ne zna; krajolik promiče.“ (Houellebecq 2004, 43), ili: „Očeva mi je smrt pružila određenu slobodu; još nisam do kraja rekao svoje.“ (Houellebecq 2003, 73) Takvo sklapanje rečenica samo je po sebi stilistički otklon od „normalnog“ govora, a Houellebecq tako postiže dojam suhoće i odrješitosti i idealno preslikava logiku inkorporiranja različitih krhotina suvremenog kaosa. (Košćec 2007) Njegov je romaneskni diskurz suprostavljen literarnom jeziku i vuče prema vulgarizmima koncentriranom jeziku svakodnevnice.

**„Vječnost je djetinjstva
kratka vječnost, ali on to još
ne zna; krajolik promiče.“**

Okrutni verbalni ispadi nisu nekontrolirani, već svoj izvor pronalaze u samoj srži Houellebecqovog sustava.

Houellebecq vrlo rado prepozna i animalna obilježja u čovjeku pa se, u skladu s tim, pojavljuju i životinjske alegorije: pas iz prvog romana koji kruži u kafiću među stolovima utjelovljuje okrutnost koju pripovjedač osjeća u zraku. Također se pojavljuju dosta često parabole koje pod maskom izdvojenih životinjskih fikcija govore o problemima vezanim uz spolnost i žudnju. (Košćec 2002) Ta privrženost zoologiji, smatra Košćec, s jedne je strane povezana s autorovom sklonosću karikaturi, ali istodobno odražava darvinističko-naturalističko nadahnuće, koncepciju romana kao laboratorija u kojem su pojedinačni ljudski životi pokusni materijal za demonstraciju kolektivne predeterminarnosti. (Košćec 2007) Životinjski svijet i priroda izvori su gađenja i mržnje jer se temelje na neobuzданoj i nekontroliranoj okrutnosti, a u tekstu imaju ulogu metonimije međuljudskih odnosa.

Osim jezične grubosti i opscenih opisa, premda manje u prvom romanu, romani obiluju pornografskom građom, opisima ekstremnog nasilja i sadizma. Inzistiranju na takvom registru smisao je u stvaranju paradoksa, u sklopu s moralističkim preokupacijama djela. (Košćec 2007) Takve su namjere suprostavljene i u Platformi, ali uz pripovjedačev transparentniji i blaži jezik. Pripovijedanje je usredotočeno na opise osoba, mjesta i događaja, bez čestih upadica kakvima je obilovao prvi roman i bez višeglasja Elementarnih Čestica. Premda atoničan, protagonist Platforme ne sprječava eskalaciju verbalnog nasilja. Tako se pripovjedač bezrazložno obračunava s pojedincima i kategorijama kojima pripadaju. Okrutni verbalni ispadi nisu nekontrolirani, već svoj izvor pronalaze u samoj srži Houellebecqovog sustava. (Košćec 2002)

Opus također ima svoju konstantu. Ironija nije samo središnja figura Houellebecqovog teksta nego i „krucijalna dimenzija svjetonazora koji utjelovljuje“. (Koščec 2007, 120) Spektar njezinih manifestacija nije svodljiv na obračun s pojedinim, uočljivim metama ili globalni životni stav. Houellebecqova ironija destabilizira čitatelja te ga ostavlja u nesigurnosti. (Koščec 2007) Ironičnu interpretaciju Koščec vidi kao još jedno sredstvo amortizacije antagonizma i izbjegavanja otvorenog sukoba. Promatrana kao cjeline, Houellebecqova djela predstavljaju nakupine različitih ironičnih stavova koje simultano egzistiraju, a u kojima se, uz ciljani efekt sablazni, dodiruju diskurzi koji su inače nespojivi. Osnovna je pripovjedna građa grubo izrađena, no prožimaju je akademske parafraze, povijesne, sociološke ili ekonomiske argumentacije, ulomci prirodoznanstvenih teorija, snova i utopijskih vizija, putopisna zapažanja, aluzije na stilske postupke književnih klasika, pastiši itd. No ulomci tuđih diskurza ne ponašaju se poput stranih tijela jer je sama priroda teksta heterogenost i polivalencija. (Koščec 2007) Ironija se pojavljuje i u Houellebecqovom postupanju s likovima koji funkcioniraju kao njegove metonimije zbog bliskosti biografskih podataka, a to su svi pripovjedači. Svi žive u emotivnoj oskudici, nesretne su sudbine, umiru nasilnom smrću ili pak prerano, postaju žrtvama zlostavljanja ili završavaju u psihijatrijskim ustanovama. Koščec smatra da Houellebecqovi fikcijski autoportreti utjelovljuju ironiju prema konceptu središnjeg lika u romanu kao zanimljive i privlačne osobnosti. (Koščec 2007) Naprotiv, naglasak je na običnosti, sivilu i ispravnosti. Houellebecq ide i dalje od toga: on svoje pripovjedače sustavno ponižava, dovodi u frustrirajuće situacije, uzdrmava njihovu psihičku stabilnost, nanosi bol gubitcima, vulgarnostima, sebičnostima, niskim pobudama i sadističkim nagonima. Ta je vrst samoironije mnogo više od stilskog postupka: nerazlučiva je od autorove ličnosti, osobnih rana i tjeskoba. (Koščec 2007)

Posebnost leksika

U Houellebecqovom tekstu nalazimo tri jezična regista, tri stila diskurza: pokatkad se pojavljuju akademske i lirske sintagme, u većem su broju mladenački izrazi obilježeni vulgarnošću, a diskurz neutralnog, govornog stila prevladava u tekstu. Neke riječi ili sintagme upotrijebljene su doslovno, bez aluzija, dok su druge, u funkciji parodije. Akademske i lirske sintagme prate strategiju pretjerivanja, ponekad u cilju postizanja kontrasta, no takve se suprotnosti međusobno ne pobjaju, već njihovim ulančavanjem nastaje preplettenost kojim Houellebecq nastoji dekonstruirati tekst. (Košćec 2007) Jezični registar obilježen vulgarnošću područje je najvećeg energetskog naboja. Pražnjenje bijesa odvija se bez ikakva povoda, a visoka zasićenost teksta uvredama „neosporno premašuje potrebu što vjernijeg preslikavanja opuštenog i mlatenačkog govora; verbalna je agresija forsirana i namjerno prekomjerna, povremeno s ciljanim karikaturalnim učinkom.“ (Košćec 2007, 124) Motivacija takvih oštih tonova nije svodljiva na samo jedan odgovor. Jedan od odgovora može ležati u katarzičnom uzvratu udaraca osobnim autorovim traumama, dok drugo objašnjenje može biti marketinške prirode: takav diskurz privlači pozornost javnosti, a time se postižu iznimni tržišni rezultati. Houellebecqov je tekst bez sumnje isprepletten osobnim opsesijama; opire se normama i kontekstu, ali i vlastitim ideološkim uvjetovanostima. Takvo provokativno i bizarno objedinjavanje različitih diskurza i raznovrsnih elemenata, ne znači odsutnost stila, nego upravo suprotno. Radi se o izrazitoj i slojevitoj ekspresivnosti. (Košćec 2007) Noguez, kao jedan od „zaštitnika“ Houellebecqa, takav suhoparan i neobilježen, „lako čitljiv stil“ (Paradžik 2013) naziva antistilom; stil koji je neutralan, minimalistički i nevidljiv kao da ga uopće nema. (Noguez 1999)

U strukturi priče pripovjedač ima nezaobilaznu ulogu, a za analizu nam je važna razlika u načinu na koji se pripovjedač odnosi prema priči, odnosno prepričava li nam priču ili nam radnju mimetički prikazuje. Druga važna razlika u analizi pripovjedača je lice iz kojeg nam isti pripovijeda. Ako se radi o prvom licu, tada nam to pripovijedanje sugerira subjektivnost, dok nam pripovijedanje u trećem licu ipak ukazuje na objektivnost. Također, treba se imati na umu i razlika između onoga tko govori i tko vidi. Ako se pripovijedanje odigrava u fokusu jednog lika, tada je riječ o o unutarnjoj fokalizaciji, dok se u djelima u kojima nemamo uvid u junakove misli i osjećaje radi o vanjskoj fokalizaciji. (Solar 1996) Nadalje, treba imati na umu i razliku između pouzdanog i nepouzdanog pripovjedača jer će o tome uvelike ovisiti hoćemo li pripovjedaču vjerovati, poistovjetiti se s njim ili odobravati njegove postupke. Protagonist kao vodeća nit koja omogućuje snalaženje u nagomilanim motivima oblikuje se pripovijedanjem, opisima i iznošenjem misli u književnom djelu. Ovisno o njegovoj karakterizaciji, autor stvara poticaj za emocijonalno sudjelovanje čitatelja. Karakterizacija junaka može biti neposredna preko autora i/ili drugih likova i posredna preko postupaka i ponašanja. (Tomaševski 1998) U nastavku će ovo poglavlje razmotriti Houellebecqove pripovjedače i protagoniste, koja stajališta zastupaju, kako iznose pripovjednu građu i u kakvom su odnosu sa stvarnim autorom. Subjekti mu ustraju na osjećajima gubitka i entropije te se svojim biološkim, psihološkim i društvenim uzrocima nesreće iznova vraćaju, iznalazeći tako pojmove ljubavi i smrti kao neizbjježne punktove prema samodestrukciji.

Pripovjedač

Obilježeni psihičkim i emotivnim traumama te potisnutom žudnjom Houellebecqovi su protagonisti nositelji negativnog naboja koji se širi od prvog poglavlja djela. Proces u svaka od tri romana započinje mirnom ekspozicijom depresivnog stanja, frustracije i antagonizam se akumuliraju do kraja središnjeg dijela do kulminacije i eksplozije, a završni dio donosi smirenje i prikazuje drukčije stanje. Tako je svaki od tri romana formalno podijeljen na tri dijela, a svi strukturno funkcionišu kao logički sklopovi od tri komponente: premise, provjere i zaključka. (Koščec 2007) Primjerice, osovinu Širenja područja borbe čini protagonistovo socijalno i psihičko urušavanje, zaoštravanje svijesti o raskolu te konačni slom. U prvom dijelu, autodijegetski pripovjedač ocrtava vlastiti portret, a motivi koji naglašavaju proizvoljnost i otuđenost života uskladišteni su sa pripovjedačevom psihologijom. Potpuno razdvojen od svijeta u kojem je prisiljen živjeti, autodijegetski pripovjedač Širenja područja borbe razapet je između hijerarhije sustava zapovijedi, ograničenja, represije i isključenja. Sukladno tome, iznosi i tumači teze koje funkcionišu kao jedinstvena misao: seksualna je revolucija ubrzala propast liberalnog materijalizma, feminističko je oslobođanje pridonijelo pretvaranju žene u robu, isti zakoni upravljaju robno-novčanim tržistem i spolnošću suvremenog čovjeka, postupci zavođenja proširili su se na sve društvene kategorije, a odbiti sudjelovati u nadmetanju isto je socijalnom samoubojstvu, samoći ili depresiji.

U drugom dijelu protagonista pratimo u interakciji sa karikaturalnim dvojnikom, u ovom slučaju Raphaeleom Tisserand. Sva se romaneskna dramatika svodi na drugi dio, dok rasplet donosi protagonistovo oduštevanje od sudjelovanja u društvu te povlačenje iz ljudske zajednice. (Košćec 2007) Nakon profesionalne socijalne kapitulacije (op. a. internacija u psihijatrijskoj ustanovi), protagonist poduzima još jedan očajnički korak simboličke potrage za izvorima koju zaključuje priznanjem u zadnjim redovima: „Uzvišeno stapanje neće se ostvariti, životni je cilj promašen.“ (Houellebecq 2004, 156) Tijelo je u tim uvjetima samo područje borbe i patnji i ne može postati mjestom stapanja niti s vlastitim bitkom niti božanskom instancijom. (Košćec 2007)

Mnogo je građe preneseno iz života autora u djelo uz minimalno preoblikovanje. Više sporednih likova pripadaju postojećim osobama koje su potvrdile visok stupanj autentičnosti situacija u romanu. (Demonpion 2005) Michel i Bruno, dvojica polubraće iz Elementarnih Čestica u svjetlu se životopisnih saznanja Demonpiona doimaju poput dvije polovice Houellebecqove ličnosti. Kao i stvarnog Michela, roditelji su ih prepustili baki, a majčinska figura izrasta u paradigmu zapadnjačke dekadencije. Ona utjelovljuje bezobzirnu zaokupljenost hedonističkim užitcima te je neosporno da je ličnost majke podvrgnuta desakralizaciji. Lišenost majčine ljubavi u djetinjstvu ključni je čimbenik emotivne oštećenosti protagonista. Michel i Bruno tako utjelovljuju, smatra Košćec, dijametralno suprotne posljedice: dok Michel ignoriра vlastitu tjelesnost i povlači se u sferu znanosti, a život napušta nakon istraživačkog projekta, Bruno je uronjen u svoje spolne opsesije sve dok ne postane žrtva svoje patološke slike i ne skonča u psihijatrijskoj ustanovi. (Košćec 2007)

Pripovjedno žarište Platforme tematski je fokusirano na turizam koji je predstavljen kao vodeća gospodarska grana današnjice. Razmotren je njegov cijeli sustav, od konzumenata preko agencija do globalnih strategija. Ljudska ponašanja i djela promatrana su s odmakom ravnodušnosti, s više melankolije nego antagonizma i s manje zanimanja za osobine pojedinaca. Radije, pripovjedač se više zanima za generička obilježja kategorije kojima pojedinac pripada kao npr. sredovječni muškarac ili azijski čovjek. Protutežu toj sklonosti uopćavanju čini pripovjedačevo osobno iskustvo, tjelesna uronjenost u svijet i ljubavlju probužena težnja za životom. (Koščec 2007) Dok je u Česticama lik majke likvidiran, u Platformi nije nijednom spomenuta. Otac, smrtno stradavši u prvoj rečenici, nije pošteđen još jednim nizom pogrda. Kao i pripovjedač prvog romana, Michel izriče niz pohvala društvenom sustavu, sigurnosti koje mu jamči, ali dolazi do istog zaključka kao i prethodni pripovjedači: da mu ništa od toga ne pomaže da se primakne sreći. Meditaciju zaključuje dijagnozom temeljnog problema, primjenjivu na sve antijunake, a to je nesposobnost da ijednoj stvari pristupi s istinskom strašću. (Koščec 2007)

Kao i prethodnim pripovjedačima i Michelu iz Platforme uskraćena je sposobnost ljubavi, a on, ne znajući zaobići tu slijepu ulicu i prekidajući posljednje veze sa majkom i ocem, kreće putem opuštenog hedonizma. Protagonist je, zajedno s ocem, pokopao simboličku instanciju razuma, zakona i poretku. (Koščec 2007) No, za razliku od prethodna dva pripovjedača, u Platformi bezlični i depresivni službenik postaje sposobnim za uživanje u putenim užitcima. Nakon otcijepljenja od svog karikaturalnog dvojnika, protagonist stiže na prag ostvarenja potpune sreće, idile i blagostanja. On se nastoji uklopiti prihvaćajući tipične obrasce ponašanja i prag svojih ostvarenja vidi u povlačenju u egzotični raj sa ženom koju voli. (Koščec 2007) Kraj će romana pokazati da se radilo samo o „blistavoj iznimci“. (Houellebecq 2013, 349) Houellebecq se romanесknim prostorom isključivo služi za praktičnu provjeru svojih teza pa, sukladno tome, njegovi pripovjedači potkopavaju koncepte individualne volje, slobode, jedinstvenosti i izvornosti osobnog iskustva, a ljudska ponašanja i nagone svode na znanstvena objašnjenja. Jedno je od temeljnih obilježja Houellebecqovih protagonistova nepripadanje svijetu i vlastitoj egzistenciji te nemoć da to stanje umire. (Koščec 2002)

Izvantekstovne biografske podatke koje je Houellebecq unio u svoja djela uopće ne skriva; vlastito je očinstvo odbacio, prema svojim roditeljima osjeća samo mržnju, a iz intimnih veza dobio je samo razočaranje. Houellebecqovi stavovi izrečeni u javnosti izazivaju zgražanje i optužbe medija, ali između stavova autora i njegovih likova nema opipljive granice pa se tako oprost čitatelja, na koji Houellebecq očito nailazi, čini kao posljedica brzopletih, ali i spretno artikuliranih izjava.

Od objave prvog romana pa sve do danas, Michel Houellebecq ne prestaje plijeniti pozornost svojom provokativnošću i književnom borbom protiv svih nedaća zapadnog svijeta. Houellebecqova paleta društvenih pojava koju kritički provlači kroz svoj subverzivan opus sa ciljem da prikaže Zapad kao svijet neobuzdan i razoran proteže se od estradnih zvijezda, raznih sekci, hippy pokreta, pop kulture i dr. Nihilističkim svjetonazorom Houellebecq portretira dekadenciju zapadnog društva bez trunke dostojanstva, a sve sa ciljem da dokaže ideju koja se provlači kroz sva tri promatrana romana: jednom kad je proces degradacije započet, povratka više nema. Univerzalni zakon je onaj entropijski. No, Houellebecqov nihilizam ne otupljuje, već upravo suprotno; njegov tekst razbuđuje, unosi nemir i traži još. Ovome je završnom radu cilj bio pronaći odgovor na pitanje zašto Houellebecq svojim djelima i nastupom toliko privlači pozornost šire javnosti, ali i one usko specijalizirane, primjerice za kulturu, umjetnost ili politiku. Osovinu rada čine Houellebecqova Širenje područja borbe, Elementarne Čestice i Platforma, tri romana objavljena u razdoblju od deset godina, a analiza je dopunjena književnoteorijskim radovima, intervjuima i raznim člancima. Rad u početku nastoji približiti fenomen čitateljstvu uz pomoć recepcija i biografskih elemenata i u istom se upoznajemo sa autorovim namjerama koje su pomno isplanirane uz marketinške trikove i taktike. Tako su sve tužbe, svaki javni istup, zajedno služile jednoj svrsi: privući na sebe i svoja djela što više pozornosti javnosti ne bi li se tako ostvario cilj iz čijeg ostvarivanja Houellebecq vidi utjehu. Houellebecq je iz analize opusa autora znanstveno fantastičnih romana Lovecrafta uvidio da se javnost može podići noge jedino ako kopa unutar svega onoga što sa sobom donosi patnju zapadnom čovjeku. Nakon što su njegovi romani dostigli nakladu za kojom je žudio, Houellebecq seli u Irsku odakle nastavlja bosti obraz europske javnosti neprestano iritirajući ga temama nekorektnog političkog sadržaja.

Zaklji

Houellebecq piše prvotno zbog recepcije, njegov rukopis prije svega vapi za čitateljem, svojom britkošću zadire u teme koje su tek ispod površine svakodnevnog života. Bilo bi pogrešno, što je ovaj rad nastojao pokazati, priklanjati se jednoj ili drugoj strani kad je riječ o Houellebecqu, njegovi su likovi uvijek nosioci nekih ideja koje testira. Također, Houellebecqu pisanje služi i kao satori – zen događaj, pisanje mu pruža blagotvornost, ono je njegova nužnost, ali i sloboda. Vješto i tankočutno, Houellebecq pedantno prebire po europskim temama i pritom nikom ne ostaje dužan.

Jedan od mogućih odgovora zašto Houellebecq ne prestaje privlačiti pozornost na svoja djela, a koji ovaj rad nije izložio, može ležati u esenciji tragičnog čitanja. Roland Barthes u Užitku u tekstu (1973) govori o tekstu naslade koji čitatelja dovodi u stanje gubitka, koji onesposobljuje i potresa čitaočeve povijesne, kulturne i psihoške osnove. Tekst koji dovodi u sumnju postojanost čitaočevih ukusa, njegovih vrijednosti i uspomena i dovodi ga u krizu. Naslada koja čitatelja prožima nije iskaziva, te je takvo čitanje najizopačenije; čitatelj se, znajući Houellebecqove namjere, pretvara kao da priči ne zna kraj i žudi za svojim fetišem – tekstrom. Jednoznačni odgovori nisu primjenjivi na slučaj Houellebecq, ali se bez skanjivanja može tvrditi da se radi o kvalitetnom autoru koji se i nakon svoje romaneske trilogije nastavlja buniti protiv svih autoriteta zapadnog svijeta.

jučak

Literatura

Autorske knjige:

- Houellebecq, Michel. 2004. Širenje područja borbe. Zagreb: Litteris
- Houellebecq, Michel. 2004. Elementarne Čestice. Zagreb: Litteris
- Houellebecq, Michel. 2003. Platforma. Zagreb: Litteris
- Houellebecq, Michel. 2007. Lanzarote i drugi tekstovi. Zagreb: Litteris
- Demonpion, Denis. 2005. Houellebecq neautorizirano: istraživanje jednog fenomena. Zagreb: Naklada Ljvak
- Koščec, Marinko. 2002. Skice za portret suvremene francuske proze. Zagreb: Konzor
- Koščec, Marinko. 2007. Michel H.-mirakul, mučenik, manipulator?. Zagreb: Hrvatsko društvo pisaca
- Milanja, Cvjetko. 1999. Zbornik Autor, pripovjedač, lik. Osijek: Svjetla grada
- Tomaševski, Boris. 1998. Teorija književnosti. Tematika. Zagreb: Matica Hrvatska
- Solar, Milivoj. 1996. Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga
- La Croix, Michel. 2006. Ideologija New Agea. Zagreb: Litteris
- Biti, Vladimir. 2000. Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije. Zagreb: Matica Hrvatska

Internetski izvori:

Žigo, Lada. 2004. „Samoisticanje ubojstvom“. <http://www.matica.hr/vijenac/268/Samoisticanje%20ubojstvom/>. (10. rujna 2016.godine)

Paradžik, Marko. 2013. „Ideologija u romanima Michel H ouelbecq“ . <https://www.scribd.com/doc/242728838/%C4%8Casopis-Obnova-br-1-2013-g-Kulturna-Hegemonija>. (10.rujna 2016.godine)

Valentić, Tonči. 2001. „Seks – metafizika kapitalizma?“. <http://www.matica.hr/vijenac/210/Seks%20E2%80%94%20metafizika%20kapitalizma%3F/>. (12.rujna 2016.godine)

Valentić, Tonči. 2002. „Provokacija za skandal“. <http://www.matica.hr/vijenac/225/Provokacija%20za%20skandal>. (20.kolovoza 2016.godine)

Sussannah, Hunnewell. 2013. Interviews. Michel Houellebecq. <http://www.theparisreview.org/interviews/6040/the-art-of-fiction-no-206-michel-houellebecq>. (10.rujna 2016.godine)

Lansiranje filma

„The Voice“

na tržište

Cilj rada bio je osmisлити PR kampanju koja bi помогла у промоцији и лансирању новог филма на тржиште. Односи са јавношћу или скраћено PR (public relations) су кљуčна ставка готово било којег облика пословања, па тако и show businessa. Од почетка кампање и одабира глумача, све до рекламијских кампања и евалуацијских истраживања, све спада у оквире PR кампање коју је за нас одрадила позната PR твртка Ketchum. Кампања је укључивала запошљавање производне куће и актера у стварању филма, billboard кампању, евалуацијско истраживање, жуту штампу и трачеве, друштвене мреже те све остale елементе који помажу у промоцији филма до премијере и до, наравно, огромног успјеха на box office резултатима.

*Cijela кампања је фiktivna i izmišljena u svrhu istraživačkog projekta iz kolegija Istraživanje u odnosima s javnošću. Scenarij i ideja za film su stvarni, a rezultat su rada autora.

Karolina Teklić

Luka Glavaš

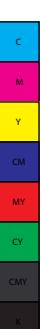
Uvod

U okviru nastave iz kolegija Istraživanje u odnosima s javnošću kojeg slušamo na II. godini studija Medijske kulture na Odjelu za kulturologiju Sveučilišta u Osijeku proveden je projekt realizacije lansiranja novog filma na tržište.

Iako je kampanja koja je osmišljena u projektu fiktivna i izmišljena u svrhu obavljanja zadatka navedenog kolegija, scenarij za film „The Voice“ je stvaran i napisan od autora ovog seminarskog projekta, scenarista Karoline Teklić i Luke Glavaša. Prateći korake u izradi i analizi sadržaja, postavili smo temelje za izradu kampanje i rješavanje ovog problemskog zadatka. Prvi korak u našoj realizaciji projekta bilo je, dakako, rađanje ideje i pisanje scenarija. Nakon napisanog scenarija koji je prošao već nekoliko ruku konzultirali smo se s poznatim hrvatskim scenaristom Josipom Žuvanom koji predaje scenarij u Kino klubu Split.

Nakon njegovih preinaka i savjeta, scenarij je preveden na engleski jezik te poslan preko distribucijske stranice FilmFreeway, preko koje se scenarij šalje na odabrane filmske festivalove. Scenarij je viđen i prihvaćen od strane nekoliko producijskih kuća, a mi smo odabrali Blumhouse productions. Nakon dogovora o financijskim sredstvima, započeta je realizacija scenarija u film. Odabrani su glavni glumci, složena je PR kampanja koja je uključivala različite medije, od novina, magazina i portala do radija i televizije.

Prvo su u javnost preko interneta i televizije pušteni teaser traileri popraćeni isjećcima sa snimanja, intervjuima s glumcima te novinskim člancima o novonastalim uspješnim scenaristima i redateljima s ovih prostora (scenaristi su odabrali sami režirati film). Nakon snimanja i prvog prikazivanja filma dani su komentari raznih kritičara koji su uspješno privukli još veću publiku. Provedena je i online anketa koja je rezultirala odličnim ocjenama za film te ga digla na box office ljestvici. Kampanja je trajala oko tri mjeseca prije premijere filma do mjesec dana poslije prvog prikazivanja.

Početak kampanje

Počeli smo od pitchinga za producente jedne od vodećih producijskih kuća za horor žanr, Blumhouse Productions (<http://www.blumhouse.com>). Pitching je prezentiran pred trenutnom editor-in-chief producenticom, Rebekah McKendry. Iznimno joj se svidjela ideja, te smo od producijske kuće dobili \$6 milijuna dolara za proizvodnju filma te PR kampanju.

Producijska kuća je ustanova koja inicira proizvodnju određenog filmskog projekta, osigurava finansijska sredstva i brine o optimalnim uvjetima realizacije (Peterlić, 1990: 374).

Pitching

Pitch definiramo kao kratko predstavljanje scenarija producentima kako bi uložili novčana sredstva u realizaciju filma. Svaki uspješan Pitch u uvodu mora imati definiran logline, odnosno sažetu radnju u jednoj ili dvije rečenice radi lakšeg razumijevanja filma. Često producenti na temelju samog loglinea odlučuju sviđa li im se projekt i hoće li uložiti svoje vrijeme u čitanje samog scenarija. Logline našega filma: radnja prati mlađića koji sumnja u svoje mentalno zdravlje nakon što mu se serijal čudnih stvari počinje događati i pojavljivati u stanu gdje inače živi sam.

Ideja za film proizašla je iz Lukinog slučajnog kuhanja dvije kave i onda kada je sam kod kuće. Baš kao i lik iz scenarija, Luka je iz nekog nepoznatog razloga svakoga jutra kuhao dvije kave te ih naposljetku i sam popio. Kroz zajednički razgovor o tome i pogledane brojne horor filmove tijekom niza godina rodila se ideja za ovaj horor s naznakom misterije. Kao uzore ovog žanra bismo izdvojili Alfreda Hitchcocka i Jamesa Wana jer su tijekom godina ovladali ovim kompleksnim žanrom te pridobili brojnu publiku.

Horor žanr često je zapostavljen u današnjoj filmskoj industriji i to pogotovo u Hrvatskoj pa smo odlučili naš projekt prenijeti preko bare, budući da u Hrvatskoj nije puno dobrih horora snimljeno pa ni publika nije široka. Vjerujemo da ćemo ovim filmom probuditi obožavatelje ovog žanra, pa tako i one koji to do sada nisu bili. Ovaj žanr je nešto posebno, a doživljaj dobrog horora i dobrog filma bilo kojeg drugog žanra izrazito je drukčiji i neusporediv u smislu dojma kojeg ostavljaju na nas i naš um.

Sinopsis

Sinopsis je tekst u kojem se sažeto izlaže osnovna radnja zamišljenoga filma (Peterlić, 1990: 525).

New York, sadašnjost. Mladi dečko Edward koji studira izvan svog rodnog mjesta po prvi puta živi sam te se prilagođava novom načinu života. Jednom prilikom nesvesno skuha dvije kave iako je sam u stanu. Na to se iznenadi, no popije obje. To je samo prvi u nizu neobičnih događaja koji su uslijedili. Na fakultetu se uhvati kako nesvesno crta neobičan crtež zastrašujuće siluete koja bdije nad njim dok spava. Osvijestivši si to zgužva ga te baci pod klupu. Sljedeće jutro Edward tijekom tuširanja ugleda crnu siluetu koja se približava tušu. Otvorivši vrata silueta nestane, a na podu ugleda papirić na kojem piše „Ponestalo nam je kave.“ Otvorivši bilježnicu na fakultetu vidi onaj isti crtež koji je jučer zgužvao i bacio pod stol. Zapanji se jer je siguran da ga je bacio. Ispriča prijatelju Leu o nedavnim događanjima, a on ga uputi nadobudnom štreberu Martinu. Martin mu savjetuje posjet psihijatru i da mu njegovu posjetnicu. Nakon predavanja, Edward se pozdravlja s ekipom u dvorištu, a u nizu ruku dotakne i neku blijesku, prljavu ruku koja čvrsto uhvati njegovu. On ju otrgne i digne pogled, no ispred njega nema nikog. Edward otkaže prijateljima ranije dogovorenou cugu te pozuri do psihijatra. Prijatelji u kafiću komentiraju Edwardovo konstantno otkazivanje kava i čudno ponašanje u zadnje vrijeme, a dr. Jenkins ne pronalazi nikakve nepravilnosti u nizu pretraga te mu daje samo tablete za spavanje. Edward još jednu noć provodi sam pred televizorom. TV kanali sumanuto se počinju mijenjati. Edward ugasi televizor, no on se ponovno upali na što Edward prestravljeni isključi TV iz utičnice. Edward se sprema za spavanje te popije jednu tabletu koju mu je dr. Jenkins prepisao. Ostavlja upaljeno svjetlo te liježe. Obistini se scena koju je Edward crtao, zastrašujuća silueta bdije nad njim. Glas se prodere, a svjetla se ugase. Edward se ustaje te upalivši svjetlo vidi sobu ispunjenu crtežima scena koje su se već dogodile; kuhanje kave, tuš – samo što na crtežima uvijek nekakva crna silueta bude pored njega. Između ostalih nađe se i onaj koji je on crtao. Počne istraživati paranormalne događaje na internetu te pronađe demona koji odgovara njegovim događanjima. Zaspe te odluči ignorirati glas kao što je pisalo na internetu kao jedino rješenje. Edward se probudi te ode skuhati kavu, glas postaje sve glasniji te mu naređuje da skuha još jednu kavu, Edward se prodere da nestane. Sобу ispuni tišina, a Ed odlazi u dnevnu sobu ispititi svoju kavu. Na vrata mu kuca prijatelj Leo, no ovaj samo ostaje sjediti, vidimo njegovo lice koje je sada ružno i slično demonskom.

Scenarij

Scenarij jest gotov tekstualni predložak za budući film, tj. tekst koji sadrži raspored i sadržaj pojedinih scena, te sve dijaloge u budućem filmu (Peterlić, 1990: 486) On definira sadržaj, kao i kompoziciju filma. Scenarij, pak, ne sadrži režijske elemente (kutove, planove i kretanja kamere, montažne spone), to je domena knjige snimanja. Budući da je industrijski dokument, scenarij je stilski, tipografski i vizualno standardiziran. Postoje brojni razlozi zašto je standardiziran. Primjerice, scenarij standardiziranog formata može se procijeniti u odnosu na planirano trajanje filma (1 str. scenarija = 1 minuta filma). Isto tako, standardizirani scenarij piše se isključivo fontom "courier", tj. "courier new", veličine 12, neproporcionalnom fontu kod kojega svako slovo zauzima jednak prostor.

U predstavljanju producentima priložili smo i uvid u neke od upečatljivijih scena iz scenarija.

INT. KUPAONICA – DAN

Edward pere kosu u tuš kabini. Kroz staklo tuša mutno vidimo vrata koja se polagano otvaraju. Edward briše oči te pogleda, no kod vrata ne ugleda ništa. Odmahne te nastavi s ispiranjem kose. U staklu sada vidimo crnu siluetu koja se sve više približava tušu. Edward otvori oči te ju ugleda. Zaprpašten naglo otvara tuš, ali u kupaonici nema ničega. Izlazeći iz tuš kabine osjeti kako je stao na nešto te pod nogom ugleda papirić na kojem piše „Ponestalo nam je kave.“ Edward uplašeno gužva papir i baca ga u kantu. Izlazi iz kupaonice.

Uz ovu, priložena je i jeziva scena gdje entitet postaje agresivniji.

INT. EDWARDOVA DNEVNA SOBA – NOĆ

Edwardsa sjedi na trosjedu te tipka na laptop. U pozadini se čuje ZVUK TELEVIZORA.

THE VOICE

(sablasno, tiho)

Edwarde... prebaci kanal.

Edward podigne pogled, te se osvrne preko ramena. Ne vidjevši ništa, odmahne te nastavi tipkati na laptop.

THE VOICE

(sablasno, ljutito)

Prebaci kanal, uopće ne gledaš.

Edward odmahne glavom i protrlja oči, nastavivši sa svojim poslom.

THE VOICE
(gnjevno, vičući)
PREBACI KANAL!

Edward odskoči te se vidno prestravljen izdere.

EDWARD
Tko si ti?!

Njegovo pitanje poprati tišina. Nakon nekoliko sekundi kanali na TV-u se sami počnu mijenjati. Edward pojuri prema TV-u kojeg isključi na dugme, no on se ponovno upali nakon čega Ed iskopča prekidač iz struje. Sобу испунjava tišina, čuje se samo ZVUK EDWARDOVOG DISANJA. Edwarda se hvata za glavu vidno uznemiren.

Nadalje, predstavljena je i scena u kojoj kulminira radnja.

INT. SPAVAĆA SOBA - NOĆ

Edward ulazi u sobu u potkošulji i gaćama, spremam za spavanje. Iz torbe vadi tablete za spavanje, te nakon sekunde razmišljanja popije jednu. Krene ugasiti svjetlo, no zastane i ipak ga odluči ostaviti upaljeno. Ode i legne u krevet. Kamera snima iz gornjeg kuta sobe sat na zidu, a u pozadini se vidi Edward koji liježe na krevetu i ide spavati. Vrijeme na satu se pretapa iz 11:45 na 3:25. Kamera se prebacuje na krupni plan Edwarda koji duboko spava te se ona lagano udaljava.

THE VOICE
(razočarano, sablasno)

E moj Edward... baš se ne trudiš živjeti kompromisno... znaš da ne mogu spavati s upaljenim svjetlom.

Jedno vrijeme je tišina, a zatim vidimo scenu koju je Edward bio nacrtao - on spava dok neka zastrašujuća silueta bdiće nad njim. JAK ZVUK VIOLINA gradira napetost u sceni.

THE VOICE
(glasno)
ED!

U trenutku kad se glas izdere, svjetlo se ugasi i sobu ispuni mrkli mrak, kadar je crn, tišina je. Čujemo Edwarda kako se probudio i duboko diše. ZVUK KORAKA odaje da se Edward ustao i ide prema svjetlu. Kada upali svjetlo, sobu ispuni JAK ZVUK KLAVIRA, a po zidovima u sobi vidi more crteža sličnih onome koji je prije nesvjesno nacrtao. Na svakom crtežu razaznaje se određena scena koja se već dogodila, samo što pored Eda na crtežima vidimo i crnu siluetu, a na sredini zida je prvi crtež. Edward ih mahnito trga sa zida i podere na komadiće te baci kroz prozor od stana. Istog trenutka uzima laptop i u tražilicu upisuje „opsjedajući entiteti“. Nailazi na web stranicu koja pobliže opisuje neke demone, a u jednom opisu pronalazi i svoj slučaj.

PR kampanja

Iako se u filmskoj industriji najčešće za PR pobrine produkcijska kuća, ovaj projekt je zbog svoje veličine zahtijevao zapošljavanje PR agencije. Još jednom naglašavamo da je cijela kampanja fiktivna i izmišljena u svrhu realizacije istraživačkog zadatka iz kolegija Istraživanje u odnosima s javnošću. Jedan od glavnih ciljeva aktivnosti PR-a i marketinga te PR kampanje je stvaranje interesa za film kako bi se osiguralo da ga publika vidi u prvom tjednu prikazivanja. Za PR kampanju zaposlena je tvrtka „Ketchum“, jedna od trenutno vodećih PR tvrtki u svijetu po zaradi.

Kampanja je počela istodobno s početkom snimanja filma. Svim vodećim medijima poput novina The Timesa, filmskim časopisima Entertainment Weekly, Total Film, EMPIRE, televizijskim kućama HBO, Cinemax, CineStar te najboljim filmskim portalima IMDb, Rotten Tomatoes, MoviePhone i sl. poslani su dopisi o početku snimanja i o samom projektu te uključenim strankama. Počelo se prikazivati teasere (kratke video uratke s isjećcima iz filma), a ljudi su pokazivali interes i davali pozitivan feedback (odgovor) na najavu filma. Početak kampanje u medijima zajedno sa zapošljavanjem osoblja za snimanje, kostimografiju, scenografiju i ostalo odnio je \$600 tisuća dolara.

Odabir glumaca

Dugo se razmišljalo i odlučivalo čiji bi izgled najbolje utjelovio Edwardov karakter. Na audiciju je došao velik broj poznatih holivudskih glumaca, a za toliki odaziv bile su zaslužne i ranije najavljenе i pripremljene plate s hrvatskim pršutom i paškim sirom, koje su ujedno upoznale glumce s njihovim budućim suradnicima i scenaristima. Pobjedu na audiciji odnio je Jake Gyllenhaal, budući da je njegov izgled i sposobnost utjelovljenja raznih uloga u dosadašnjoj karijeri prevagnula te je on odabran za glavnu ulogu. Finalni izbor suzio se na njega i Dwayne Johnsona koji je priznao da je došao na audiciju zbog pršuta, no nije dobio ulogu jer je na audiciji svaki put istukao glumca koji je utjelovio glavnog negativca filma („The Voice“), Vin Diesela, vjerojatno zbog prijašnjih nesuglasica u serijalu „Brzi i žestoki“.

Prateće uloge dane su glumcima Paulu Ruddu („Antman“) za ulogu Dr. Jenkinsa, Kyleu Sullivanu (poznatog po ulozi Larryja u sitcomu „Rat u kući“) za ulogu Martina te Aaronu Taylor-Johnsonu (nominiran za zlatni globus za ulogu Ray Marcusa u filmu „Nocturnal animals“) za ulogu Lea.

Ostale uloge poput glasa majke preko telefona i drugih studenata na fakultetu odraditi će statisti. Budžet dan glumcima iznosio je \$2 milijuna dolara prije snimanja, a poslije snimanja dan im je ugovoren bonus koji je ovisio o zaradi filma.

Razvoj kampanje

Žuti tisak/tračevi

Žuti tisak je naziv za tip novinarstva koji se temelji na senzacionalističkim naslovima, eksplisitnim i pretjeranim grafičkim dodatcima, naglasku na trivijalnim vijestima te korištenju glasina i neprovjerenih informacija (Hrvatska enciklopedija, 2016). Kao i tabloidi, žuti tisak često izvještava o životima poznatih i slavnih osoba, koristeći podebljane naslovnice s velikim ilustracijama i velikom oslanjanju na neimenovane izvore. Također, žutom tisku nije strano ni preuveličavanje ili dodatno dramatiziranje pojedinih vijesti.

Prilikom snimanja filma u medije su puštane razne priče sa snimanja koje su naravno uključivale i traćeve vezane za glavne glumce. Jedan od traćeva bio je kako je glumac Gyllenhaal pokušao zavesti sceneristicu i redateljicu Karolinu Teklić. No, iako je Gyllenhaal mladoj sceneristici do sada bio najdraži glumac ona ga je hladno odbila, rekavši mu kako je njeno srce već osvojeno. Naravno, ovo je samo trač, no većina žute štampe proširila je ovaj „skandal“ popraćen fotografijama govoreći kako je Gyllenhaal svojim šarmom osvojio i strano srce mlade sceneristice. Trač je dosegao svoj vrhunac kada je emitiran tijekom večernjih vijesti koje prati velik broj ljudi, a koji su se nakon prikazanog sadržaja zainteresirali za film.

Ova cijela situacija djelovala je izvanredno za promociju filma, kako na stranim tako i na američkim prostorima, a sve takve traćeve demantirali su i Teklić, i Gyllenhaal kao i ostali glumci i suradnici rekavši kako je atmosfera na snimanju izrazito prijateljska i da nikakve navodne pristranosti i ljubavne iskre to ne mogu pokvariti.

Budući da je sada već produkcija filma bila dobro popraćena u medijima, kako zbog poznatih lica uključenih u projekt tako i zbog novih traćeva koji su kružili, za sam film postali su zainteresirani i vrhunski filmski kritičari poput Leonarda Maltina. Naravno, pri završetku snimanja prije puštanja i premijera filma prvi su primjerici poslani njemu te sličnim prestižnim kritičarima. Gotovo svi su film ocijenili između 9 i 10/10, a Maltin je prokomentirao ovaj uradak kao „Najbolji horror još od Hitchcocka“, što je eksponencijalno podiglo popularnost mladih scenarista ovog filma.

Billboard kampanja

Netom prije premijere filma napravljena je globalna „billboard kampanja“, gdje su senzacionalni plakati reklamirali dolazak ovog filma u kino dvorane. Plakati su bili tamni te prikazivali scenu iz filma gdje se Edward budi, a soba mu je oblijepljena crtežima i zgužvanim papirima. Zanimljiva je bila činjenica da je na plakatima pisalo „Priđi bliže... ako se usudiš“, a kada bi ljudi prišli na određenu udaljenost senzor bi aktivirao zvučnik koji je glasno pustio „The Voice-ov“ vrisak na ljude. Ljudi su bili prestravljeni, no oduševljeni ovim senzacionalnim uratkom te su svoja iskustva masovno dijelili na društvenim mrežama, popularizirajući film još i više.

Online reklamna kampanja i web page

Također, uz ovu kampanju napravljena je i online reklamna kampanja, gdje se na većini najkorištenijih web-stranica poput Facebooka, Twittera, IMDb-a i sličnih puštene reklame s isjećcima iz filma. Naravno, reklame su bile pop-up (iskočni prozori), no lako ugasevine.

Napravljena je i web stranica koja je imala odbrojavač do prve premijere filma, a na njoj su objavljivane razne priče, anegdote sa snimanja te detalji u vezi filma. Sadržala je i trivia kviz koji su korisnici mogli rješavati, a sastojao se od pitanja o glumcima, redateljima, scenaristima i sl., ali i o samom filmu gdje su korisnici mogli pogadati što će se dogoditi u filmu i kako će završiti te što određeni simboli u filmu predstavljaju i sl.

Interes je bio ogroman, a producenti zadovoljni dotadašnjom zaradom i medijskom popraćenošću. Jednom je prilikom Rebekah McKendry izjavila kako su „ovi mladi ljudi jednostavno genijalni, i zahvalna sam što imam privilegiju prvi njihov internacionalni film baš ja producirati i sudjelovati u ovom divnom projektu. Nikad u životu se nisam ovoliko zabavljala, a spojila ugodno s korisnim i usput zaradila“.

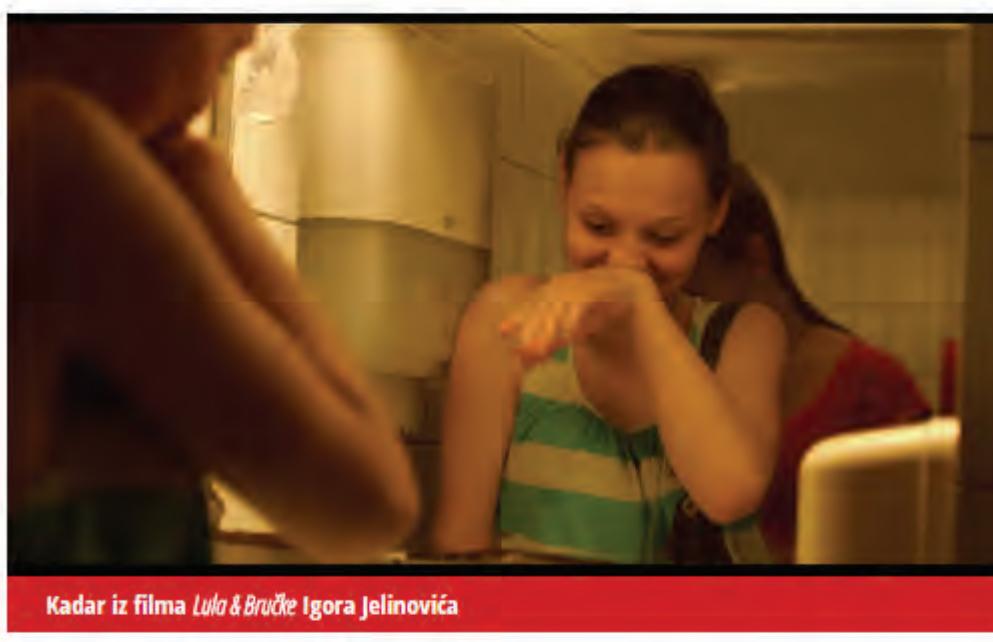

Prijašnji uspjesi

Rečeno je da je ovo prvi internacionalni film koji su Teklić i Glavaš snimili, no to ne znači da im je prvi film uopće. Naime, Teklić je u Hrvatskoj već poznata u svijetu filma, a o tome svjedoči i članak HFS-a (Hrvatski filmski savez) o njenom radu: „Karolina Teklić se pokazuje najproduktivnjom i najraznolikijom autoricom ovogodišnje Smotre jer potpisuje i dva samostalna igrana filma *Tragovi* i *Prekid* (a autorica je i devetominutnog dokumentarca *Baka*)...“

Kino klub Split organizira petu godinu za redom svoje interno klupske natjecanje odnosno godišnju Smotru svih filmova snimljenih protekle godine. Svojim radovima sudjeluju brojni autori u kategorijama igranog, dokumentarnog, eksperimentalnog i animiranog filma, spota te u posebno zanimljivoj kategoriji nazvanoj *Montaža u kamjeri*, po istoimenoj radionici koja priprema ili dodatno educira već aktivne i neke buduće autore.

(Izvor:
http://www.hfs.hr/novosti_detail.aspx?sif=3953#.WHKiP_nhDIV)

Najviše je igranih filmova, čak četrnaest, a među njima su i *Nas dva*, skoro polusatni rad Andrije Mardešića, petnaestominutni *Lula & Bručke* redatelja Igora Jelinovića odnosno dvadesetominutni *Medo malo* istog autora, pa *Minjonja Njanjonja* Josipa Lukića i *Zatočen* Marka Valića koji traju po jedanaest minuta, nešto duži *Tatoo* autora Jure Kneževića, kratki *Paranoja* autorica Karoline Teklić, Tesse Matošić i Ane Aras i još jedan rad grupe autorica Ane Pelajić, Ane Dukić, Marije Petričević, Anamarije Bogdan i Linde Žitnik *Hotline*, kao i gotovo desetominutni *Skrivena premijera* redateljice Jelene Mucibabić. Karolina Teklić se pokazuje najproduktivnjom i najraznolikijom autoricom ovogodišnje Smotre jer potpisuje i dva samostalna igrana filma *Tragovi* i *Prekid* (a autorica je i devetominutnog dokumentarca *Baka*), grupa autora *Kino Banda* potpisuje najkraći igrani film, minuti i pol dugu *Čestitku*, a popis

Premijera filma

Film je gotov, a premijera je održana u Los Angelesu na najvećem festivalu horor filma u Americi, Screamfestu. Premijera jest prvo prikazivanje gotovog filma. Na njoj prisustvuju glavni glumci, redatelji i ostatak filmske ekipe zajedno s publikom. (Betts, Raymond F: A history of popular culture: more of everything, faster, and brighter. Routledge: New York and London, 2004.) Publika je dočekala film s ovacijama, a iz dvorane izašla zapanjena i blijeda. Komentari onih koji su film pogledali bili su generalno pozitivni, a film je zaradio najbolju ocjenu za horor film u posljednjih 30 godina.

Na premijeri glavni glumac izjavio je: „...Nisam imao velika očekivanja kada sam prihvatio ulogu budući da su redatelji mlađi i novi u ovom poslu, no to su dvoje najdivnijih ljudi s kojima sam ikada radio i mogu vam sa sigurnošću reći da mi je ovo najdraži projekt u životu, jer je toliko krvi, znoja i smijeha uneseno u izradu jednog horora nakon kojeg ćete moći sve osim smijati se.“

Provedena anketa

Nakon što je film već neko vrijeme bio u kinima, napravljena je anketa kao evaluacijsko istraživanje u kojoj su gledatelji ispitani te su provjereni njihovi dojmovi. U evaluacijskim se istraživanjima procjenjuje jesu li konkretne kampanje donijele korist tj. jesu li njima ostvareni predviđeni ciljevi. (Namjena i podjela istraživanja u odnosima s javnošću, predavanje 3.) Anketa je bila postavljena u vodećim kino dvoranama u 15 najvećih gradova u Americi. Ankete su se nalazile na sjedalima kino dvorana te su je gledatelji davali portiru nakon odgledanog filma (ankete su se sastojale od ocjena za film, redatelje, glumce, način snimanja i dr., a davala se ocjena od 1 do 5, 1 najmanja, 5 najveća). Rezultati ankete postavljeni na službenoj web stranici filma. Budući da su dojmovi i rezultati bili pozitivni, anketa je rezultirala još većim brojem novih gledatelja.

Krajnji uspjeh kampanje i filma

Isto tako, ocjene na IMDb-ju i Rotten tomatoes-u rasle su iznenađujućom brzinom što je svjedočilo o uspješnosti kako samoga filma tako i provedene PR kampanje. Za PR izdvojeno je \$3 mil. dolara od čega je kampanja potrošila svega \$2.6 mil., pa je ostatak potrošen na kvalitetnije snimanje samoga filma. Na snimanje potrošeno je \$800 tisuća dolara ne uključujući plaće za sve uključene djelatnike.

Na kraju prikazivanja filma u kinima, ostvarena je dobit od \$90 milijuna dolara rušeći puno rekorda na inozemnim box office-ima.

COME CLOSER...IF YOU DARE.

THE VOICE

COMING SOON

Box score rezultati:

Producijska kuća:.....Blumhouse Productions

Uložena sredstva:.....\$6 mil. USD

Od toga - glumci:.....\$2 mil. USD + bonus

Ostatak ekipa:.....\$600 000 USD

Snimanje:.....\$800 000 USD

PR kampanja:.....\$3 mil. USD

Od toga potrošeno:.....\$2.6 mil. USD

Profit na box score-u:.....\$90 mil. USD

Odnosi s javnošću su ključna stavka za uspjeh u bilo kojoj industriji pa tako i u filmskoj. Angažman kvalitetne i specijalizirane PR agencije koja je imala inovativne ideje i pristup u PR kampanji urođilo je ogromnim profitom za film, ali i producente i glumce koji su ostvarili maksimalni ugovoren bonus.

S uloženih \$6 milijuna dolara Blumhouse produkcije Teklić/Glavaš/Gyllenhaal i ostatak equipe napravili su remek djelo teško \$90 milijuna dolara. Kampanja se sastojala od brojnih anketa, novinskih članaka, recenzija i zasebnih mini kampanja koje su iznova i iznova privlačile novu publiku, a mladi scenaristi oduševili su i svojim umijećem režiranja.

Vrlo je važno svoj rad odlično predstaviti producentima kako bi izdvojili svoja sredstva za realizaciju ovakvog mega projekta. U svakom slučaju bez PR-a i dobre kampanje ovakav uspjeh ne bi bio moguć i ovakav globalni hit nikada ne bi bio napravljen.

Zaključak

Literatura

- „The Voice“, Luka Glavaš, Karolina Teklić, 2016. (scenarij)
- McKee, Robert (1997) Story: Substance, Structure, Style and the Principles of Screenwriting, Harper Collins, New York
- Peterlić, Ante (1977) Osnovne teorije filma, Filmoteka, Zagreb
- Peterlić, Ante (ur.) (1990) Filmska enciklopedija (2. tomb), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
- Ravlić, Slaven (ur.) (2016) Hrvatska enciklopedija, Hrvatski Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežno izdanje, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/impresum.aspx> (14.3.2017.)
- Betts, Raymond F (2004) A history of popular culture: more of everything, faster, and brighter. Routledge: New York and London

Mrežni izvori:

- <http://www.scenarij.adu.hr/?q=node/145>
- <https://goodinaroom.com/blog/how-to-develop-a-pitch-for-your-screenplay-a-case-study/>
- <http://www.blumhouse.com/about/>
- <https://filmfreeway.com/pages/how-it-works>
- <http://www.holmesreport.com/ranking-and-data/global-communications-report/2016-pr-agency-rankings/top-250>
- <http://www.joblo.com/movie-news/lists-top-10-movie-magazines>
- <http://www.ebizmba.com/articles/movie-websites>
- http://www.imdb.com/name/nm1093951/?ref_=nv_sr_1
- http://www.imdb.com/name/nm0350453/?ref_=nv_sr_1
- <http://www.imdb.com/name/nm0540795/#actor>
- http://www.hfs.hr/novosti_detail.aspx?sif=3953#.WHKiP_nhDIV
- <http://www.raindance.org/essential-horror-and-fantasy-film-festivals/>

C
M
Y
CM
MY
CY
CMY
K

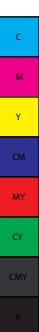
C
M
Y
CM
MY
CY
CMY
K

PREMA U

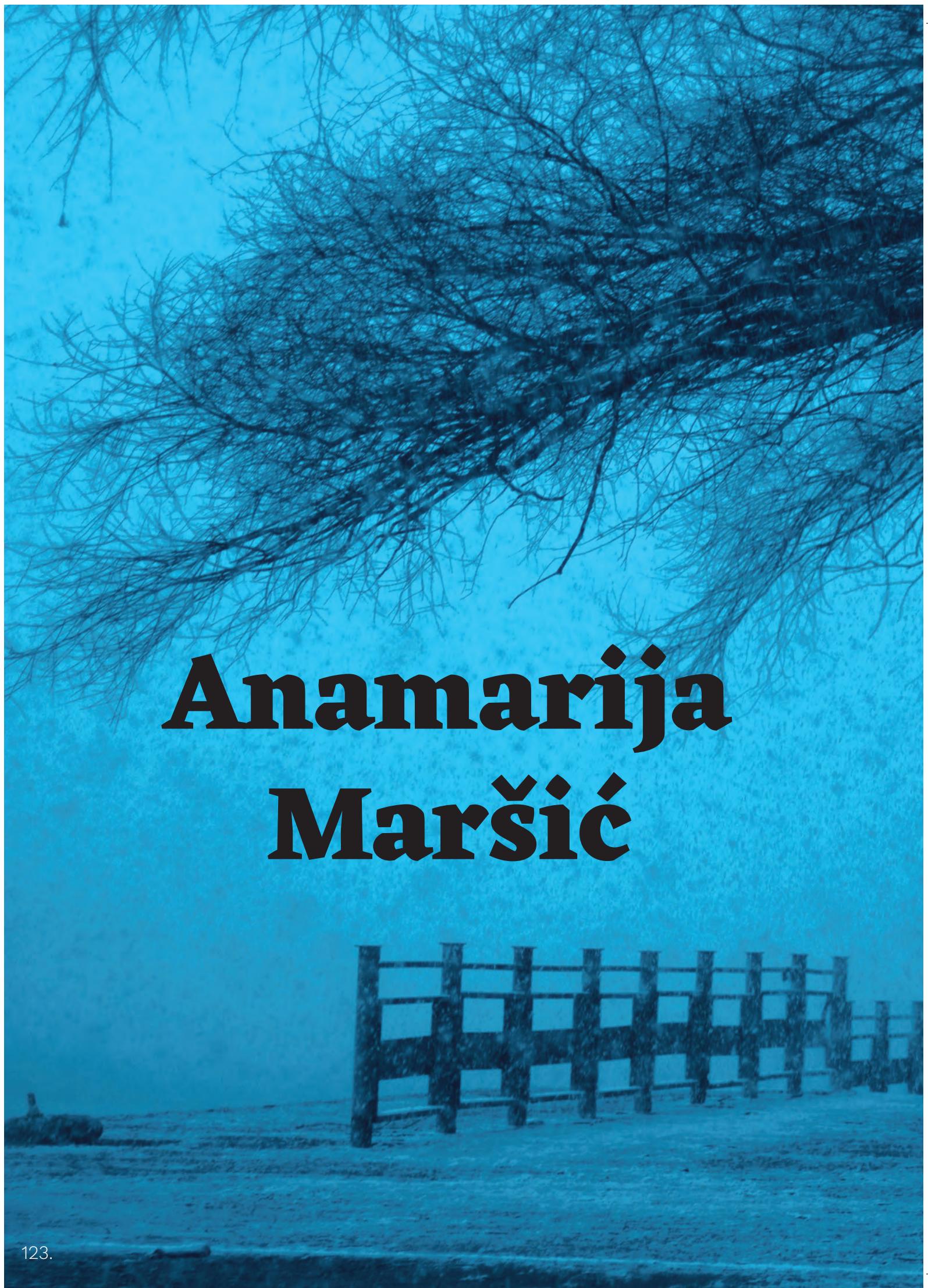

notan3.pdf 3 4.12.2017. 21:26:07

MJE
NOSTI

Anamarija Maršić

123.

„Umjetnost je tu da utješi one koje je slomio život i ako kupite moje slike, možda i vas utješe.“ – očajnički sam satima nagovarao i moljakao nekog pijanca da kupi moju sliku.

„Ti sebe nazivaš umjetnikom? Što si ti misliš tko si ti uopće?“ – rugajući se, izbacili su me van iz krčme na leden i mokar pločnik. – „Ako nemaš novaca, ovdje nisi poželjan. Nosi se i ti i tvoje slike.“

Oslanjajući se rukom od tlo, podigao sam se na noge. Otresao sam svoje hlače, no bespotrebno, već su bile mokre od kiše. Ogledao sam oko sebe i vidim gomilu kako mi se podrugljivo smije i upire svoje mesnate i prljave prste prema meni. Dovoljno je bilo poniženja za danas, pa sam se okrenuo i, uz taj grozoglasan smijeh koji me još uvijek prati, krenuo uz dokove nazad prema svome skromnom domu.

„Tko sam ja?“ – tiho upitam sam sebe promatraljući prekrasnu zvjezdanu noć. Često mislim da je noć življa i bogatije obojana nego dan. Misli su mi lagano lutale dok sam uživao u ovoj ugodno toploj noći.

Kiša je opet počela padati, no to nije zaustavilo ljude da izađu iz svojih udobnih domova i uživaju u ovoj prekrasnoj noći. Osjećam se poput kakvog sporednog lika dok prolazim pored novih parova koji se veselo drže za ruke, ni ne primjećujući moju prisutnost.

Dolazim do trga gdje draga gospođa prodaje cvijeće. Njihovi mirisi me opijaju, vraćaju me u vremena dok sam bio mlad. U svom odrpanom i poderanom kaputu pronalazim nešto kovanica. Premišljajući se bih li trebao to malo novca sačuvati i potrošiti na hranu ili boju, ipak se odlučim kupiti dva cvijeta.

„Mora da su za neku stvarno posebnu osobu.“ – kaže mi gospođa kroz pomalo otužni poluosmijeh.

„Itekako.“ – odgovaram i uzimam svoja dva cvijeta; iris i sunčokret. – „Itekako.“ – kažem pomalo zamišljeno.

Mirišući cvijeće, obuzela me nostalgiјa. Nostalgiјa za domom, za drugim vremenima. Tada sam shvatio. Ja već dugo vremena nisam ja. Tako dugo sam nesretan. Dopustio sam da me vrijeme i tuga gaze. Prepustio sam se vremenu i ljudima, dopustio sam njima da me tuku. Nemam obitelji, nemam novca, ni posla. Još manje imam ljubavi.

Stara sjećanja su me potaknula i dala mi novu ideju kako da se maknem s mrtve točke i da se konačno osjećam živim.

Otišao sam u crkvu u Auersu pomoliti se da ovog puta uspijem svoju ideju provesti u djelo. A zatim sam se žurno zaputio prema svome domu. Srce mi je kucalo s radošću i nestreljenjem, poput kakvog psa koji čeka na poslasticu.

Odlučio sam učiniti ono što me nekoć ispunjavalo srećom, a to je slikati. S takvom radošću sam naslikao mjesto gdje sam se posljednji put osjećao zadovoljnim, mjesto gdje sam znao kratiti vrijeme i hraniti vrane; naslikao sam žitno polje. Izgledalo je baš onako kako sam zamislio.

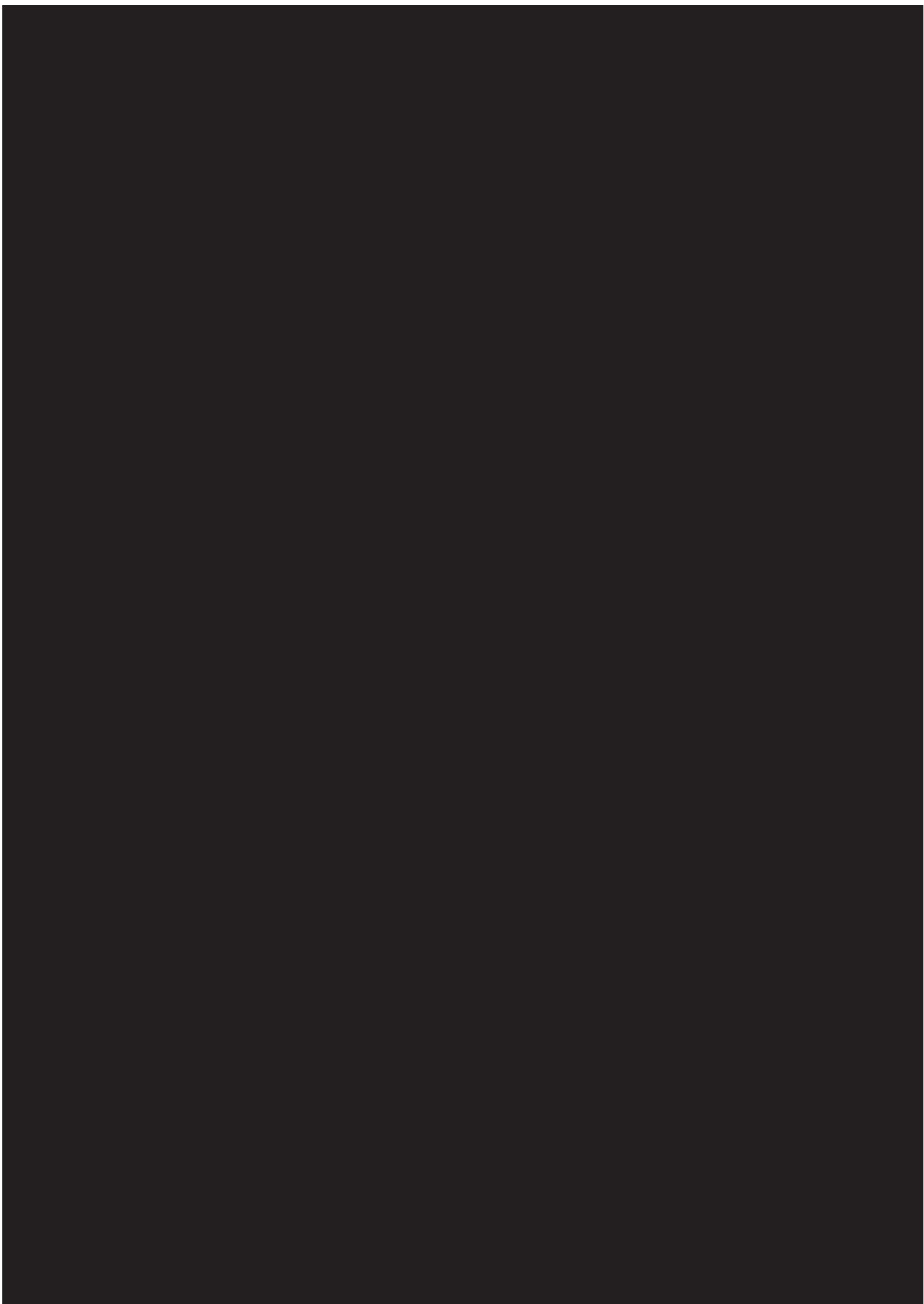
Kad sam završio već su bila dva sata iza ponoći. A moja sreća je, pokazalo se, bila kratkotrajna, prividna. Opet sam se osjećao prazno iznutra. Stoga sam odlučio napisati pismo, ostaviti i pisani trag svojih osjećaja. Započeo sam sa: „Umjetnost je tu da utješi one koje je slomio život...“, a završio sa – „Volio bih da su me drugi prihvatali takvog kakav jesam.“

Odložio sam papir i olovku, ustao se i duboko udahnuo.

„Tko sam ja?“ – pitao sam se, ispravljujući ramena. Nakratko sam spustio pogled prema svome dlanu. Pištolj je bio izrazito težak.

„Ja sam Vincent van Gogh i stvarno... Volio bih da su me drugi prihvatali takvog kakav jesam.“

Marija Lozančić

Kratke kratke priče

Ruke

Trčao sam od galame roditelja u uvijek najtoplje bakine ruke. Bile su hladne.

Vjenčanje

Na veliki dan stajala je na ulazu i bila ljepša no ikad. Gledala je muškarca svojih snova. I njegovu buduću ženu.

Dolazak

Sat je odavno otkucao vrijeme povratka, ali ne i njegova dolaska...

Josipa Miković

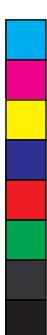

Zelena

Hoda gore-dolje po praznom hodniku bolnice malo ubrzanim korakom pa onda uspori jer se zadiše previše. Vidim joj na prsima kako se brzo miču i znao sam koliko je već umorna od sati hodanja, ali opet nije sjedala. Malo-malo znala bi obrisati ruke o hlače jer su mokre. Jednu ruku digne pa tako obriše i znoj sa čela. Uvijek hoda uzdignute glave, ramena zabačenih iza te nogom ispred noge. Niz tijelo joj se spušta žica od slušalica koje je uvijek imala uključene u mobitel koji se nalazio u njezinom džepu. I tako hoda. Svaki dan ista poza. Svaki dan isti hod. Ako bi se dobro zagledali vidjeli bi kako joj se kukovi čudno miču jer ipak, jedan je malo više izbočen nego što bi trebao biti. Ali, njezini problemi s leđima nisu ju zaustavljali da hoda svojim poznatim hodom. I njezina su stopala bježala prema unutra i iako svi misle da nekad izgleda kao da bi se mogla spotaknuti, ona ipak hoda. Svaki korak je bio siguran. Svojim hodom pokazivala je entuzijazam. Samo njezin.

Taj njezin entuzijazam utjecao je i na druge. Nekako bi ga uvijek znala prebaciti i na koga drugoga. To svoje oduševljenje mogla je pokazati prema malim, bezveznim stvarima. Ali kada ona priča! Priča tako strastveno da bi tek svojim govorom mogla zaraziti druge ljudе, makar pričala i o običnom maslačku. Makar to bila besmislica, uspjela bi druge povesti za sobom. Uspjela je povesti mene za sobom. Znam i kako sam se zakačio za nju i znam točno zašto sam i dalje u njezinu društvu. Pogodila je moju najdražu boju iz prvog pokušaja. Ali između mene i vas, nisam čak ni imao najdražu boju sve dok se ona nije onako uzbudjeno, entuzijastično izderala – „Zelena!“ Razvukla je osmijeh od uha do uha i oči su joj se sjačile kao u malog djeteta pa sam joj rekao da je u pravu. Od tada zelena više nikada nije bila ista. Zelena je sada u svemu.

I opet se sjećam njezina hoda nakon tog razgovora. Opet je, kao malo dijete, dok je hodala pomalo skakutala. Bila je oduševljena svime oko sebe. Entuzijazam. To je to. Ona je osoba koja je, i ako bi dan bio najgori dan u čitavom svemiru, uspjela naći nešto čime bi se oduševila. Bila to tek najobičnija cigareta koju bi savršeno smotala.

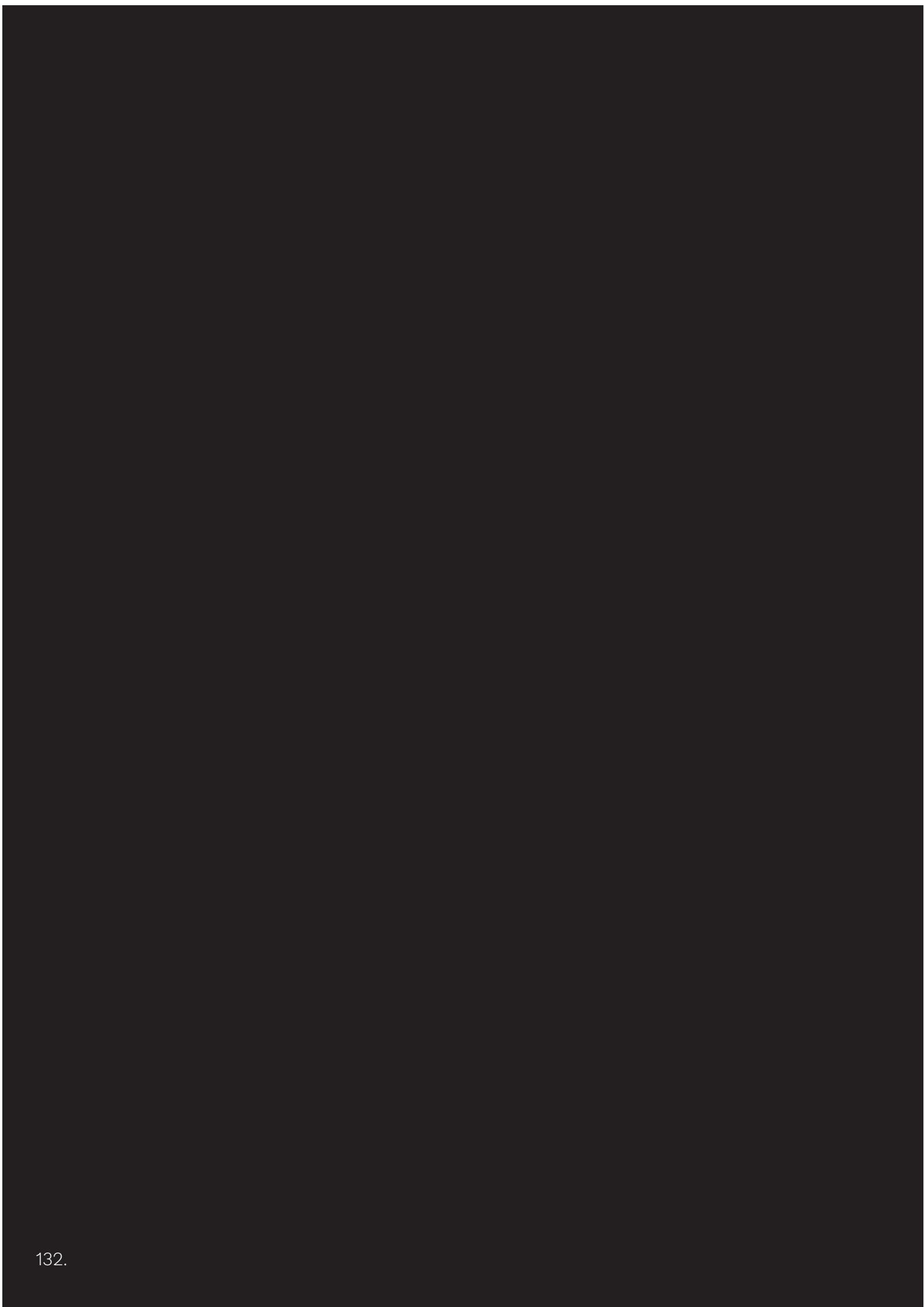
Čak i kada bi stala, kada više ne bi hodala, kada bi čekala prijeći cestu, imala je isti stav. Glava je opet dignuta gore, ramena su još uvijek zabačena iza i dok tako stoji znalo bi se da će opet svi njezini idući koraci biti sigurni. Takvi su i njezini postupci bili. Sigurni. Uvijek je skočila u neku novu avanturu kao muha bez glave. Ali sigurno. Bila je oduševljena sama sobom. I ja sam bio oduševljen njome.

Ona još uvijek hoda gore-dolje po praznom hodniku, a moje oči prate svaki njezin korak. Iako čeka rezultate koji se rangiraju od loše do jako loše, njezina glava je uzdignuta. Leđa su ravna i svaki korak opet je isti. Kao da hoda ulicama grada, slobodna, sama.

Uplašio ju zvuk otvaranja vrata pa naglo zastane i malo poskoči. I dok je slušala rezultate pretrage glavu je držala uzdignutu, iako je medicinska sestra koja joj ih je čitala bila skoro za glavu niža od nje. Ruke su joj mirno stajale uz tijelo, ali šake je nervozno stiskala i otpuštala stisak. Noge su joj čvrsto stajale na tlu. Bez ikakva pomaka od nervoze.

Hodali smo tako zajedno ulicom, u tišini. Ramena nisu zabačena iza. Glava nije podignuta prema gore. Koraci nisu sigurni. Glava je prema dolje. Gleda u prazan pod po kojemu hoda. Glava je povukla i ramena za sobom. Kod svakog drugog koraka bi joj se noge zapetljale. I sama je odlučila da više ne može hodati. Ne može više raditi ono u čemu je bila najbolja. Sjedne na prvu klupu u parku. Tiho smo sjedili baš kako smo tiho i hodali. Ramena su još uvijek bila opuštena i ona nije podizala pogled. Ne znam koliko smo dugo sjedili u tišini. Sati, minute i sekunde su prolazili. Sve dok ona nije dignula glavu, zabacila ramena opet iza, okrenula se prema meni i rekla: „Pogledaj kako su zeleni listovi na onom drvetu, a već je jesen. Mislim da je to sada jedino drvo koje još uvijek ima zelene listove, a sve ostalo je žuto“. Par minuta nakon toga se ustala, povukla me za sobom i nastavila hodati. Hodati onako kako samo ona zna.

Tina Škrljac

(Ne)sreća

(Ideja za ovu priču je izazov pronađen na internetu – priča se može čitati od početka i od kraja.)

Gledam oko sebe i mislim kako je ovo najgora večer u mom životu.

Svi su bili već polako pijani u kafiću.

Ovdje sve smrди.

Otvaram vrata kafića i tražim sebe. Tko sam ja?

Izlazim van i tražim nekakav zaklon od vjetra što me progoni kao da sam njemu osobno skrivio nešto.

Kopam po džepovima i vidim da nemam cigaretu.

Tako želim zapaliti, nervozan sam.

Iznenađujem samog sebe. Ovakvu glupost nikada ne bih napravio.

Shvaćam da sam se našao u nečijem autu, vlasnik je čak ostavio i ključeve.

Otvaram vrata auta i hladno je, ne gledam što je ispred mene.

Postajem svjestan svega.

Odjednom upada u oči, krv, krv, svugdje ispred mene!

Ubio sam ju.

Udario sam ju, razbio čitav auto.

Gucci torbica leži pored ulične svjetiljke.

Gdje je ona? Ljepotica.

Prekrasna nadarena djevojka sa svijetlom budućnosti.

Nema više ništa od nje.

Tisuće misli mi prolazi kroz glavu dok se udaljavam s mjesta nesreće.

Što se ovdje dogodilo?

Jesam li bio pijan, drogiran ili nešto treće?

Ma, moram razmisliti o tome.

Ne, ma ne smijem misliti na to.

Glava me boli.

Što će mi otac reći na sve ovo?

Auto nije moj.

Promatram taj glupi komad lima koji je upravo uništio jedan mladi život.

I što sad?

Nitko mi ne želi pomoći.

Sam sam na ovome svijetu, kao da me netko bacio u ovu glupu situaciju.

Živ sam, za razliku od nje.

Andrea Zakšek

Kolačić

Zrake popodnevnog sunca lijeno su se probijale kroz rijetke oblake. Vjetar se borio s krošnjama drveća, mahnito raznoseći ostatke požutjelog lišća. Tragovi sinoćne kiše ostali su nakupljeni u lokvicama razasutim po pločniku. Dan je bio iznenadujuće topao za ovo doba godine.

Veliki kuštravi pas uporno je vukao svog vlasnika duž livade. Vlasnik, prosijedi sredovječni muškarac, oštro je izvikivao ime svog psa, pokušavajući povući povodac dovoljno snažno. Pas je uporno njuškao sve na što je naišao, zabivši glavu do samog tla. Trebalо mu je neko vrijeme da primijeti vlasnikovo uporno zatezanje povodca. Zaustavio se, podignuvši glavu prema njemu. Čovjek je odahnuo. Nalazili su se na samom kraju parka. Vjetar je razbacao komade smeća koje je ispalо iz šuplje kante. Negdje u visini čulo se graktanje vrana.

Pas je isplazio jezik, glasno dašćući. Velike oči nazirale su se između pramenova smeđe dlake. Pratile su vlasnikovu ruku koja je kopala po džepu kaputa. Izvukao je malu gumenu lopticu. Pas je naglo ustao, usmjerivši svu svoju pozornost na vlasnikovu ruku. Brzim pokretom bacio je lopticu desetak metara dalje. Pas je, ne dižući pogled s nje, svom brzinom otrčao do mjesta gdje je pala. Za nekoliko trenutaka, loptica se opet nalazila u vlasnikovoj ruci. Ponovivši istu radnju nekoliko puta, psa je svladao umor. Legao je na vlažnu travu pored vlasnikovih cipela.

Čovjek je sada počeo vrpati po drugom džepu kaputa. Začulo se šuškanje. Prepoznavši zvuk, pas je naglo načulio uši. Više nije osjećao umor. Znao je što slijedi. Vlasnik je iz vrećice izvukao povelik pseći kolačić u obliku kosti. Njihao ga je iznad glave svog ljubimca. On se propinjao na stražnje noge, oblizujući se velikim ružičastim jezikom. Kolačić je poletio u zrak. Spretnim pokretom, pas ga je zubima uhvatio u trenutku pada prema dolje. Začulo se glasno krkhanje. Izvalivši se nazad na travu, pas ga je stao zadovoljno grickati, pridržavajući ga šapom.

Nekoliko metara dalje, na pločniku u blizini klupe, podeblja žena promatrala je ovu scenu. Bila je utegnuta u sportsku trenerku, a plavu kosu zataknula je pod pamučnu zimsku kapu. Znoj joj se nakupljaо na bradi dok je ritmično poskakivala. Naizmjence je dizala koljena u zrak, ispuštajući glasne izdahe. Isprva je bila potpuno fokusirana na vježbu, ne obazirući se na psa i čovjeka. No, začuvši šuškanje vrećice s kolačićem, naglo je usmjerila pogled na njih. Ritam njezine vježbe počeo se remetiti. Ljubomorno je gledala psa koji je mljackao. Slina joj se nakupila u ustima. U ušima joj je šuštalo dok je pas lomio komadiće kolačića. Činilo joj se da joj vibracije psećeg mljackanja probijaju bубnjiće. Osjetila je prazninu u želudcu. Prazninu koja se povećavala svakim zvukom krkhanja kolačića. Zatvorila je oči u nadi da će pobjeći od tog prizora. Kroz crnilo su joj se počele ukazivati slike svih kolača koje je dosad pojela. I voljela. S preljevom od čokolade, s komadićima keksa i badema. Ukrašenih šlagom. Slatkim vrhnjem. S mekim biskvitom koji se topi u ustima. Ponovno je progutala slinu. Rođendanski kolači. Božićni. Ljetni. S komadićima voća. Slastičarna na uglu njezine ulice. Staklo kroz koje su navirali svježe ispečeni kolači. Vrtjeli su se na pladnjevima. Ocrtavali su šarene krugove. Ostavljali su tragove čokolade i mrvice biskvita.

Hladan znoj oblio joj je cijelo tijelo. Mahnito je gutala slinu. Bila je potpuno izgubljena u mislima. Svom snagom željela je biti taj pas. Željela je imati elegantno, vitko tijelo. Mišićavo. Bez trunke masti. Bez ružnih tragova celulita na bokovima.

I željela je jesti bez grižnje savjesti. Prestati brojati kalorije u svakom zalogaju. Prestati odabirati salatu umjesto ham-burgera. Umjesto kolača. Prestati skretati pogled s izloga slastičarne. Provoditi ljetne dane na njezinoj terasi, uz lagani kolač na tanjuru i ledenu kavu sa šlagom u ruci.

Osjetila je sumnjičav pogled vlasnika. Nije valjda razmišljala naglas? Što ako ju je čuo? Osjetila je kako joj krv udara u glavu. Obrazi su joj se oblili crvenilom. Duboko u sebi osjetila je sram. Otišla je do klupe. Pokušala je zanemariti psa koji joj je njuškao tenisice. Kolačića više nije bilo. Vlasnik je, još uvijek pogledavajući ženu, naglo pozvao psa k sebi. Prikačivši mu povodac oko vrata, krenuo je prema izlazu iz parka. Žena se ustala i počela lagano koračati u njihovu smjeru. Dovoljno blizu da ih ne izgubi iz vida. I dovoljno daleko da ne izazove sumnju.

Čovjek je otvorio ogradu ispred trošne dvokatnice i pustio psa s povodca. Pas je otrčao do svoje kućice i gurnuo glavu u zdjelicu s vodom, žedno lapčući. Ulična rasvjeta počinjala se paliti. Slojevi magle gušili su žučkaste zrake svjetla. Sjene golih grana prošarale su pločnik. Hladnoća se uvukla u svaku pukotinu. Pred ulazom u dvokatnicu pojавila se sjena. Pas je izašao iz kućice i počeo njuškati po mraku. Nečija nogu zapela je o zdjelicu za vodu, prevrnuvši ju. Čuo se tup udarac i kratki cvilež. Zatim tišina.

Jutarnja se izmaglica nisko vukla po ulici. Oblaci su sakrili svaki tračak sunca. Ulazna vrata otvorila su se uz tihu civiljenje. Čovjek, zamotan u frotirski mantil, izašao je i zastao na prvoj stepenici. U ruci je držao komadić mesa i pseći kolačić. Pseća kućica bila je prazna. Prevrnuta zdjelica za vodu ležala je pored zaledene lokvice. Čovjek je nekoliko puta pokušao dozvati psa. Pomislio je da je izišao na ulicu. No, ulazna vrata bila su zatvorena. Odložio je meso i kolačić u zdjelicu pored pseće kućice i odškrinuo ulazna vrata. Nije se previše zabrinuo. Pas zna gdje mu je dom. Znat će se sam vratiti.

Dan je prošao bez promjene.
Čovjek je još nekoliko puta
izlazio u dvorište, u nadi da će
ga dočekati radosno lajanje.
Umjesto toga, dočekao ga je
samo netaknuti kolačić u psećoj
zdjelici. Vratio se u kuću i zakl-
jučao vrata. Sat je otkucao 8 sati
navečer. Udobno se smjestivši u
naslonjač, uključio je program s
vijestima. Voditelj je ozbiljnim
glasom najavio udarnu vijest.
Ugledao je ime svoga grada. I lice
žene koja je vježbala pored njega
i njegova psa u parku. I naslov:
„Žena objesila psa i sebe u
gradskom parku“.

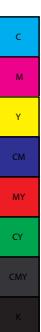

OKOM

"This page [is]
intentionally
left blank."

CARPE

63

Prema
znanosti

120

Prema umjet-
nosti

140

Okom
kritike

143

Carpe
Diem

DIEM

Za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine kandidirala su se četiri hrvatska grada: Osijek, Dubrovnik, Rijeka i Pula. Povjerenstvo je izabralo Rijeku s programom Luka raznolikosti, pa su tako u tom gradu krenule pripreme za sve ono što će se događati kroz tri godine.

Melita Homa

Iako je od proljeća prošle godine poznato da Osijek 2020. godine neće biti Europska prijestolnica kulture, kandidatura koju je grad na Dravi odradio bila je prepuna ideja koje su toliko kvalitetne da se mogu odraditi i u vremenu koje slijedi. Pripreme su trajale pune dvije godine, a u tom su se razdoblju osmisili različiti kulturni projekti i programi. Zanimljivo je spomenuti da je odluka o kandidiranju Osijeka u Gradskom vijeću donesena jednoglasno, što dovoljno govori o tome da je želja svih bila da Osijek i na kulturnom planu dobije ono što zaslužuje. Cilj je bio vratiti stari ponos, oživjeti urbanu kulturu po kojoj je Osijek oduvijek bio poznat, razviti kulturnu industriju grada i pokazati što sve grad ima, zna i može. Ono što je posebnost cijelog projekta jest to da su se ljudi iz kulturnog života Osijeka ujedinili, a kultura je postala dostupna svima. Kultura nije ostala samo povlastica pojedinaca, već su o njoj raspravljali svi. Kroz sve to vrijeme među ključnim osobama u osječkoj kandidaturi bio je dogradonačelnik Vladimir Ham koji je razdoblje kandidature ocjenio svjetlim primjerom kulturne suradnje institucija, ljudi i eksplozija ideja: Mi smo kroz ovaj projekt odradili jednu krasnu inventuru svega što postoji, testiranje kapaciteta u svim smjerovima i mislim da će nam sada biti puno lakše upravljati kulturom grada nego što je to bilo prije nego što smo se upustili u ovaj opsežan projekt. Sama Prijavna knjiga kandidature poslužila nam je kao strateški plan, dakle jedan priručnik što s kulturom slijedećih godina. Kako doseći ono što bismo mogli samo titulom, sada imamo slobodu da to postižemo vlastitim snagama u vlastitom tempu, naglašava Ham. Sve kvalitetne ideje našle su se u Prijavnoj knjizi kandidature, takozvanom Bid booku. A ono što se protezalo kao light motiv kandidature jest nešto bez čega ne možemo živjeti, bez kisika.

Kultura kao kisik. To je motiv koji se provlačio kroz sve osječke kulturne programe, kao kisik koji će pokrenuti pozitivne promjene u gradu. Igor Mavrin, urednik Prijavne knjige objasnio nam je kako je bila zamišljena osječka kandidatura: Sam oxygen kao krovni koncept i imao je svoja četiri svoja programska stupa- Hack in the future, odnosno Hakiranje budućnosti, The Culture Park ili Park kulture, Bridges over the waters, odnosno Mostovi preko voda i Living fields, tj. Živa polja. Hack in the Future osvrće se na osječku industrijsku baštinu i arheologiju, a povezuje se s visokim tehnologijama. ICT sektor u Osijeku je vrlo jak, pa se u ovom projektnom stupu nastojalo nešto iz budućnosti povezati s bogatom povijesti. The culture park kao programski stup odnosio se na decentralizaciju i demokratizaciju kulture, odnosno izlazak iz institucija, praktički u parkove. Znamo da je Osijek najzeleniji grad u Hrvatskoj i to je jedan od motiva, dio ekološke dimenzije bio nam je značajan u ovom projektu.

Osijek nakon EPK

Programski stup Living fields odnosno Živa polja se naslanja na izrazitu poljoprivrednu baštinu, odnosno poljoprivredne kapacitete regije i na prirodno bogatstvo regije. Od poljoprivrede, tu su značajna šumska bogatstva i naravno Park prirode Kopački rit. Bridges over water dio je programa koji obuhvaća multikulturalnost grada. U Osijeku žive 22 nacionalne manjine, a mostovi kulture među najvećim su dragocjenostima objašnjava Mavrin ideje koje su isprepletene brojnim ponovo osmišljenim projektima. Sve to Osijek posjeduje i bez kandidature, no Prijavna knjiga pokazala koliko velike kulturne potencijal ima grad. Studenti osječkog Odjela za kulturologiju imali su veliku ulogu u stvaranju programa Europske prijestolnice kulture. Troje studenata kulturnog menagenta, Ana-Marija Šeketa, Ariana Veočić i Josip Dukovac sa svojim su svježim idejama ušli u Prijavnu knjigu. Veliki je to uspjeh naših studenata. Osmislili su Obrok tolerancije koji ima cilj kroz gastronomiju upoznati druge narode. Kulturni kamp imao bi brojne sadržaje-radionice, tribine, koncerte i putovanja, a u programu Drift zamislili su i posebne večeri projekcija na otvorenome, na omiljenoj osječkoj Promenadi kod secesijskog zdenca. Studentica Ana-Marija Šeketa pojasnila nam je ideju Drifta: U tom projektu zamislili smo razne večeri filma. Posebne večeri filmova za djecu, za mlade, za umirovljenike. Time smo željeli oživjeti stara osječka kina, Uraniju i Europu.

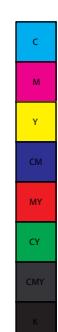

Zbog velike ponude kulturnih sadržaja studenti su osmislili i projekt Virtual bike. Namjenjen je pametnim telefonima, a sastoji se u označavanju spomenika i važnih kulturnih odredišta QR kodovima. Josip Dukovac, student kulturologije pojašnjava: Znači svatko tko skine tu aplikaciju odgovorit će na nekoliko kratkih pitanja što ga zanima, po tome će se rangirati sadržaji i dobit će personaliziranu naljepnicu koja će biti u obliku bicikla koja će biti na mapi gps-a, tako da će onaj koji skine aplikaciju vidjeti u koje je vrijeme neki sadržaj i ostavljati dojmove.. Sa svojim svježim i originalnim idejama studenti kulturologije našli su se rame uz rame s osječkim djelatnicima u kulturi. Osječki ih dogradonačelnik smatra važnim kotačićem u kulturnom životu grada: Ta suradnja s Odjelom za kulturologiju i studentima je bila doista jedna od highlighta mog rada na ovom projektu. Dakle mene su oduševili, imaju toliko svježih ideja, toliko energije, s toliko entuzijazma rade da mislim da kultura zahvaljujući njima u gradu ima svjetlu budućnost., ističe Vladimir Ham.

U manje od desetljeća svoga postojanja, stručni obrazovani ljudi koji izlaze s njega, osječki Odjel za kulturologiju odredili su kao važan rasadnik mladih kadrova. Pa je time uspjeh naših studenata veći. Ideja im ne nedostaje. Rad na Prijavnoj knjizi kandidature okupio je na jednome mjestu svu kulturnu snagu grada. Iako Osijek nije izabran za prijestolnicu kulture više od polovice osmišljenih projekata neće ostati samo na papiru. Grad ih, uz pomoć kreativnih ljudi želi i ostvariti dajući novu snagu kulturnoj industriji. Samo dio tih ideja predstavljan je na punktovima koji su nekoliko mjeseci bili postavljeni diljem Osijeka. Prisjetimo se samo kulturnog kvarta s kreativnim inkubatorom na prostoru bivše HŽ infrastrukture, obnovu Trga Vatroslava Lisinskog u Tvrđi koji bi dobio svoju kulturnu funkciju. A takvih je prostora i mogućnosti u Osijeku mnogo. Na gradu je sada potez da neke od najzanimljivijih projekata i realizira, a kreativnoj snazi mladih i sposobnih ljudi daju otvorene ruke .

Veliku priliku daju i fondovi Europske unije. U siječnju 2017. potpisani je ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava za projekt „Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara Pekara s trgom Vatroslava Lisinskog, Tvrđa“ Od 66 milijuna kuna potrebnih za projekt, više od 52 milijuna bit će povućeno iz europskih fondova namjenjenih obnovi kulturne baštine. Tim će projektom biti obnovljena stara pekara austro-ugarske vojske prenamjenjena u hostelski smješta, s ugostiteljskim i kulturnim sadržajima. Trg Vatroslava Lisinskog trebao bi dobiti javnu pozornicu. Način je to na koji Osijek može osigurati novac i za oživljavanje objekata stare industrijske baštine, stvaranja novih starih vrijednosti, a čime bi osim na kulturnom značaju, dobio i na turističkoj zanimljivosti.

Na glavnom trgu Osijeka, točnije u knjižari Nova, 20.10. s početkom u 18:00 sati održana je tribina: „Mladi i mediji: suradnici ili suparnici?“ uz vodstvo mr. sc. Juliane Mladenovske Tešije

Srđan Popović i Nataša Belaj

U uvodnom dijelu mr. sc. Juliana Mladenovska Tešija predstavila nam je analizu upitnika "Mladi i mediji" koju su proveli Udruga za razvoj društva i medija MOZAIK Osijek i Studentski radio UNIOS u suradnji s Odjelom za kulturologiju. Većina mlađih ima pristup medijima zbog čega mediji imaju velik utjecaj na mlade što su pokazala i određena istraživanja. Također, istraživanja su pokazala da to nije dovoljan poticaj mladima pri uključivanju u društveni ili politički aktivizam kao ni za poboljšanje medijskih kompetencija mlađih u kreiranju sadržaja.

Suradnici ili suparnici? Ni suradnici, ni suparnici. Upravo je to odgovor. Analiza je pokazala kako mlađi niti vjeruju medijima niti ne vjeruju, ali da ponekad provjeravaju informacije.

Profesor Filozofskog fakulteta u Osijeku, dr.sc. Zlatko Miliša otvorio je drugi dio tribine, vrlo kritično započinjajući svoj monolog, govoreći kako su mediji manipulativni i indoktrinirajući. Glavnu tezu postavio je oko pitanja koje je zaintrigiralo svakog u publici – jesu li novinari dar ili prokletstvo. U tribini je sudjelovao i novinar, predsjednik udruge Mozaik: Vuk Tešija.

"Je li novinarstvo zvanje ili profesija?

Novinarstvo je dijagnoza."

Rekao je da mladi čine dobro jer ne vjeruju u potpunosti medijima, kako nije uvijek lako doći do priče koja će privući pozornost i kako mediji trebaju imati izraženiju ulogu u društvu. Postavio je zanimljivo pitanje uz osmeh i odmah dao odgovor: "Je li novinarstvo zvanje ili profesija? Novinarstvo je dijagnoza.". Kao novinar, Tešija je prikazao drugu stranu priče na primjeru rada svoga kolege Igora Mikulića, čija je priča o policijskoj represiji biciklista u Slavoniji i Baranji postala atraktivnom u cijeloj Hrvatskoj. Uz njega, riječ su imali Davor Vrandečić i Ivan Šimić, članovi Studentskog radia UNIOS. Davor nam govori kako su vrata sveučilišnog radia Unios za sve uvijek otvorena, te nam pušta isječke emisija svojih suradnika, pomalo i iznenadivši sve nas u publici vrlo kvalitetnim emisijama, s obzirom da na njima rade studenti. Za kraj Ivan nas, uz prikaz osobnih iskustava, poziva da radimo ono što najviše volimo, bilo to vezano za novinarstvo ili neki drugi posao. Večer je zaista savršeno zaokružio prof. dr. Miliša citiravši R.W. Emersona: „Nijedan uspješan čovjek nikad se nije požalio na nedostatak prilika.“, dok je u zraku ostalo pitanje - oblikuje li društvo medije ili su mediji oni koji oblikuju društvo oko sebe.

Intervju _ dr. sc. Zlatko Miliša

Bilo je predvečerje prohладног petka kada smo se smjestili u udobne fotelje kafića s prigušenim svjetlima, u Donjem Gradu. Na naše veliko zadovoljstvo, uz ispijanje smo kave imali priliku ispitati sve ono što nas je zanimalo o život i radu sociologa i pedagoga prof. dr. sc. Zlatka Miliše, koji nam je bio sugovornik.

Profesor Miliša rođen je u Trogiru, obrazovao se u rodnom gradu, Splitu, Zadru, Rijeci i Sarajevu, a odnedavno, točnije od prije četiri godine, živi i radi u Osijeku. Iako je njegov životopis bogat projektima, nagradama i priznanjima, kada smo ga pitali da nam izdvoji ponešto o sebi, što smatra najbitnijim, spomenuo je nešto sasvim drugo...

Možete li nam reći što smatrate najbitnijim o sebi u ovome trenutku?

U ovome trenutku o sebi ču reći da je moja prednost to što ne učim samo iz knjiga. Jedan veliki dio mojih životnih stavova proizašao je iz vrlo čestog kontakta s „prognanicima života“. To su ranjive skupine ljudi; silovane žene, ljudi koji su doživjeli rat, ostavljeni djeca, bivši i sadašnji ovisnici o drogama, seksualno iskoristavane osobe i tako dalje. Mislim da je to ono što bih o sebi sada najradnije rekao.

Smatrate li Osijek svojim novim domom i što mu kao gradu najviše zamjerate, a što mu je, po Vama, najveća kvaliteta?

U Malom princu piše „Sve što je bitno oku je nevidljivo,“ tako vi Slavonci i Baranjci ne vidite ono što je predivno. Najtolerantniji ste na siromaštvo, najbolji domaćini na svijetu, gostoljubivi, solidarni, empatični i altruistični. Ljudi s kojima se ja ovdje družim uvijek su nasmiješeni. Otkako sam ovdje nisam doživio ni jednu neugodnost. Žao mi je što je se ovdje šutnja njeguje kao vrlina. Ona je osobno i društveno zlo. No, to je duža tema. Naravno da mi ponešto i nedostaje, primjerice more i mediteranski zrak.

Objavili ste brojne radove na temu manipulacije mladih putem medija, kakvo je danas stanje, u odnosu na godinu kada ste objavili prvi rad?

Stanje se drastično pogoršalo, to ni sam nisam mogao predvidjeti. Tom sam se problematikom intenzivno počeo baviti prije otprilike petnaest godina, kada sam u Zadru sjedio u jednom kafiću i dogodila se prometna nesreća u blizini Fakulteta. Potrčali smo pomoći ljudima i kada sam se u jednom trenutku okrenuo, nastao je „klik“, video sam dvoje srednjoškolaca kako sve snimaju.

,10 dana bez ekranu“ posljednja je Vaša akcija, možete li nam reći nešto više o tome?

Zajedno s mojim suradnicima objavio sam knjigu „Tamna strana ekrana“, u zadnjem poglavlju nalazi se kompletna dokumentacija o tome kako se provodi taj projekt. On govori o tome kako bolje osmisliti provođenje slobodnog vremena i kako ne biti dijete medija. Osobno me fasciniralo što je projekt postao popularniji u školama tek nakon što je postao zanimljiv medijima. Zalažem se za to da se u niže razrede osnovne škole uvede predmet o medijskoj kulturi, jer nas mediji uče pasivnosti i djeca današnjice nemaju selektivno-kritički pristup prema njima.

Postoji li savjet kako navesti mlađe da reduciraju broj sati provedenih pred ekranima tv-a i računala?

Bitno je za što koristimo medije; ako nam služe u svrhu dobivanja informacija, to je onda druga priča. Svejedno, kod mene je problem što sam u potrazi za informacijama i do pet sati dnevno, sreća je što imam psa pa me on izvučevan iz stana. Smijeh...Ipak, moguće je odlučiti maknuti se od ekrana; ja sam, primjerice, od 12. srpnja do danas uz tv proveo manje od tri sata, dakle sve je u našoj glavi.

Smatrate li da je Vaš društveni angažman prepoznat i dovoljno cijenjen od strane osječkih građana, ali i na području Hrvatske?

Da ste mi ovo pitanje postavili prije dvadeset godina to bi sigurno bilo jako važno, međutim, sada mi to više i nije važno. Kome je stalo – naći će me, a kome nije stalo – opet nebitno. Stalo mi je do toga da ono što pišem i govorim dotiče ljudi, a za to imam vrlo pozitivne povratne informacije.

Vi ste jedan od rijetkih koji se bavi pitanjem medija i medijske manipulacije, smatrate li kako se više znanstvenika treba baviti tim problemom?

Uvijek je kritično mali broj znanstvenika, jer mediji postaju kradljivci intime i vremena. Sa svojim sam suradnicima pokušao dublje ući u tu priču kroz istraživanja i radionice. Sada za neke od tih mladih suradnika mogu reći da su po tom pitanju otišli puno ispred mene, konkretno kolegica Mirela Tolić, koja zadnjih godina ima znatno više boljih radova nego što imam ja, što mi je kao pedagogu velika čast reći. Po meni, postoji knjiga nad knjigama po pitanju medijske manipulacije, a to je djelo mog profesora Đure Šušnjića, Ribari ljudskih duša.

Vaša knjiga „Šok današnjice“ naišla je na vrlo pozitivne i odobravajuće kritike, radite li trenutno na nečemu novome?

Ta je knjiga popularizacija struke, ne pati od fusnota i baš zato mi je ona najdraža. Kada sam došao u Osijek, prvo izdanje imalo je možda osamdeset stranica, no u međuvremenu mi je to pisanje postalo oopsesija i knjiga sada ima šesto šest stranica, radim na četvrtom izdanju.

U jednoj od svojih kolumni navodite kako je čovjek današnjice iznimno neosjetljiv na patnje drugih, što mislite čime je to uzrokovano i postoji li narađa se to promijeni?

Patološko ravnodušje za druge i drugačije je nažalost problem ne samo Hrvatske, nego suvremenog svijeta. Međutim, ja sam optimist i mogu reći da naslućujem buđenje svijesti.

Ovom smo pozitivnom mišlju zaključili službeni dio našega razgovora, a svima koji su zainteresirani za knjigu koja „obaseže gotovo sva najpropitivanija i najprovokatnija aktualna pitanja“ (iz recenzije prof. dr. sc. Branimira Belaja), savjetujemo da je pročitaju!

*Prof. dr. sc. Zlatko Miliša rođen je u Trogiru 1958. godine gdje završava Pučku školu u rodnom gradu. Srednje obrazovanje završava u Splitu, a u Zadru na Filozofskom fakultetu diplomira 1982. godine na studijskim grupama sociologije i pedagogije. Poslije diplomiranja radi kao školski pedagog u Splitu, u Centru Juraj Bonači za djecu s posebnim potrebama. Magistrirao je 1988.g. na Filozofskom fakultetu u Rijeci s temom Formiranje vrijednosnih orientacija mladih prema radu. U ožujku 1997. godine doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, disertacijom Teorijsko-metodološki problemi istraživanja odgojne vrijednosti rada.

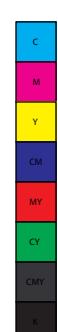
Autor je (ili suautor) petnaest znanstvenih knjiga-monografija u Hrvatskoj, a dvije su u publicirane u inozemstvu, na engleskom jeziku. Objavio je i dvije knjige iz područja publicistike. Ima više od osamdeset objavljenih znanstvenih i stručnih radova u petnaestak časopisa. Objavio je jedanaest članaka u znanstvenim časopisima u suautorstvu sa studentima.

Prof. dr. sc. Zlatko Miliša je od akademске 2012./2013. do 2015./2016. godine u svojstvu nastavnika u znanstveno-nastavnom zvanju redovitog prostora izvodio nastavu na Filozofskom fakultetu Osijek.

Odlukom Senata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku od 7. ožujka 2017. potvrđuje se u izbor redovitog profesora u trajnom zvanju iz znanstvenog pordučja društvenih znanosti, znanstvenog polja pedagogije, znanstvene grane opća pedagogija na Filozofskom fakultetu u sastavu Sveučilišta u Osijeku. Od akademске 2017/18. godine je angažiran na Stručnom upavnom studiju Pravnog fakulteta u Osijeku kao vanjski suradnik iz kolegija Osnove sociologije za redovite i izvanredne studente. Voditelj je katedre za Pedagogiju pri Odsjeku za pedagogiju.

Izvor: <http://verbum.hr/knjige/autor-milisa-zlatko/>

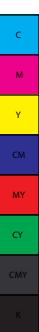

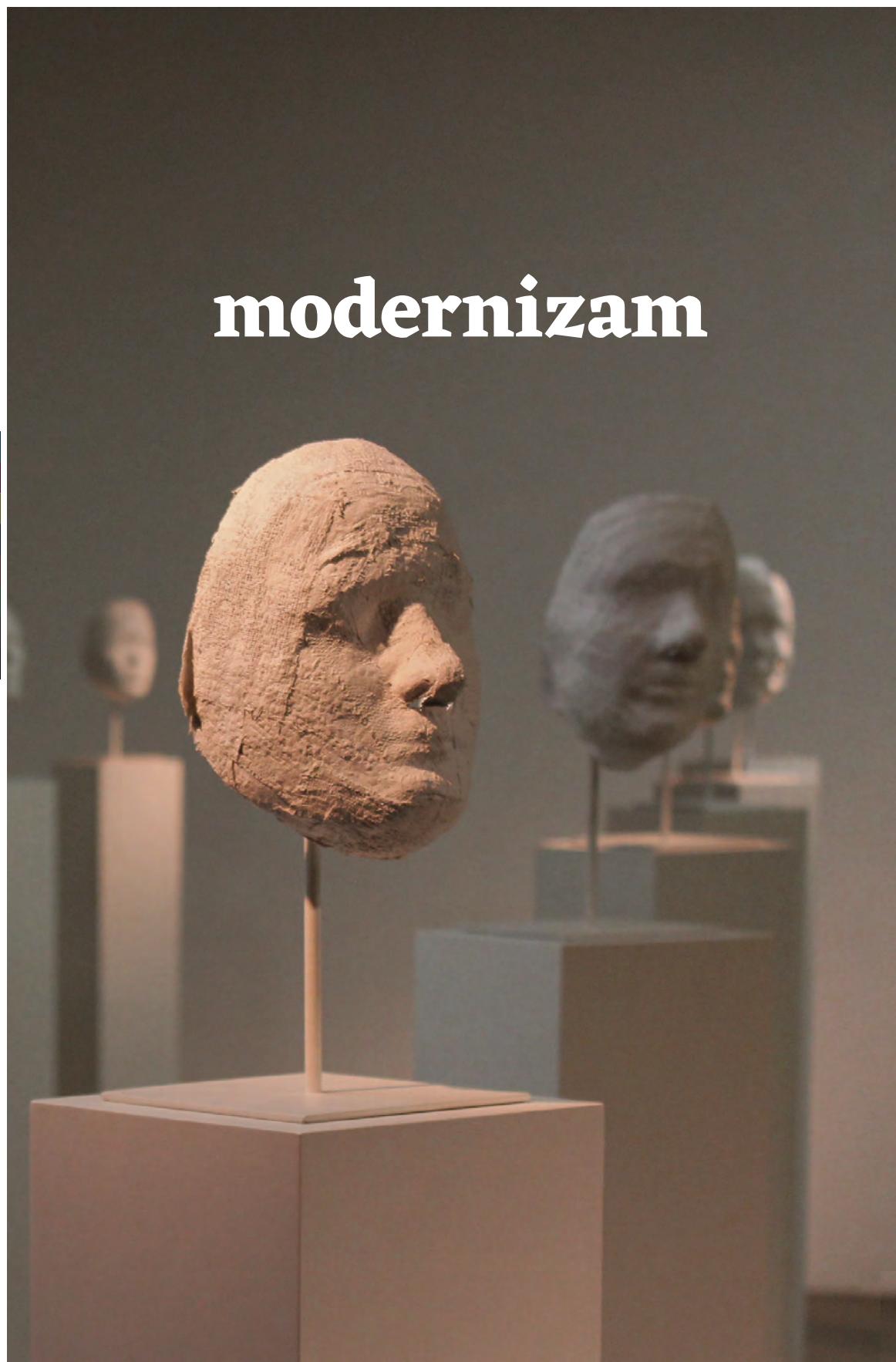

Roko Poljak

Beton,

i...umjetnost?

Dolaskom pred zgradu Muzeja suvremene umjetnosti, meni kao ljubitelju moderne arhitekture kroz glavu mi je stalno prolazio taj francuski izraz. Svugdje oko mene je beton, beton i još mnogo betona. Moderna umjetnost ne ostavlja nikoga ravnodušnim, čak štoviše ona tjera pojedinca da kreira svoj stav i svoju vlastitu priču o umjetničkom djelu. Iako nisam upoznao arhitekta ovog impozantnog zdanja, vjerujem kako ovaj silan beton upravo treba predstavljati samu modernu umjetnost, njenu neušminkanu prirodu, otkrivenu javnosti u njenom najizvornijem obliku. Ako se na to još doda činjenica da se zgrada nalazi u Novom Zagrebu, zaista se da zaključiti da ideja o muzeju suvremene umjetnosti na ovoj lokaciji nije pala s Marsa.

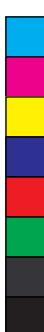
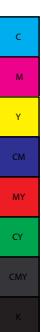
Unutrašnjost zgrade je minimalistička što i nije za čuditi s obzirom da većina ljudi modernu umjetnost pa i arhitekturu uglavnom povezuje s minimalizmom pa je on očito bio najbolji izbor. Odlika svakog modernog objekta je prostranstvo, a za naše pojmove prostranstvi ovo je definitivno najbolji primjer. Toliko je prostrana da se čovjek zapita o funkcionalnosti takve zgrade. Mene je primjerice mučilo pitanje kako netko zamjeni pregorenu žarulju na stropu visine nekoliko desetaka metara.

Stalni postav započinje s umjetničkim udruženjem Gorgona koje se smatra prvim sustavnim djelovanjem hrvatske moderne umjetnosti, a njeni članovi bili su najistaknutiji pioniri hrvatske moderne umjetnosti. Jedan od njih svakako je i Julije Knifer, poznati Osječanin poznat po tome što je za vrijeme svog života napravio oblik meandra u stotine oblika. Meandar je zasigurno postao simbol moderne hrvatske umjetnosti, tim više što se taj oblik i danas provlači posvuda po Hrvatskoj. Najveći meandar bila bi i sama zgrada MSU, a najnoviji je simbolično obojan pješački prijelaz na završetku njegove novoimenovane ulice u Osijeku. Što god da je Knifer planirao dokazati sa svojim radom, vjerojatno nije očekivao ovakav odjek među svojim sunarodnjacima. Šteta što je njegovu važnost šira hrvatska javnost shvatila tek nakon njegove smrti, no vjerojat će da je on bio spremna na to kada se upuštao u umjetničke vode.

Ostatak muzejskog postava čine raznovrsne fotografije, filmovi, slike, crteži, plakati i skulpture hrvatskih, ali i velikog broja stranih umjetnika. Razabacane po muzeju one tvore jedan predivni kreativni nered koji šetnju muzejom čini laganom, ugodnom, a pogotovo zanimljivom. Današnji svijet tjera odrasla čovjeka da se ponekad ponaša kao malo dijete kako bi očuvao svoju mentalnu stabilnost, a MSU je tu činjenicu savršeno iskoristio. Tobogan koji ide od zadnjeg kata zgrade do prizemlja jedna je od najvećih atrakcija muzeja i pretpostavljam da je i onim najstarijima vratio dašak mladosti prilikom spuštanja. Govorim da pretpostavljam iz razloga što se bojam visine i pomisao o spuštanju toboganom s vrha zgrade mi nikako nije bila primamljiva pa sam stoga odlučio da je za moje duševno zdravlje pametnije spustiti se liftom u prizemlje, sjesti na plato ispred muzeja, sunčati se i uživati u predivnom prizoru betona!

Gostovanje Tomislava Zajeca na Odjelu za kulturologiju

Tomislav Zajec (Zagreb, 1972.) suvremeniji je hrvatski pjesnik, scenarist, romanopisac i dramatičar, radi kao umjetnički docent na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Objavio je tri zbirke poezije te četiri romana. Autor je devet originalnih dramskih tekstova, a drame su mu izvođene u Zagrebu, Varaždinu, Dubrovniku, Ljubljani, Sarajevu, Novom Sadu, Glasgowu, Bradfordu, Norwichu, Bukureštu, Braili i Ipswichu. Višestruki je dobitnik državne nagrade za dramsko djelo „Marin Držić“ Ministarstva kulture RH. Za svoj je književni i dramaturški rad dobio i više drugih nagrada i priznanja. Uvršten je u nekoliko pregleda hrvatske književnosti i antologija, a dramski tekstovi prevedeni su mu na engleski, mađarski, poljski, slovenski, njemački i ruski jezik. Autor je priručnika za dramsko pisanje Pravila igre; od prve ideje do prvog dramskog teksta (2012.) prve takve knjige napisane na hrvatskom jeziku. Pred punom dvoranom na Odjelu za kulturologiju gostovao je 24. listopada 2017. godine, a razgovor s gostom vodila je izv. prof. dr. sc. Ivana Žužul.

**„Počeo sam pisati mlad, ne
bih se tada usudio nazvati
piscem... teška riječ.
Radije bih rekao
kako se razvijam kroz
pisanje.“**

Tomislav Zajec je spisateljsku karijeru započeo veoma rano i to pišući poeziju. Za svoj stil voli reći kako je specifična kombinacija nastala inspirirana poezijom Jure Kaštelana i Vesne Parun u spoju s tadašnjim narativom video spotova s MTV-a. Rekao je i kako je oduvijek htio biti pisac, ali mu je bilo teško smatrati se ozbiljnim piscem s dvadeset i pet godina. Pričao je i o svojim iskustvima s redateljima u ulozi dramaturga. Istaknuo je kako je glavna razlika između dramskoga pisca i dramaturga upravo vrijeme, odnosno rokovi koje dramaturg mora ispunjavati u svome radu na „živoj“ predstavi, dok si dramatičar može dopustiti i nešto više kreativnoga odmaka od onoga što trenutno radi te nastaviti kada sam želi. U nastavku evo i dijela razgovora koji smo upravo za ovaj broj Notana vodili s Tomislavom Zajecom.

Kao profesor radite na ADU u Zagrebu. Budući da je profesorski rad na Akademiji pomalo specifičan, kakav je Vaš pristup studentima?

Dramski tekst je mehanizam koji se mijenja, a razvija se kroz suradnju. Upravo je ta suradnja ono na čemu pokušavam u radu sa studentima. Ukazujem im na to koliko je važno da budu profesionalni jer smo malo tržište, pa je potražnja za dramaturzima vrlo mala. Na ADU imamo BA i MA smjer dramaturgije gdje pored poticanja individualnog rada i autorskog rukopisa, studenti su već od prve godine preddiplomskog studija usmjereni na praktičnu suradnju sa studentima kazališne i filmske režije, kao i na osmišljavanje vlastitih projekata.

Višestruki ste dobitnik državne nagrade za dramsko djelo Marin Držić i, nesumnjivo ste sjajan dramatičar. Može li se od kreativnog pisanja živjeti? Što je sve potrebno mladom kreativnom čovjeku kako bi uspio?

Sada dolazi ona tamnija strana priče, ulazimo u Mordor. Taj prostor je izrazito sužen, od samog pisanja se jako teško može živjeti, ako uopće. No, ako proširimo shvaćanje riječi kreativnog pisanja – moguće je. Osobno sam imao sreće da me Akademija zaposlila, što znači da mogu slobodno pisati, bez da moram prezivljavati. Zahvalan sam na tome, no mnogi nisu te sreće. Čini mi se da je pozicija pisca kod nas još uvijek vrlo dvojbena. Očekujem bolje dane za pisce, vi ćete to ostvariti, siguran sam!

Na sljedeće pitanje možete i ne odgovoriti. :) Bi li Tomislav Zajec i za koliko novca napisao sapunicu? Možda o Todorićima?

(smijeh) Ta je sapunica već napisana i zove se Dinastija. (smijeh) Mislim da su Carringtonovi zapravo Todorići. Studenti, ali i autori se počesto teško odlučuju na primjenjeno pisanje. Moj stav je da je svaki posao koji obavite bez fige u džepu i kvalitetno, u okvirima koji su postavljeni, dobar posao. Nisam nikada radio za TV, ali kolege mi kažu da je to rudarski posao – težak, ali odličan kao praksa za neke buduće i bolje projekte.

Mnogi su Vaši dramski tekstoviigrani na kazališnim daskama. Za njih su, zapravo, i nastali. No rad na predstavi je timski rad. U tom smislu, vidite li se možda u budućnosti i kao redatelj?

Ne vjerujem. Mislim da svatko treba prepoznati iz kojeg prostora najbolje može djelovati, za mene je to pisanje. Ne vidim da će se to u bližoj budućnosti mijenjati.

Za kraj ovoga razgovora moramo Vas upitati – na koji se način može postati boljim u onome što radite, konkretno kreativnom pisanju?

Najbolje je pisati iz ljubavi, ali pretjerano je za očekivati da se od toga u današnjem hrvatskom društvu može živjeti. Kada mi inspiracija dođe, pokušavam to zapisati prije nego što me napusti, a to često činim pohranjujući svoja razmišljanja i u mobitel. Često pišem gledajući na neku temu retrospektivno, jer je mnogo lakše pristupiti problemu kada je već na neki način doživljen.

Kao izrazito otvorena i pristupačna osoba kojoj je stalo do obrazovanja mladih i poticanja kreativnog pisanja, razgovor je završio ohrabrujući studente da mu se slobodno jave ako imaju još kakvih pitanja ili im na drugi način može pomoći u umjetničkom radu.

Piše: Helena Hržica

Karolina Teklić

„Filmovi su jedna skupa vrsta terapije za mene.“ - rekao je kultni redatelj Tim Burton. Svakom od nas s vremena na vrijeme je potrebna terapija filmom, ovisno o svojim osjećajima i raspoloženjima biramo filmove koji nam žanrovski odgovaraju. Cjelokupnom doživljaju filma doprinosi i okruženje u kojem se taj film gleda.

Mnogi od nas vjerojatno film gledaju u kućnoj atmosferi uz toplu šalicu kave i pod dekicom. No prije je sve vezano uz film bilo znatno luksuznije, počevši od filma koji je sam po sebi bio luksuz, dok je sada lako dostupan svima. Nažalost živimo u vremenima u kojima se gubi čarolija filma, svake godine ih izlazi na pretek, dostupne su nam piratske stranice za ilegalno skidanje istih, gubi se originalnost te se brojni redatelji okreće kopiranju tuđega rada, nema više iščekivanja filma, luksuznih premijera, no još uvijek postoje ljudi koji se trude održati tu tradiciju.

U novije vrijeme ljudi se okreću moderniziranim kino dvoranama kao što su CineStar i Cineplexx, no još uvijek postoje i oni koji cijene dobru arhitekturu i povijest iza građevine te biraju Kino Urania. Ova zgrada secesijske arhitekture izgrađena 1912. godine važna je za osječku kulturu kako svojim dizajnom tako i filmovima koje prikazuje. Posebice je važno napomenuti da je zgrada tijekom godina sačuvala svoju izvornu funkciju kina, što se ne može reći za mnoge druge.

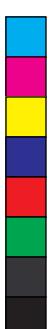
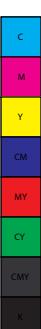

Filmske projekcije tijekom povijesti u Kinu Urania i Europa ne bi bile moguće bez ondašnjih kinematografa koji su radili pod nazivom Slavija d. d., danas nose naziv Osječki kinematografi d.o.o., a predvodi ih Marijana Bošnjak. U prostorima kina Uranie i Europe sve se češće osim filmskih projekcija održavaju i različiti kulturni događaji kao što su koncerti, konferencije i nastupi, a broj gledatelja na jenjava.

Kao i ostala kina, kino Urania raspolaže bogatim programom najnovijih filmova no kao član Europa Cinemas svojim posjetiteljima nudi i rjeđe viđene europske festivalce. Uz sve to, kinematografi razvijaju i održavaju programe i festivale koji uvelike doprinose edukaciji građana o filmskoj kulturi te ih potiču na razvijanje iste u našim krugovima. Tako u određeno doba godine možete popratiti Mjesec frankofonije, Cool Tour, Sichtwechsel – festival tolerancije i promjene gledišta, Modern Silence Film Festival, Maraton kratkometražnih filmova, SEDECO festival, različite In memoriam cikluse i brojne druge.

Filmsku kulturu u Osijeku već četrdeset godina promiče i Video klub Mursa koji osim što održava filmske edukacije kako među mlađom populacijom tako i među onim starijima, organizira i Gastro film fest, festival kratkometražnih filmova do 15 minuta na temu gastronomije.

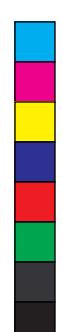
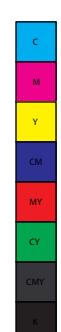
Prošla godine je bila iznimno važna za sve ljubitelje filma jer je po prvi puta u Osijeku održana Filmska RUNDA u produkciji neprofitne umjetničke organizacije TEATAR TO GO. Tijekom 3 revijalna dana prikazivani su profesionalni, nezavisni i amaterski kratkometražni hrvatski filmovi svih rodova, a u program su uključili i edukativne radionice.

Osječka filmska kultura

Unatoč brojnim promjenama u nazivu kina, kino Urania ima dugogodišnju tradiciju te iz godine u godinu brojne posjetitelje. Kao studenti kulturologije trebamo promicati kulturu našega grada, stoga sljedećega puta kada budete razmišljali u koje kino otići dajte priliku obnovljenom zaštićenom spomeniku kulture koje će vam u elegantnom okruženju pružiti potpuno drugačiji doživljaj filma i to baš onakav u kakvom su ga gledali i naši preci.

NOTAN
Studentski e-časopis Odjela za kulturologiju
God. II., br. 3., 2017.

On-line izdanje dostupno je u pdf formatu.

Kontakt:

Za sve informacije, upite, primjedbe i ostalo kontaktirajte nas na:
notan.urednistvo@gmail.com ili nas potražite na facebook stranici.

Izvori fotografija:

@Roko Poljak
@Marko Jović
www.pexels.com

Za studente:

Želite objaviti tekst u studentskom časopisu? Javite nam se na e-mail jer objavama imate priliku ostvariti dodatne bodove iz određenih kolegija. Osobno pridonesite stvaranju časopisa kako biste zanimljivim i aktualnim tekstovima pridonijeli imidžu Odjela, ali i obogatili studentski život.

Rad može imati više autora, a svaki autor može prijaviti jedan rad.
Osnovne tehničke upute:

MS Word, max. 16 kartica teksta, font rada Times New Roman 12, prored 1,5; bilješke u radu navode se u zagradama (autor, godina: broj stranice).

Časopis izlazi dva puta godišnje.

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva ili izdavača.

Korištenje materijala i sadržaja ove internetske stranice dopušteno je isključivo u nekomercijalne svrhe uz obvezno poštivanje autorskih prava i srodnih propisa.

Dio sadržaja ove internetske stranice čine informacije preuzete iz drugih izvora. Njihov izvor je jasno naznačen te NOTAN (časopis) na njih ne polaže nikakva autorska prava.

